

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ İŞLETME EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BANKACILIK EĞİTİMİ BİLİM DALI**

BANKACILIK KRİZLERİ VE TÜRK BANKACILIĞINA ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Emine Hatun BEKTAŞ**

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Rauf ARIKAN**

Ankara-2010

ÖZET

BANKACILIK KRİZLERİ VE TÜRK BANKACILIĞINA ETKİLERİ

BEKTAŞ,Emine Hatun
Yüksek Lisans,Bankacılık Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Rauf ARIKAN
Mayıs 2010,163

Bu tez çalışmasında ,1980’li yıllardan sonra Dünya’da baş gösteren finans krizlerinin ortaya çıkardığı bankacılık krizlerinin Latin Amerika ülkelerinde, Güneydoğu Asya ve son olarak Türkiye’de ne şekilde ortaya çıktığı sonuçları ve çözüm önerileri kapsamında incelenmiştir.

Bu inceleme kapsamında literatür gözden geçirilmiştir. Konuyla ilgili yayınlanan araştırmalar, üniversitelerde gerçekleştirilmiş bilimsel tezler incelenmiş, ulusal bankalara ait web siteleri, BDDK, TBB, TCMB kurumlarının web siteleri dikkatle incelenmiştir.

Bankacılık krizlerinin banka çalışanlarını (meslek mensubu) ne şekilde etkilediğini ortaya koymak için frekans analizi uygulanmıştır.Analizlerde tüm Türkiye deki 3 özel sektör bankası (Garanti Bankası,Yapıkredi Bankası,Finansbank) çalışanlarına (meslek mensubu) Ek 1 deki anket soruları yöneltilmiş ve elde edilen bulgular frekans ve χ^2 analizi kullanılarak yorumlanmıştır.

Yaptığımız çalışmadan anlaşılıyor ki; ankete uygulanan frekans analizinden özel sektör banka çalışanlarının bankacılık krizlerini önemsedikleri sonuçlarından etkilendiğini, güven olgusunun önemli olduğunu ve bugüne kadar olan krizlerin başlıca sebebinin sisteme olan güvenin sarsılması ile gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

Anahtar kelimeler: Finansal krizler, Bankacılık krizleri, Latin Amerika krizi, Asya krizi, Türkiye, Yeniden yapılandırma, Morgage krizi.

ABSTRACT

In this thesis, the effects of financial crisis which have been the core of bank crisis after 80s in Latin America, in South-Eastern Asia, and lastly in Turkey, was covered. Three topics were chosen about the subject. How the crisis emerged? What are the results of the crisis? What could be the solutions for the results of the crisis?

In the research process, literature has been studied deeply. The published researches, scientific thesis's from the universities, the web sites of national banks which are BDDK, TBB, and TCMB, were analysed.

Frequency analyse has been applied in order to find out how the employees of the banks were affected from the financial crisis. In this analyses, the survey questions of attachment 1 were asked to the employees of the three most important banks of the private banking sector of Turkey (Yapı ve Kredi, Garanti Bankası, Finansbank), and the results were commented by using frequency and χ^2 analyse.

After my research, it is obvious that bank employees highly heed the banking crisis. Trust issue is very important, and the vital reason for the banking crisis until today has been mistrust to the system.

Keywords: Financial Crisis, Banking Crisis, Latin America Crisis, Asia Crisis, Turkey, re-construction is banking , Mortgage Crisis.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Sayfa II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X

I.BÖLÜM: GİRİŞ

1.GİRİŞ

1.1.Problem Durumu.....	2
1.2.Araştırmanın Amacı.....	9
1.3.Araştırmanın Önemi.....	10
1.4.Hipotezler Ve Sınırlılıklar.....	11
1.5.Tanımlar.....	12

II.BÖLÜM: BANKACILIK İLE İLGİLİ KAVRAMSAL VE KURUMSAL ESASLAR

2.BANKACILIK SİSTEMİ

2.1.BANKANIN TANIMI.....	13
2.1.BANKACILIĞIN TARİHİ GELİŞİMİ.....	15
2.1.BANKA TÜRLERİ.....	21

3.TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ

3.1. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI.....	24
3.1.1. Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları.....	28
3.1.1.1. Ekonomik İstikrarsızlık.....	29
3.1.1.2. Yüksek Kaynak Maliyeti.....	30
3.1.1.3. Haksız Rekabet Koşulları.....	31
3.1.1.4. Teknolojideki Hızlı Gelişmeler.....	32
3.1.1.5. Öz kaynakların Yetersizliği.....	33
3.1.1.6. Uluslararası Normlara Uyumda Yaşanan Sorunlar.....	34
3.1.1.7. Bankaların CRD/Basel-II Uyum Sürecinde BDDK'dan Beklentileri.....	37
3.2.TÜRKİYE'DE BANKALARIN DENETİMİ	38

4. FİNANSAL KRİZ ÇEŞİTLERİ VE NEDENLERİ

4.1.KRİZ KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ.....	41
4.1.1.Finansal Kriz.....	43
4.2.FİNANSAL KRİZİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ.....	45
4.2.1. Sürdürülemeyen Makro Ekonomik Yapı.....	45
4.2.2. Ters Seçim ve Ahlaki Yapının Yozlaşması.....	46
4.2.3. Finansal Serbestleşme.....	47
4.2.4. Sürü Psikolojisi.....	48

5. BANKACILIK KRİZLERİ

5.1. BANKACILIK KRİZİNİN TANIMI.....	50
5.2. BANKACILIK KRİZLERİNİN NEDENLERİ.....	54
5.2.1. Mikroekonomik Nedenler.....	56
5.2.2. Makroekonomik Nedenler.....	59
5.3. DÜNYA DA BANKACILIK KRİZLERİ.....	63
5.3.1.1929 Dünya Ekonomik Krizi.....	63
5.3.2.1992-1993 Yıllarındaki Avrupa Döviz Kuru Mekanizması(ERM) Krizi.....	63
5.3.3. 1994-1995'teki Latin Amerika Krizleri.....	64
5.3.3.1.Latin Amerika Dış Borç Krizi.....	64
5.3.3.2.1994 Meksika Krizi.....	66
5.3.3.3.1995 Arjantin Krizi.....	67
5.3.4.Asya Krizleri.....	69
5.3.4.1.1997 Güneydoğu Asya Ülkelerindeki Finansal Krizin Nedenleri ve Bankalar.....	69
5.3.4.2. Güneydoğu Asya Krizi.....	73
5.3.4.3. Rusya Krizi.....	77
5.3.7. Küresel Mali Kriz (Mortgage Krizi)	79
5.3.7.1. Mortgage Sistemi.....	79
5.3.7.2. Mortgage Krizinin Nedenleri.....	80
5.3.7.3. Mortgage Krizinin Sonuçları.....	82
5.3.7.3.1.Kredi Krizinin Küresel Mali Krize Dönüşümü.....	82
5.3.7.3.2.Küresel Mali Krizin Dünya Finans Piyasalarına Etkisi	83

5.3.7.3.3.Ülkelerin Küresel Mali Kriz Karşısında Aldıkları Önlemler.....	85
--	----

6.TÜRKİYE’DE BANKACILIK KRİZLERİ

6.1.1994 Krizi ve Sonrasında Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler.....	86
6.2. Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri.....	92
6.2.1. Kasım 2000 Krizi.....	92
6.2.2. Şubat 2001 Krizi.....	98

7. TÜRK BANKACILIK KRİZLERİNİN SONUÇLARI VE KRİZE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

7.1.BANKACILIK KRİZİNİN SONUÇLARI.....	104
7.2.TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KRİZ SONRASI YENİDEN YAPILANDIRILMASI.....	104
7.3.BANKACILIK SEKTÖRÜ YENİDEN YAPILANDIRMA PROGRAMI VE SONUÇLARI.....	107
7.3.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması.....	109
7.3.2. TMSF Bankalarının Yeniden Yapılandırılması	110
7.3.3. Özel Bankacılık Sisteminin Yapılandırılması.....	113
7.4. DEVLETTE ŞEFFAFLIĞI ARTTIRACAK VE KAMU FİNANSMANINI GÜÇLENDİRECEK DÜZENLEMELER.....	116
7.4.1.Görev Zararları ile İlgili Düzenlemeler.....	116
7.4.2.Borçlanma Yasası.....	116
7.4.3.Kamulaştırma Yasası.....	116
7.4.4.Kamu İhale Yasası.....	117
7.4.5.Bütçe ve Bütçe Dışı Fonların Kapatılması.....	117
7.4.6.Avrupa Birliğine Uyum.....	117
7.5.BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURULUNUN (BDDK) KURULMASI.....	119
7.5.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun(BDDK) Kurulması.....	119
7.5.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)’nun Temel Hedef ve Stratejileri.....	121

III.BÖLÜM:ALAN ARAŞTIRMASI**8.YÖNTEM**

8.1.Araştırma Modeli.....	124
8.2.Evren Ve Örneklem.....	124
8.3.Verilerin Toplanması.....	124
8.4.Verilerin Analizi.....	125

9.BULGULAR VE YORUM

9.1.Frekans Analizi.....	126
9.2.Ki-Kare Analizi.....	140

10. SONUÇ**KAYNAKÇA****EK**

TABLolar

Tablo 1 : Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Evreleri.....	19
Tablo 2 : Bankacılık Sektörüne İlişkin Çeşitli Göstergeler(Banka sayısı).....	25
Tablo 3 : Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı.....	26
Tablo 4 : Bankacılık Sektörünün Bilançosuna İlişkin Temel Büyüklükler.....	27
Tablo 5 : Denetime Tabi Kuruluş Sayısı.....	40
Tablo 6 : Türkiye’de Döviz Kurları ve Enflasyon (1995-2001)	61
Tablo 7 : Latin Amerika Ülkeleri: Bütçe Açığı (1979–1998).....	65
Tablo 8 : Sermaye Girişlerinin Özellikleri: (1970 ve sonrası).....	65
Tablo 9 : Arjantin Krizinin Kronolojisi.....	68
Tablo 10: Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları.....	84
Tablo 11: İstikrar Programı Makroekonomik Hedefler ve Performans.....	95
Tablo 12:Türk Bankacılık Sektöründe 2000 Sonrası Yeniden Yapılandırma Sürecinde Banka Birleşmeleri (2001).....	106
Tablo 13: Dünyada Yaşanan Son Bankacılık Krizlerinin Değerlendirilmesi.....	126
Tablo 14: Bankacılıkta Yaşanan Krizlerden Türkiye’nin Etkilenmesi.....	126
Tablo15: Bankacılık Krizlerinin Aşağıdakilerden En Çok Hangilerini Etkilediğinin Değerlendirilmesi.....	127
Tablo16:Kurumunuz Bankacılık Krizleri İle İlgili Herhangi Bir Eğitim Çalışması Düzenledi mi?.....	128
Tablo17:Cevabınız “Evet” İse Öğrendikleriniz Mesleki Çalışmalarınızda Uygulayabildiniz mi?.....	128
Tablo18:Bankacılık Krizlerine Karşı Kurumunuzun (Bankanızın) Almış Olduğu Aşağıdaki Önlemlerden Hangisi Hayata Geçirilmiştir ?.....	129
Tablo19:Bankacılık Krizi Nedeniyle Çalıştığınız Banka Aşağıdaki Uygulamalardan Hangisi Ya Da Hangilerine Başvurmuştur?.....	130
Tablo 20:Banka Çalışanı Olarak “Kriz” Kelimesi Size Ne İfade Ediyor?.....	130
Tablo 21:“Bankacılık Krizi” Tanımının Ne İfade Ediyor?.....	131
Tablo 22: Bankacılık Sektöründeki Temel Sorunlarının Değerlendirilmesi.....	132
Tablo 23: Bankacılık Krizinin Ortaya Çıkış Nedenlerinin Değerlendirilmesi.....	133
Tablo 24: Bankacılık Krizlerinin Sonuçlarının Analizi.....	135
Tablo 25: Bankacılıkta Yeni Krizlerin Olmaması İçin Veya Krizin Sonuçlarını Hafifletmek İçin Alınan Önlemlerin İrdelenmesi.....	136

Tablo 26: Bankacılık Krizlerine Karşı Kamunun Aldığı Önlemleri Başarılı Bulunma Frekansı.....	137
Tablo 27 :Son Küresel Bankacılık Krizi Olan Mortgage Krizinin Sebeplerinin Analizi.....	138
Tablo 28:Mortgage Krizinin Sonuçlarının Analizi.....	139
Tablo29: Bankacılık Krizlerinin Etkisini Azaltmak İçin, Özelleştirmenin Yapılması Gerekliliği.....	139
Tablo 30: Cinsiyet İle Bankacılık Krizlerinin Değerlendirilmesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	140
Tablo 31:Cinsiyet İle Bankacılık Krizlerinin Türkiye'ye Etkisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	140
Tablo 32:Cinsiyet İle “Kriz” Kelimesinin Ne İfade Ettiği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	141
Tablo 33: Cinsiyet İle Bankacılık Krizlerine Karşı Kamunun Aldığı Önlemlerin Başarılı Bulunması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	142
Tablo 34: Cinsiyet İle Özelleştirmenin Yapılması Gerekliliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	143

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
A.e. : Aynı eser
A.g.e : Adı geçen eser
A.S. : Anonim Şirket
BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu,
CRD : Çatışma Çözüm Diyagramı
Çev. : Çeviren
GSYİH : Gayri Safi Yurt içi Hasıla
IMF : International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
MUY : Muhasebe Uygulama Yönetmeliği
SPK : Sermaye Piyasası Kurulu
TBB : Türkiye Bankalar Birliği
TC : Türkiye Cumhuriyeti
TCMB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TEFE : Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TÜFE : Tüketici Fiyat Endeksi
TMSF : Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

I.BÖLÜM: GİRİŞ

1.GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Çalışmamızın konusu bankacılık krizleri ve Türk bankacılığına etkileridir.Krizin tanımlaması yapılmış ve bankacılık krizleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bankacılık krizlerinden Türk bankacılığı nasıl etkilendiği incelenmiş ayrıca banka çalışanlarının banka krizleri konusundaki düşünce ve tutumları bir anket çalışması yardımıyla saptanmaya çalışılmıştır.

Bilindiği gibi fon talep edenler ile fon arz edenleri karşılaştırıp, bu fonların karlı yatırım projelerine dönüşmesini sağlayan piyasa, Finans Piyasasıdır. Dolayısıyla finans piyasasında meydana gelecek bir olumsuzluk fonların karlı yatırım projelerine dönüşmesine engel olmakta, risk ve belirsizlik artmakta ve böylece, ekonomik faaliyetleri azaltmaktadır.

Bu tez çalışmasında krizler ve bankacılık sektörünü krize götüren nedenler irdelenmiştir, krizin sonuçları ortaya konulmaya çalışılmış, bankacılık sektörünü krizden korumak için alınan önlemlerden bahsedilmiş ve TCMB, BDDK ve TMSF'nin bu süreçte hangi konumda yer aldığı tartışılmıştır.

Ekonominin kan damarları finansal piyasalardır. Dolayısıyla finansal piyasalar açık olmalı ve sağlıklı olarak işlemelidir ki ekonomide sağlıklı işleyebilsin.Türkiye dahil pek çok ülkede finansal piyasaların en önemli unsuru bankalardır. Dünyada artan bankacılık krizleri ülke ekonomilerini olumsuz şekilde etkilediğinden genelde krizler, özelde ise bankacılık krizleri üzerine çeşitli araştırmalar artarak devam etmiştir.

'Kriz' sözcüğü Yunanca ve Latince 'karar vermek' anlamına gelmektedir. Günümüzde ise 'bir süreçte ani dönüşüm noktası; ekonomi ve politika alanında istikrarsız ve tehlikeli bir durumu ifade eden güç dönem' anlamına gelmektedir (Hanks, Maleod, Urdang,1986).

Bankacılık krizleri ise genellikle bankaların yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan banka başarısızlıkları ve banka iflasları; mevduatlarının kendilerine ödenemeyeceği algı ve korkusu nedeniyle mudilerin bir yada daha fazla bankadan kaçışları/panikleri; veya hükümetlerin bu durumu önlemek için kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilir (Yay, 1998).

Bankacılık krizlerinin tek bir sebebi ya da göstergesi yoktur ve diğer kriz türlerinden tamamıyla yalıtılmış değildir. Bir finansal krizin öncesinde veya sonrasında genellikle bankacılık krizi görülür.

Türkiye’de zamanında giderilmeyen bankacılık sistemindeki zaafların sonucunda makro-ekonomik yapıda bozulmalar ortaya çıkmıştır. Bu bozulmalara dış şokların da eklenmesiyle önce Kasım 2000’de bankacılık sektöründe başlayan likidite krizi, hemen ardından Şubat 2001’de döviz krizine dönüşmüş ve ekonomide büyük sarsıntı meydana getirmiştir.

Çalışmamızın ilk bölümü’nde, bankacılıkla ilgili kavramsal ve kurumsal esaslar ayrıntılı bir şekilde açıklanarak bankacılığın tanımı yapılmaya çalışılmış, geçmişten günümüze bankacılığın tarihsel evreleri incelenmiş ve banka türleri açıklanmaya çalışıldıktan sonra Türkiye’de ki bankacılık sektörü detaylandırılmıştır. Sektörün sorunları ve yeniden yapılandırılması üzerinde durulmuştur.

Sonraki bölümde kriz tanımı yapılmaya çalışılarak bankacılık krizleri ve bankacılık krizlerinin mikro, makro ve yapısal nedenleri, dünyada yaşanan bankacılık krizleri ve yeniden yapılandırma uygulamaları, sonuçları ve etkileri bağlamında Türkiye’de yaşanan krizin ve bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yeniden yapılandırma programı ve kriz sonrasında Türk bankacılık sektöründe yaşanan gelişmeler ele alınmıştır.

Son olarak; bankacılık krizlerinin banka çalışanları tarafından nasıl algılandığı ve gelişmeler konusunda hangi fikirlere sahip olduğuna dair özel banka çalışanlarına (meslek mensubu) anket yoluyla ulaşılmaya çalışılmış ve elde edilen bilgilere göre anket sonuçları SPSS 15.0 for Windows programı ile yorumlanmıştır.

Çalışmada son yıllarda artan küreselleşme ile birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri bağlamında Türkiye’de yaşanan bankacılık krizlerinin sebepleri, çıkış nedenleri, türleri ,etkileri ve bundan korunma yolları diğer ülke deneyimleriyle karşılaştırılarak incelenmiş, halen içinde bulunduğumuz kırılgan yapıdan kurtulmak için hangi politikaların uygulanması gerektiği temel araştırma problemimiz olarak belirlenmiştir.

Bankacılık krizinin ne olduğu konusunda değişik kaynaklarda çeşitli tanımlamalarla karşılaşılmıştır. Örneğin;

Demirgüç ve Detragiache (1997) ve Rossi (1999)’nin yaptıkları çalışmalarda finansal liberalizasyon ile mevduat sigortası uygulamasının bankacılık krizi olasılığını arttırdığı vurgulanmıştır. Yine Arestis-Glickman (1999) ve Kregel (1998) ise 1997 Güneydoğu Asya krizinde finansal liberalizasyonun finansal sistem üzerine ek baskılar yaratarak krizin derinleşmesine neden olduğunu ileri sürmektedirler.

Bankacılık krizleri genellikle bankaları yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan banka başarısızlıkları ve banka iflasları; mevduatlarının kendilerine ödenemeyeceği algı ve korkusu nedeniyle mudilerin bir ya da daha fazla bankadan kaçışları/panikleri; veya hükümetlerin bu durumu önlemek için kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin varlığı halinde ortaya çıkabilir (Yay, 1998).

Lopez-Mejia (1999) ise 1990’lı yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde aşırı sermaye hareketlerinin bankacılık sistemini olumsuz etkileyerek banka kredileri ile yükümlülükleri arasındaki vade uyumsuzluğuna ve kredi kalitesinin düşmesine neden olduğunu ileri sürmektedir. Sermaye hareketlerine bağlı olarak artan banka kredileri, finansal varlık fiyatlarının yükselmesine bankacılık sisteminin kırılganlığının artmasına neden olmuş ve finansal kriz ortaya çıkmıştır.

Bankacılık krizleri genellikle bankaların gerçek veya potansiyel iflasları veya aslı işlevlerini yerine getirmekteki diğer başarısızlıkları nedeniyle yükümlülüklerini yerine getirememeleri durumunda söz konusu olmaktadır (Demir,1999).

Bir başka tanım da; finansal sisteme olan güvenin kaybolması nedeniyle, tasarruf sahiplerinin mevduatlarını geri çekmek için bankalara hücum etmeleri durumunda ortaya çıkar. Bankaların bu talepleri yerine getirememeleri ile malî panik, krize dönüşmüş olur (Seyidoğlu, 2001).

Bankacılık krizleri, sistemdeki bankaların sermayelerinin tamamının veya büyük bir kısmının kaybedilmesi olarak tanımlanabileceği gibi, bankalara devlet yönetiminin el koyması, bankaların mevduatlarına yönelik aşırı çekilişler, bankaların birleşmeye veya kapanmaya zorlanması gibi ekonominin kısa süre içerisinde büyük ölçekli finansal sorunlarla karşılaşmasına neden olan durumlar bankacılık krizleri tanımı içerisinde yer almaktadır (Altıntaş,2004).

Bankacılık krizleri ile ilgili çeşitli kaynaklardaki tanımlardan sonra bankacılık krizleri ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalar aşağıda kısaca incelenmiştir.

Allen ve Gale. (2000) Optimal Currency Crises kitabında ; Yakın zamanda meydana gelmiş Güneydoğu Asya krizlerinin aksine finansal sisteminde problemler yaşayan birçok ülkenin, tutarlı ve sürdürülebilir makro ekonomik politikalarını takip edildiğini ve yakın zamanda meydana gelen krizlerin karakteristik özelliklerinin, para krizlerini açıklayan teorik modellerin yeniden gözden geçirilmelerine sebep olduklarını belirtmişlerdir.

Keyder, 2001'de Capital İş ve Ekonomi dergisindeki röportajında , yaşanan 2000 ve 2001 krizleri ile ilgili olarak, en önemli iki problemin, enflasyon ve adaletsiz gelir dağılımı olduğunu,2000 yılının başında yürürlüğe giren ve iki krizden sonra başarısızlıkla sona eren ilk IMF programının amacı enflasyonu düşürmek olduğunu ifade etmiştir.Enflasyon, aşırı boyutlarda seyreden bütçe açıklarından kaynaklanmıştı. Hızlı düşüşü sağlamak için döviz kuru, çıpa olarak kullanıldı. Önceden açıklanan kur, satın alma gücüne, yani enflasyona paralel olarak belirleniyordu. Burada kur sabit tutuluyor, faiz ise serbest piyasa koşullarında belirlendiğine dikkat çekmiştir.

Para arzının sadece ve sadece döviz alımlarıyla arttığını, diğer bir deyişle, Merkez Bankası, TL'yi ancak döviz alınması sonucu yaratabildiğini ifade etmiştir. Merkez Bankası kredi yoluyla piyasayı fonlayamıyor, hükümet dilediği gibi borç veremiyordu. Net iç varlıklar

belirli bir seviyede tutuluyordu. Bu nedenle enflasyonu direkt etkileyen para bazındaki artış ülkeye döviz girişleri ile sınırlı kalıyordu. Bu şekilde 2000’de enflasyonda hızlı bir düşüş gerçekleştiğini ve bu gerçekleşen enflasyonun, kur belirlemede kullanılan enflasyonun üzerinde olduğunu örneğin, tüketici fiyatlarında enflasyon yüzde 29 oldu, oysa kurlar sadece yüzde 25 hedef enflasyon oranında artırılmıştı. Dolayısıyla kur sepeti yüzde 17 aşırı değerlendirildi. Şayet Kasım 2000’de bu aşırı değerlendirilmeyle ilgili bir ince ayar yapılabilseydi, program başarıya ulaşabilirdi. Örneğin, temmuz 2001’de geçirmesi düşünülen bant uygulaması öne alınabilirdi diye görüş bildirmiştir.

Eichengreen, B.(2002). Predicting and Preventing Financial Crises yazısında şöyle ifade etmektedir; Krizlerle ilgili olarak sık sık su söylenir; kriz tahmini yapmak bilimden ziyade bir sanat isidir. Krizler çok fazla sebepler içerir; yatırımcı psikolojisi, piyasaların birbirleriyle etkileşimi vb. bu nedenle bu etkileşim krizlerin daha önceden tahmin edilmesini ve durdurulmasını zorlaştırır. Ayrıca, krizler heterojendir. Farklı sebeplerle, farklı yerlerde ve farklı zamanlarda meydana gelirler. Krizlerin sebepleri zamanla değişir. Ama krizin aşamalarını tanımlamak ve sınırlandırmak mümkündür Mesela; finansal kurumları düzenli gözetlemek ve güçlendirmek, politik ve mali kuruluşları reform etmek gibi. Ancak bütün bu çalışmalar krizi sınırlandırabilir denmiştir.

Kandemir, (2005). Yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında,Türkiye de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, finansal nitelikteki krizler olmalarına karşın, bu krizlerin temelinde ki esas neden Türkiye de gittikçe artan kamu açıkları olduğu üzerinde durmuştur..Bunun yanında, iyi denetlenemeyen ve zayıf yapıları bankacılık sektörü, ödemeler bilançosuyla ilgili olarak; gittikçe artan cari açık, sıcak para kaçıışı, spekülasyon saldırılar sonucu rezervlerdeki azalma şeklinde kendini gösteren problemler, siyasal istikrarsızlıklar, kamu sektöründeki yolsuzluklar ve seçim dönemlerinde uygulanan popülist politikalar krizlerin altında yatan temel nedenler olduğunu” ortaya çıkarmıştır.

Boran, (2006). Yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, gelişmekte olan ülkelerde görülen bankacılık krizlerinin en önde gelen nedenlerinin finansal serbestleşmeye iyi hazırlanamamalarından ve zayıf bankacılık düzenleme, denetleme ve yönetim sistemleri olduğunu, tesbit etmiştir.

Gürel, A.(2006). Finans-Politik & Ekonomik yorumlar dergisindeki Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi: Nedenleri ve Sonuçları başlıklı yazısında Kasım krizinin temelinde yatan nedenlerden bahsetmiş ve bunları sıralamıştır.

Bunları aşağıdaki şekilde özetlemiştir;

1- Bu bir likidite krizidir. Likiditeyi bulan dövize hücum etmemiştir. Tam tersine her yıl sonunda oluşan döviz talebinin yarattığı bir likidite sıkışıklığı, sonuçta döviz talebinde sıçrama yaratmıştır. Nitekim krizin en yüksek düzeye çıktığı bir noktada bile gerçek kişilerin dövize talebinde herhangi bir artış olmamıştır.

2- Likidite krizinin çıkışına neden olan temel konu bankalarla ilgili düzenlemelerin çok kısa sürede yapılacağına ilişkin beklentiden kaynaklanmıştır.

3- Kriz kamu otoritesince yanlış teşhis edilmiş ve dolayısıyla yanlış tedaviye tabi tutulmuştur.

4- Yanlış tedavi sonucunda faizler, daha makul bir düzeyde dengelenebilecekken çok yükseltilmiştir. Kasım sonunda ortaya çıkan krizin temel sebebi bankacılık kesiminde likidite sorununun yaşanmasıdır, diye ifade etmiştir.

Sakarya, (2006). Yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, bankacılık krizlerinin temelinde yatan sorunun güven problemi olduğunu açıklayarak ifade etmeye çalışmış ve yakın dönemde finansal sektöre, özellikle de bankacılık sistemine olan güven ciddi olarak zedelendiğinin, finansal sisteme ve kurumlarına olan güvenin korunması veya yeniden tesis edilmesi bankaların tek başlarına ya da birlikte gösterecekleri çaba ile sağlanamayacak kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Güven sorununun aşılmasında başta düzenleyici otorite olmak üzere ilgili tüm kurumlar tarafından yoğun bir çaba gösterilmesi gerektiği, piyasa mekanizmasına dayalı bir ekonomide mantıklı politikaların uygulanabilirliğinin finansal piyasaların güvenilir olmasına ve sağlıklı işlemesine bağlı olduğu da gözden uzak tutulmaması gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca güven sorununun bulunduğu durumlarda, güvenin çok kısa sürede ve kalıcı olarak sağlanması ekonomide istikrarın oluşturulması açısından zorunluluğu üzerinde durmuştur.

Altıntaş, A.(2006). Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği isimli kitabında ,sektörde yer alan bazı bankalar için sonun başlangıcı, 1994 likidite ve dolar krizi ile başlamıştır diye ifade etmiştir.

Demircan, (2006). Yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, 1980'li yıllardan sonra Dünya'da baş gösteren finansal serbestleşme hareketlerinin, Latin Amerika ülkelerinde, Güneydoğu Asya ve son olarak Türkiye'de nasıl bankacılık krizlerine dönüştüğü incelemiş ve makroekonomik istikrarın olmadığı ülkelerde bankacılık sisteminin zayıf olması ve etkin denetlenememesinin banka krizlerinin sık olmasına neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Korkut, (2008). Yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, krizler ve bankacılık sektörünü krize götüren nedenlerini irdelemiştir. Bankacılık sektörünü krizden korumak için alınan önlemlerden bahsetmiş ve TCMB, BDDK ve TMSF'nin bu süreçte hangi konumda yer aldığını tartışmıştır. Bunun yanısıra gözetim otoriteleri olarak BDDK ve TMSF'nin kurumsal yapılarını, görevleri ve ekonomi üzerinde etkinliği hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Bankacılık sektöründe gözetim otoritelerinin 1980 sonrasında ve 1994 krizinde ve krizden sonraki süreçte tam manasıyla vazifesini yerine getiremediği göstermiştir. Bu süreçte vazifesini yerine getirememesini 2000-2001 krizindeki ekonomik göstergelerle açıklamaya çalışmıştır. İncelenen tez çalışmasında Şubat 2001 krizinin ülke ekonomisine getirdiği maliyetler üzerinde durulmuş ve gözetim otoritelerinin etkinliğinin eksik olmasının sebep olduğu bankacılık krizleri ve batan bankalar hakkında bilgi verilmiştir. Şubat krizinden sonra yeniden yapılanan bankacılık sektörünün ve etkinliği artırılmış gözetim otoritelerinin bankacılık sektörüne yaptığı olumlu sonuçtan bahsedilmiş ve cumhuriyet tarihinin en sağlam dönemine ulaştırılmaya çalışılmıştır.

Mercan, (2008). Yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında ,2002-2006 yılları arasında

- i) Finansal derinlik ve gelişmişlik açısından AB ülkelerine göre performansı,
- ii) Finansal sağlık/güçlülük açısından kamu, özel ve yabancı banka grupları da dahil olmak üzere sektörün içsel performansı
- iii) Finansal sağlık/güçlülük açısından Türk bankacılık sektörünün tüm AB üyeleri, AB-15 ülkeleri ve 2004 sonrasında yeni katılan ülkelere göre relatif performansı incelenerek uygulanan yeniden yapılandırma programının başarısı değerlendirmeye çalışmıştır.

Çalışmayı diğerlerinden ayıran en önemli özellik; finansal gelişmişlik ve finansal güç açısından AB ülkelerinin de analize dahil edilerek Türk bankacılık sisteminin performansının ve uygulamaya konan yapılandırma programının başarısının araştırılmasıdır.

Stiglitz, J.(2009).The Global Crisis Social Protection and Jobs isimli çalışmada, yaşanan krizlerin reel sektörde yarattığı tahribat sonucu bu sektörde yaşanan işsizliğe ilişkin gelişmeler ise, bankacılık sektöründe kaydedilen gelişmelerden farklı olmadığını Krizlerden sonra işsizlik oranları arttığını ve istihdamın tekrar eski seviyesine gelmesinin ise zor olduğunu ifade etmektedir.

J. Stiglitz, A.Knyazeva, D.Knyazeva.(2009). Journal of Banking and Finance da yabancı bankaların, bankacılık sektörünün uluslararası sisteme daha kolay entegre olması, kredi kültürünün artması, sektörde verimliliğin yükselmesi, bu bankaların ana ortakları tarafından ülkeye bakışın olumlu yönde değişmesi ve yabancı sermayenin gelişi ile birlikte diğer bankaların da değerlerinde artış yaşanması, gibi olumlu katkıları olduğunu belirtmektedir.

Öte yandan bankacılık krizlerinden sonra artan fon ihtiyacına bağlı olarak bankacılık sektöründe yabancılaşma eğiliminin artması da beklenen bir gelişme olduğunun altını çizmektedir.-

Başak, (2009). Yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında, Küresel krizin dünyayı derinden etkilediği ve ülkelerden birinin neredeyse batışına şahit olduğumuz 2008 yılında, Türk bankacılık sektörünün mali yapısı itibari ile bulunduğu seviyeyi, sadece bankacılık sektörü açısından değil, Türkiye açısından da önemli bir şans olarak nitelendirmiştir.

Yaşanan küresel krizle ve bu krizin etkilerinin artmasıyla birlikte, bundan sonra, başta kredi olmak üzere, bazı risklerin artacağı, bunun sonucunda ise geri dönmeyen krediler nedeniyle Türk bankacılık sektörünün aktif kalitesinin bozularak, karlılık seviyesinin düşeceği tahmin edildiğini vurgulamıştır. Türk bankacılık sektöründe yaşanması muhtemel bu olumsuzlukların ne derecede gerçekleşeceği ise, başta ABD olmak üzere, diğer ülkelerde yaşanacak gelişmeler ile hem ekonomik alanda hem de bankacılık alanında, geçmişte yapılan hataların tekrarlanmamasına bağlı olacağını açıklamıştır.

Bankacılık sektörünün dışarıdan ve içeriden gelebilecek tüm siyasi ve ekonomik krizlere karşı, mali yapılarının güçlendirmek ve denetim mekanizmasını iyi çalıştırması gerektiği üzerinde durmuştur.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bankacılık reel sektörden çok farklı bir yapıda olduğundan, bankacılık sistemlerinde baş gösteren krizler ve yol açtığı sorunlar diğer sektörlerde yaşanan krizlerle kıyaslanmayacak ölçüde büyük olmaktadır. Türkiye’de ve Dünyada birçok bankacılık krizi yaşanmıştır ve bundan sonra da yaşanması kaçınılmazdır.Çünkü bankacılık sektörü riskin ve risk almanın çok fazla olduğu bir sektördür ve küresellesmenin de etkisiyle sorunlar çok çabuk büyümekte ve geniş alanlara yayılmaktadır.İstikrarlı bir ekonomik sistem için piyasaların sağlıklı işlemesi gerekmektedir.Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde piyasalardaki sürekli istikrarın sağlanması ve korunması son dönemlerde mümkün olmamıştır ve bu sebeple Türkiye birçok bankacılık krizine şahit olmuştur. Türkiye’de bankacılık sistemindeki açıkların giderilememesi, düzenlemelerin yetersiz kalması sonucunda makro-ekonomik yapıda ortaya çıkan bozulmaya dış şokların da eklenmesiyle, önce Kasım 2000’de bankacılık sektöründe başlayan likidite krizi, hemen ardından Şubat 2001’de döviz krizine dönüşmüş ve ekonomide büyük çöküş yaşanmıştır.

Finansal piyasalar son yirmi yılda büyük değişimler geçirmiştir. Teknolojinin ilerlemesi, bilgiye daha kolay ve ucuz ulaşılabilmesini, bilginin daha etkin kullanılabilmesini sağlamış, sayısal tekniklerle birlikte risk ve getiri beklentilerine göre birçok finansal ürün geliştirilmiştir. Ayrıca, finansal ürünlerdeki çeşitlilik risk tercihlerinin genişlemesine, katılımcı sayısının artmasına ve piyasaların büyümesine neden olmuştur. Özellikle banka odaklı finansal piyasalardan, piyasa odaklı finansal piyasalara geçiş yapısal anlamda finans sektörünü değişime uğratmıştır. Her bilginin dikkatle ele alındığı, 24 saat sürekli işleyen ve coğrafi sınırları olmayan, odağında ise ABD piyasalarının olduğu bir piyasalar sistemi ortaya çıkmıştır. ABD’de yaşanan bir sıkıntı, küresel sistem içerisindeki tüm piyasalara yansımakta, belli bir ülkeye has olayın etkisi aynen yaşanan krizde olduğu gibi, düşünüldüğünden çok daha büyük olabilmektedir. Bu bağlamda yaşanan son, 2007 yılında Mortgage krizi olarak isimlendirilen ABD’deki konut piyasasında başlayan kriz patlak vermiş ve küreselleşen ekonomide tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Bankacılık sektöründe günümüzde yaşanan sıkıntılar, elbette aniden ortaya çıkan yeni gelişmeler değildir. Geçmişte yapıla gelen hatalı uygulamaların bugüne yansımalarıdır. Fon'daki bankaların sayısı, kamu bankalarının ve özel bankaların yaşadığı sorunlar dikkate alındığında bankacılık sektöründe yaşanan krizler diğer sektörleri de etkilemekte ve etkileri dalgalanarak yayılmakta ve ülke ekonomisini dar boğaza sokmaktadır. Bankacılık sektörünün zamana yayılmış, sürekli bir kriz yaşadığını söylemek mümkündür. Bu nedenle bankacılık sektöründe yeni düzenlemeler yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir .

Bu araştırmada Türk bankacılık sektörü detaylı olarak incelenmeye çalışılmış, bankacılık sektöründe kriz olgusunu ele alıp, bankacılık krizlerine yol açan sebepleri ve dünyada uygulamaya konan yeniden yapılandırma programlarını inceleyerek sektörün tekrar bir kriz yaşamasını engelleyecek çözüm önerileri geliştirilebilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada ayrıca, bankacılık ve bankacılık krizleri ile ilgili çeşitli sorulardan oluşan ve ekte örneği verilmiş olan anket çalışmasını banka çalışanlarının üzerinde uygulayarak bankacılık krizlerinin banka çalışanlarına ne ifade ettiği ve alınan önlemlerin çalışanlar tarafından nasıl yorumlandığı ve bankacılık krizlerinden ne şekilde etkilendiklerini toplanan verilerle tesbit edilmesi amaçlanmıştır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Finansal piyasaların istikrarlı bir yapıda olması, iyi işleyen bir ekonominin en önemli unsurlarından biridir. Finansal istikrar için kurumların da istikrar içinde olması gerekir. Bankalar, gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında önemli role sahiptirler. Finansal piyasa istikrar için güçlü bir bankacılık sistemine gereklilik duyar. Bankacılık sektörü, makroekonomik istikrar konusunda diğer sektörlerle nazaran daha büyük ve ciddi bir sorumluluğa sahiptir ve finansal sektörün belkemiği olarak ifade edebilir. Her ülkede, her dönemde bankacılık sektöründe riskler mevcuttur. Zira finansal piyasalar varlığını sürdürdüğü sürece sistem içerisinde risk unsuru varlığını devam ettirecektir. Önemli olan nokta ise risklerin doğru tanımlanıp, yönetilmesidir. Bankacılık sektörünün yapılanmasındaki ciddi uyumsuzluklar Türkiye'de son yıllarda yaşanan tüm krizlerin sebebini teşkil etmektedir. Bankacılık sistemi yapı itibarıyla hassas kırılabilir dengeler üzerinde oldukça riskli hareket alanına sahiptir.

Her hangi bir ülkenin finansal sisteminde ortaya çıkan bir sorun küreselleşme sürecine bağlı olarak, diğer ülkeleri de çok kısa süre içinde sıkıntıya sokabilmektedir. Üstelik küreselleşme sürecinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık krizleri olarak nitelendirilebilecek krizlerin sayısında artış gözlenmiştir. Dünyada meydana gelen finansal krizlerin, özellikle finansal krizlerin bir alt başlığı olan bankacılık krizlerinin nedenleri, oluş süreçleri ve sonuçları irdelenmeye değer bir süreçtir. İktisatçıların çeşitli ülkelerde yaşanan bu süreçleri incelemesiyle yeni modeller ve çözüm yolları oluşturulmuştur.

Bankalara yönelik olarak uygulanacak denetim, gözetim ve düzenleme mekanizmaları özellikle kriz dönemlerinde hem paniklerin önlenmesi hem de merkez bankasının etkili para politikası uygulayabilmesi açısından önemlidir.

Yukarıda belirtildiği şekilde riskli ve kırılğan bir sektörü her yönden ayrıntılı şekilde inceleyen ve bu konuda banka çalışanlarında tutumlarına yer veren araştırmalara da gereksinim vardır. Araştırmamız hem banka krizlerini, hem de bankada çalışanları bu bağlamda ele almaktadır.

1.4. Varsayımlar, Hipotezler Ve Sınırlılıklar

Bu araştırmada, finansal krizin tanımı ve çeşitleri açıklanarak finansal kriz genel olarak değil de ,finansal krizin bir alt kolu olan bankacılık krizleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bankacılık krizlerinden; 1929 dünya ekonomik krizinden başlanarak 2008 mortgage krizi de dahil, yaşanan tüm krizler açıklanmıştır. Ayrıca Türkiye’de de meydana gelen 1994 krizi ,Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri son yıllarda yaşanmış bankacılık ve döviz krizi olmaları sebebiyle seçilmiş, ABD ‘de 2008 de yaşanan morgage krizinin Türkiye’ye etkileri üzerinde durulmuştur.

Ayrıca ,banka çalışanları tarafından krizlerin etkilerinin ve nasıl algılandığının daha anlaşılabilir olması için anket çalışması yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler literatür çalışması ve anket yoluyla elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

Anket çalışmasına ilişkin olarak aşağıdaki hipotezler irdelenmiştir.

1. Banka çalışanları;bankacılık krizlerini önemsemektedirler ve krizlerden etkilenmişlerdir.
2. Banka çalışanları “güven” olgusunun sektörde çok önemli bir yere sahip olduğunu düşünmektedirler.
3. Çalışanlar mortgage krizlerinin sebeplerinin farkındadırlar ve olguyu net bir şekilde yorumlayabilmektedirler.

1.5 Tanımlar

Kriz: Bir süreçte ani dönüşüm noktası; ekonomi ve politika alanında istikrarsız ve tehlikeli bir durumu ifade eden güç dönem’ anlamına gelmektedir (Hanks, Maleod ve Urdang,1986).

Finansal Kriz:Finansal kriz; herhangi bir mal, hizmet, faktör veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının dışında gerçekleşen dalgalanmalardır (Kibritçioğlu,2000).

Bankacılık Krizleri:Bankacılık krizleri, sistemdeki bankaların sermayelerinin tamamının veya büyük bir kısmının kaybedilmesi olarak tanımlanabileceği gibi, bankalara devlet yönetiminin el koyması, bankaların mevduatlarına yönelik aşırı çekilişler, bankaların birleşmeye veya kapanmaya zorlanması gibi ekonominin kısa süre içerisinde büyük ölçekli finansal sorunlarla karşılaşmasına neden olan durumlar bankacılık krizleri tanımı içerisinde yer almaktadır (Altıntaş,2004).

II.BÖLÜM: BANKACILIK İLE İLGİLİ KAVRAMSAL VE KURUMSAL ESASLAR

2.BANKACILIK SİSTEMİ

2.1.BANKANIN TANIMI

Bankanın tanımını yapmadan önce banka kelimesinin kökeninden bahsetmekte fayda vardır. Tarihteki ilk bankerlerden olan Lombardiya'lı tüccarlar pazaryerlerine kurdukları tezgâhlar (banco) aracılığı ile bankacılık işlemlerini yürütmüşlerdi. En kabul gören şekli ile banka kelimesinin masa, sıra veya tezgâh anlamına gelen İtalyanca “banco” kelimesinden geldiği sanılmaktadır (Parasız,2000).

Banka, mevduat kabul eden ,bu mevduatı en verimli şekilde çeşitli kredi işlemlerinde kullanmak amacını güden veya kısaca; faaliyetlerinin esas konusu düzenli bir şekilde kredi vermek olan bir ekonomik kuruluştur.

Bankanın başka bir tanımı; para,kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemlerini yapan ve düzenleyen, özel veya kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama, faaliyetlerini temel uğraş konusu olarak seçen ekonomik bir birimdir (Takan,2002).

Bankanın özelliklerine değinecek olursak; (<http://www.muhasabedersleri.com/banka-islemleri/banka.html>)

- **Aracılık:** Bankalar tasarrufu olan kişi ve kuruluşlardan mevduat olarak topladıkları fonları, kredi olarak talep eden kişi ve kuruluşlara aktarmada aracılık ederler. Böylelikle ekonomi içinde en önemli görevi üstlenirler.
- **Kaynaklara Akıcılık Sağlama:** Bankacılık sistemi paranın transferi sistemi olma görevi ile ulusal ve uluslararası düzeyde kaynaklara akıcılık sağlar. Yani paranın bir müddet için ihtiyacı olmayandan ihtiyacı olanlara aktarılması işlevini görür.
- **Kişilerin ve Kurumların Sahip Oldukları Maddi Varlıkların Rasyonel Bir Biçimde Kullanımını Sağlama:** Halkın, parasal, finansal ve reel aktiflerinden

oluşan mal varlıklarının kullanım biçimi üzerinde, bankacılık kesiminin oluşturduğu, faiz seçenekleri, gelir imkânları, vade farkları ve nakit akışı kolaylıklarının önemli rolü vardır. Bu konuda halkı aydınlattığı gibi ekonomideki nakit akışlarının daha sağlıklı dolaşımını sağlar.

- **Kaynak Kullanımlarını İyileştirme:** Bankaların ekonomik kalkınmaya katkıda bulunabilmesi için, yeni bir değer, yeni bir servet yaratmakla beraber, topladıkları kaynakların belirli yörelere, sektörlerle, kişilere aktarılması ile ülke kaynaklarının dağılımını da yönlendirecektir.
- **Kısa Süreli Fonları, Uzun Süreli Fonlar Hâline Dönüştürme:** Kişilerin kısa süreli ve sahip oldukları küçük miktardaki fonları toplayan bankalar, bunları ekonomide uzun süreli fonlar hâline dönüştürmekte ve böylelikle de yatırımlara finans sağlamaktadır.
- **Kaydi Para veya Banka Parası Yaratma:** Bankalar satın alma gücüne, genellikle hesaptan hesaba devir esasına dayandığı için kaydi para denilmektedir. Kaydi para, maddi varlığı olmayan, yalnızca bankaların hesaplarına alacak veya borç kaydı düşülmek suretiyle yaratılan bir değişim, bir ödeme aracı olarak tanımlanabilir. Bankaların müşterilerine kredi açması ve bu kredi limitleri içinde çek kullanma hakkı tanınması veya kredi kartı uygulamaları, kaydi para yaratabilmektedir. Günümüzde elektronik bankacılığın gelişmesi ile ekonomide banknot ve çeklerin daha az dolaştığı, ödemelerin yaygın olarak bankalarda hesaptan hesaba aktarma yolu ile yapıldığı ekonomik düzene geçiş yaşanmaktadır.
- **Ulusal ve Uluslararası Ticareti Geliştirme:** Bankacılık sistemi, geliştirdiği, uyguladığı çeşitli ödeme ve kredilendirme yöntemleri finansal kiralama, factoring, forfaiting gibi finansman teknikleri, teminat mektupları, belgeler karşılığında ödeme, akreditif (belirli bir nicelikteki para için bir bankanın veya bir finans kurumunun yükümlülüğü altında, üçüncü bir kişi yararına bir başka bankada veya şubesinde açtırılan kredi) gibi ödeme yöntemleri ile ulusal ve uluslararası ticaretin artmasına katkıda bulunmaktadır.
- **Para Politikasının Etkinliğini Artırma:** Bir ekonomide etkili bir para politikasının izlenebilmesi için gelişmiş bankacılık sisteminin varlığı gereklidir. Merkez bankalarının para politikasına ilişkin olarak kullandıkları reeskont faiz hadleri, açık piyasa işlemleri, karşılık oranları gibi tüm araçlar, ancak gelişmiş bir bankacılık sistemi aracılığı ile ekonomi üzerinde etkili olmaktadır.

- **Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme:** Bankacılık sistemi izlediği kredilendirme politikası ile ekonomide gelir ve servet dağılımını etkileyebilmektedir.

Bankanın tüm özelliklerini kapsayan bir tanımını vermek oldukça güçtür. Banka tanımı yapılırken iktisatçıların bankanın bir veya birkaç özelliğini ön plana çıkardığı görülmektedir.

Bunlara örnek olarak;

Bankayı, “halktan topladığı ya da kendi sahip olduğu paraları kredi olarak kullandıran ve para akışına aracılık eden iktisadi işletme ve bu işletmenin sahibi durumunda olan anonim şirketin adı” olarak bir başka şekilde tanımlamak da mümkündür (Battal,2004).

Bankaları, diğer finansal kurumlardan ayıran mevduat ve kredi ürünleri sağlamasıdır. Bankaların ana faaliyeti, mevduat sahipleri ve borçlanıcılar arasında arabuluculuk yapmaktır (Öcal,1997). Günümüz çağdaş bankacılığı yüklendiği fonksiyonların bir sonucu olarak, klasik çağların bankalarından hem işlemlerin karmaşıklığı, hem de yönetim tekniği bakımından çok farklıdır ve seçkin bir kurum niteliği kazanmış bulunmaktadır.

Günümüzde bankaların para-kredi, sermaye konularına giren konularda önemli görev ve fonksiyonları bulunmaktadır. Ticari hayatta hem yurtiçi hem de yurtdışı işlemlerin düzenli olarak yürütmesi, bankaların bulunmadığı bir ortamda çok zordur.Bu nedenle, bankalar ekonomik hayatın en önemli temek taşlarından birisidir (Takan,2001).

2.2.BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünyanın her yerinde hayatın en yaygın ve vazgeçilmez kuruluşlarından biri olan bankaların, tarihsel kökeni ilk çağlara uzanmaktadır. İlk çağlarda bankacılık hizmetleri dini yapılarda sunulmuştur. Mezopotamya'da yapılan kazılar sonucunda Uruk yakınlarındaki Kızıl Tapınak'ın dünyanın bilinen en eski banka yapısı olduğu kabul edilmiştir. Tapınaklarda, günahlardan kurtulmak ve Tanrı tarafından korunmak için yapılan bağışları işleterek ya da kiralayarak bir nevi bankacılık faaliyeti yapılmıştır (Günel,2001).

İlk çağlarda bankacılık faaliyetleri dini kurumlar vasıtasıyla yürütülürdü. M.Ö. 2000'lerde çıkarılan Hammurabi Kanunları'nda tapınaklarda yapılacak borç, alacak, borç faizi, rehin, ipotek, kefalet şekillerinin düzenlendiği bilinmektedir (Tarlan,1986).

Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarında bankacılık faaliyetleri, ticari ilişkilerle birlikte yürütülmüş ve ticaretin ayrılmaz bir parçasını oluşturmuştur (Tarlan1996).

Sümerler döneminde bankacılık faaliyetinin Maket denilen kuruluşlarca yürütüldüğü yapılan kazılarda bulunan belgelerden anlaşılmaktadır. Maketler din adamlarınca yönetiliyordu.Maketler çiftçilere harman zamanında geri ödenmek üzere aynı ya da nakdi borç veriyorlardı. Borç alıp verme, mevduat kabul etme, hesaplar arası işlemler oldukça düzenli yapılıyordu. Hammurabi Kanunlarında da bu maketlerin nasıl işlemesi gerektiği belirtilmiştir. Faiz,ipotek, rehin, kefalet gibi uygulamalar da mevcuttu. Yine uzak ülkelerle yapılan ticarete banknot gibi tedavül eden, çek yada itibar mektubu gibi belgeler de Sümerler tarafından kullanılmıştır (Parasız,2000).

Eski Yunan'da bankacılık faaliyetleri gelişkindir. İlk bankacılık krizi de Atina'da yaşanmıştır. Bankerler çok yüksek faiz aldıklarından her site kendi bankasını kurma yoluna gitmiş böylece ilk devlet bankaları kurulmuştur.Hatta eski Mısır'da tefeciliği ve bileşik faizi yasaklayan yasalar vardı.

M.Ö. 3.y.y'da Roma'da "Argentari" adı verilen özel bankalar bulunmaktaydı ve bu bankalar kasa, mevduat ve yevmiye defterlerini tutmaya ve bunları istendiğinde ibraz etmeye mecbur tutulmuşlardı. Ayrıca, Roma'da ve diğer eyaletlerde kurulmuş devlet bankaları bulunmakta ve Roma'da bulunan bir kontrol bürosunun denetimi altında faaliyet göstermektedir.(Tarlan, 1986) Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte bankacılık alanında meydana gelen gelişmeler de kaybolmuş ancak bankalar Bizans'da faaliyete devam edebilmiştir.

Hıristiyanlığın ve islamiyetin faizi yasaklamış olması bankerlik faaliyetlerinin genellikle Yahudiler tarafından yapılması sonucunu doğurmuştur. Ayrıca, Lombartlar da bankacılık alanında faaliyet göstermiştir. 13. y.y.'dan itibaren gelişmeye başlayan ve kurulan fuarlar sayesinde temel kuralları oluşan bankacılık, asıl gelişimini 1453'te İstanbul'un fethinden sonra yaşamıştır (Günal,2001).

Bankacılık ilk çağlardan günümüze çok önemli bir gelişme kaydetmiştir. Bugünkü anlamda bankaların kuruluşu 17.yy'a gitmektedir. 1609'da Hollanda'da Amsterdam Bankası, 1637'de İtalya'da Venedik Bankası, 1664'te ise İngiltere'de merkez bankası konumunda olan Bank of England kurulmuştur (Eyüpgiller,1999).

Amerika'da modern bankacılık 1782'de Bank of North America'nın kurulması ile başlamış ve bunu 1791 yılında kurulan ve hem özel banka, hem de merkez bankası olma özelliğine sahip olan Bank of the United States izlemiştir (S. Mishkin ,2004). 1791'de kurulan Bank of the United States ise hem özel hem de merkez bankası niteliğindedir. ABD Merkez bankası niteliği taşıyan FED (Federal Reserve System) 1913'te çıkarılan kanunla kurulmuştur (S. Mishkin, 1998).

Modern bankaların kurulmaya başlamasıyla birlikte bankaların ekonomik hayattaki önemleri artmaya başlamış, böylece bankalar faaliyetlerine göre uzmanlaşmaya başlamıştır.1930 lardaki “Büyük Bunalım”ın ardından yaşanan II.Dünya Savaşı'ndan sonra, savaşta tahrip olan yerlerin yeniden imarının finansmanını sağlamak için kalkınma ve yatırım bankaları kurulmaya başlanmıştır.

Modern dönemde bankacılık özellikle II. Dünya Savaşından sonra uluslararası hale gelmiştir (Öçal, Çolak, Togay, ve Eser,1997). 1970'lerin ortalarından itibaren daha önceleri yabancı ülkelere yayılmış olan Amerika ve İngiliz bankalarının şube sayıları artarken, yabancı ülkelerde fazla yaygınlaşmamış olan Alman ve Fransız bankaları da bu alanda öne çıkmaya başlamıştır (Sönmez, 1998).

1980'lerde bilgisayar teknolojilerinin yaygınlaştığı bankacılıkta, 1990'lar internet bankacılığının ve elektronik bankacılık ürünlerinin hızla yayıldığı süreçler yaşanmıştır. Bu gelişmeler bankacılık sektöründe ölçek ekonomisini gündeme getirmiş ve dünyanın en büyük bankaları bile birleşmeye başlamıştır. 2000'li yıllar, bankacılığın yoğun rekabet içine girdiği, hizmetlerinin ve elektronik para ve elektronik bankacılık hizmetlerinin önem kazandığı bir dönemdir.

Ülkemizde ise bankacılık Avrupa ülkelerine nazaran daha yavaş bir gelişim göstermiştir. Bunun başlıca nedenlerini şöyle sıralayabiliriz. Osmanlı İmparatorluğu

döneminde Türkler daha çok askerlik ve yöneticilik vasıflarını ön plana çıkartıp, ticari gelişmelerin uzağında kalmış ve Batı Avrupa da gerçekleştirilen Sanayi devrimine ayak uyduramayarak ekonomik konjektürü takip edememişlerdir (Uyanık, 2001).

Türkiye’de ilk banka olan, Bank-ı Dersaadet diğer adıyla İstanbul Bankası (Bank de Constantinople) 1847 yılında kurulmuştur. Dönemin hükümeti 1844 yılında yapılan yeniliklerle para sahasında başarılı olamamış ve kurun İngiliz Sterlini’ne karşı değerini sabit tutabilmek için Galatalı iki bankerle anlaşma yapmak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmanın 1847 yılında yenilenmesi sırasında bu iki bankere, hükümetin himayesi altında, Bank-ı Dersaadet’in kurulması imtiyazı da verilmiştir (Tarlan,1986). Bank-ı Dersaadet, hükümetin aldığı 130 milyonluk kısa vadeli borcu ödeyememesi ve Fransız İhtilali’nin olumsuz etkileri sonucu 1852 yılında iflas etmiştir.

Kırım Savaşı'ndan sonra, özellikle borç para sağlayabilecek bir yabancı bankanın kurulması için karar alınmıştır. Bu doğrultuda, 1856 yılında İngiliz sermayeli merkezi Londra'da, faaliyet merkezi İstanbul'da olmak üzere "Ottoman Bank" (Bankı Osmanî) kurulmuştur. Bu banka Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir merkez bankası fonksiyonu görmüştür. Cumhuriyetten sonra emisyon imtiyazı bu bankadan alınmış ve bu banka yabancı sermayeli bir banka olarak "Osmanlı Bankası" adıyla faaliyetlerini sürdürmüştür (Suvla, 1963).

Osmanlı döneminde ilk ulusal banka 1863 yılında kurulan Ziraat Bankası'dır (Akbank Kültür Yayını, 1978).

Osmanlı İmparatorluğu’nda bankacılık faaliyetleri II. Mesrutiyet’in ilanından sonra, özellikle Birinci Dünya Savaşı yıllarında güçlenmiş, ulusal banka kurma girişimleri hız kazanmıştır. 1908–1923 yılları arasında 11'i İstanbul'da, 13'ü Anadolu'nun çeşitli yerlerinde olmak üzere toplam 24 banka kurulmuştur (Akbank Kültür Yayını, 1978).

1923 yılında Cumhuriyet’in kuruluşu döneminde Türkiye’de 18’i ulusal 13’ü yabancı olmak üzere 31 banka faaliyet gösteriyordu.

Cumhuriyet döneminde bankacılık alanındaki gelişmelerin daha iyi anlaşılabilmesi için, bu gelişmeleri belirli dönemlere ayırarak incelemek mümkündür. Böylelikle, değişik

dönemlerde izlenen farklı politikaların ve ekonominin yapısında meydana gelen değişikliklerin bankacılığın yapısını ne şekilde değiştirdiği daha iyi algılayabileceğiz.

Cumhuriyet döneminde bankacılık çeşitli evrelerden geçmiştir. Bu evreler Tablo:1 'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Evreleri

1929-1932	Milli Bankacılığın Geliştiği Dönem
1933-1944	Devletçilik ve Devlet Bankalarının Kuruluşu Dönemi
1945-1960	Özel Bankaların Gelişme Dönemi
1961-1979	Planlı Dönem

Kaynak: Akgüç,Ö.(1989).100 soruda Türkiye de Bankacılık.

1929-1932 : Ulusal bankacılık dönemi olarak bilinen bu yıllarda, ülke ekonomisinin gelişmesinin ulusal bankaların başarısına bağlı olduğu düşüncesi ekonomiye yön vermiştir. 1923 İzmir İktisat Kongresi bankacılıkla ilgili önemli gelişmelere yol açmıştır.Bu kongrede; ekonomik kalkınmanın bankacılığın gelişmesiyle sağlanabileceği, bankaların geliştirilmesi için de devletin banka kurulmasına yardımcı olması gerektiği ve ulusal bankacılık sisteminin kurulmaması halinde, Türk ekonomisinin yabancı sermayenin baskısı altında ezileceği görüşleri benimsenmiştir (Bankacılık Çalışma Grubu,1992).

Cumhuriyet döneminde özel sermaye ile kurulan ilk banka, Türkiye İs Bankası'dır. Cumhuriyet döneminde bankacılık alanında atılan en önemli adımlardan birisi, 1930 yılında TCMB'nin kurulması olmuştur.

1933-1944 : 1933 yılında, mevcut sanayi kuruluşlarını yönetmek ve yeni sanayi yatırımlarını teşvik etmek, ülkenin kalkınmasında katkısı olan bazı sanayi kuruluşlarına ortak olmak ve aynı zamanda temel bankacılık faaliyetlerini yerine getirmek üzere Sümerbank açılmıştır.

1930'lu yıllar tek şubeli yerel banka açma eğilimi azalmış ve yerel bankalar dönemi kapanmıştır. 1933–1944 döneminde toplam 18 banka faaliyetlerine son vermiştir. Buna karşın bankaların öz sermayelerinde yükselme gözlemlenmiştir.(T.C. Merkez Bankası hariç ulusal

bankaların öz sermayesi 1933 yılında 68 milyon TL'den, 1943 yılı sonunda 220 milyon TL'ye yükselmiştir.) (Akgüç, 1975).

1945-1960: 1945 de II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle, özellikle 1950 yılından sonra tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ekonomide bir canlanma olmuştur. Bu canlanma bankacılık alanında da kendini göstermiştir.

Bankacılıktaki gelişmelere paralel olarak, bankacılık mesleğinin gelişmesi, işbirliğinin sağlanması ve haksız rekabeti önleyici kararların alınması ve uygulanması amacıyla, tüzel kişiliği haiz Türkiye Bankalar Birliği kurulmuş ve 1958 yılında faaliyete geçmiştir. 1945-1960 döneminde 30 banka kurulmasına karşılık, 14 banka tasfiye olunmuş veya faaliyetini durdurmuştur. (Akgüç, 1998).

1945-1960 döneminde hakim olan ve özel girişimi teşvik eden anlayışın etkisiyle açılan bazı özel bankalar şunlardır: Yapı ve Kredi Bankası (1944), Türkiye Garanti Bankası (1946), Akbank T.A.Ş. (1948), Pamukbank (1955), Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950).

1961-1979: Bu dönemde ticari bankaların kuruluşu sınırlanmış ve ihtisas bankacılığı ön plana çıkmış, küçük ve yerel bankalar azalmış, çok şubeli büyük ölçekli bankacılık ve holding bankacılığı yaygınlaşmıştır.

Bu dönem, sanayileşme hareketinin özel sektör için özendirici, yönlendirici, yol gösterici, kamu sektörü içinse emredici nitelikteki beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde gelişmiştir. (İlker, 1998).

Sonuç olarak; Planlı Dönem, Türk bankacılığında yatırım ve kalkınma bankacılığının önem kazandığı, holding bankacılığının geliştiği, ticari banka kuruluşlarının sınırlandırıldığı ve ekonomik gelişmenin kalkınma planlarına dayandırıldığı bir süreçtir.

Bu dönemde bankaların en önemli amacı, kalkınma planları doğrultusunda gerçekleştirilen yatırımları finanse etmek olmuştur (TBB, 1998).

2.3. BANKA TÜRLERİ (YAPTIKLARI İŞLERE GÖRE)

Banka türleri genel olarak yapıldığı gibi; Merkez Bankaları, Ticaret ve Mevduat Bankaları, Tasarruf Bankaları, Yatırım ve Kalkınma Bankaları, Is ve Kredi Bankaları, Halk Bankaları, Tarım ve Kredi Bankaları, Dış Ticaret Bankaları, Emlak Bankaları başlıkları altında toplanabilmektedir.

2.3.1 Merkez Bankaları

1694'te kurulan İngiltere Bankası tarihte ilk merkez bankası olarak kabul edilmektedir. Merkez Bankalarının en temel işlevlerinden biri, para emisyonudur. Merkez Bankaları para emisyonu işlevlerini, devlet adına banknot ihraç etmek suretiyle yapmaktadır. Günümüzde Merkez Bankalarının ekonomik sistem içindeki işlevleri arasında; para ve kredi hacmini ekonomik gidişe ve devletçe izlenen amaçlara göre ayarlamak, para değerini korumak, verilecek kredilerin verimli olacak alanlarda kullanılmasını sağlamak, devletin hazine işlemlerini yapmak, bankaların tutmak zorunda oldukları karşılık oranlarını belirlemek ve bunları saklamaktır. Merkez bankaları ayrıca; uluslararası ödemelere aracı olmak suretiyle, kliring kurumu görevini görmek, ülkenin altın ve döviz rezervlerini yürütmek, reeskont oranlarını belirlemek ve açık piyasa işlemlerini yapmak gibi işlevleri de vardır (Erlaçın, 1972; Parasız, 1994; Öcal ve Çolak, 1999).

Ülkemizde cumhuriyetten önce merkez bankası fonksiyonlarını yerine getiren ilk banka, yabancı sermayeyle kurulmuş olan Osmanlı Bankasıdır. Cumhuriyetten sonra ise, 1931 yılında milli sermayeyle, T.C. Merkez Bankası kurulmuştur.

2.3.2. Ticaret / Mevduat Bankaları

Ticari bankalar genel olarak, mevduat kabul eden kredi kurumları olarak tanımlanmaktadır (Tezer ve Çolak, 1991).

Ticaret bankalarının baslıca fon kaynaklarını tasarruf sahiplerinden topladıkları mevduatların oluşturması nedeniyle, bu bankalar mevduat bankaları olarak da adlandırılmaktadır (Durer, 1998) .

Ülkemizde hemen hemen tüm bankalar bu grupta gösterilebilmektedir. Devlet sermayeli bankalar, bu tip bankaların yaptıkları işleri yapmakta olup özel sermayeli millî ve yabancı bankaların pek çoğu da bu alanda faaliyetlerini yürütmektedir. Günümüzde faaliyet

alanları oldukça genişlemiş olan bu bankalara örnek verecek olursak, T.C Ziraat Bankası, Akbank A.Ş, Yapı ve Kredi Bankası A.Ş , Oyak Bank A.Ş gibi.

2.3.3. Tasarruf Bankaları

Tarihte ilk tasarruf bankaları 18. yüzyılda Almanya'da fakir halk çevrelerinin buldukları yerlerde kurulmuştur. Tasarruf bankaları yıllar boyunca büyük gelişme göstererek her türlü banka işlemlerini yapmaya başlamışlardır.

Özellikle gelişmiş ülkelerde bulunan bu tür bankalar, şahısların küçük çaplı tasarruflarını toplayarak işleten kuruluşlardır. Kısa ve uzun vadeli mevduat toplayarak karşılığında faiz verirler.

Günümüzde tasarruf bankaları; topladıkları tasarruf mevduatını kredi bankalarına toptan yatırmak suretiyle değerlendirmektedir. Ayrıca, tasarruf bankaları topladıkları mevduatı az kazançlı ancak tam emniyetli yatırımlara, özellikle de devlet tahvillerine yatırmaktadır (Dikel, 1964; Hiç, 1975).

2.3.4. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Yatırım ve kalkınma bankaları ekonomide, orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacını karşılayan kurumlar olmaktadır.

Yatırım Bankaları; Özel ya da kamu işletmelerinin genellikle uzun dönemli finansal ihtiyaçlarını karşılayan bankalardır. Bu tür bankalar, halkın kısa veya uzun bir süre kullanmayacağı tasarrufları ile işletmelerin ve devletin orta ve uzun vadeli finansman ihtiyacını karşılamaktadır (Zarakolu, 1974).

Yatırım bankaları, bu işletmelerin çıkarmış olduğu hisse senetlerini ve tahvillerini tasarruf sahiplerine ulaştırır. Kâr amacı ile şirketlerin hisse senedi ve tahvillerinin piyasaya sunulması işlerini üstlenir.

Kalkınma Bankaları: Kalkınma bankaları yatırım bankalarının aksine sermaye piyasalarının gelişmediği, sermayenin kıt olduğu ülkelerde ortaya çıkmıştır. Kalkınma bankaları kaynaklarını, iç ve dış kamu fonları yanında, uluslararası kuruluşlar, hükümet yardımları ve iç borçlanmalar yoluyla sağlamaktadır (Zarakolu, 1974).

2.3.5. Is ve Kredi Bankaları

Kredi bankaları; Yeni kuruluşlar gerçekleştirmek, emisyonu yönetmek ve çok riskli iştiraklere katılmak yanında, kısa süreli kredi veren bankalardır.

Is bankaları; Özkaynaklarından, uzun süreli mevduat kabulünden ve tahvil ihracı suretiyle elde ettikleri fonlarla, sanayinin, ziraatın ve yapı inşaatının uzun vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamaktadır (Zarakolu, 1989).

2.3.6. Halk Bankaları

Halk bankaları genellikle devlet ve belediyeler tarafından kurulan, küçük esnaf ve zanaatkârların, küçük çiftçilerin, sabit ve düşük gelirlilerin kısa vadeli işletme kredisi ve orta vadeli araç ve gereç kredisi ihtiyaçlarını karşılayan kurumlardır (Zarakolu, 1989;Hiç,1975).

2.3.7 .Tarım ve Kredi Bankaları (Ziraat Bankaları)

Ziraat bankaları tarım ve hayvancılık alanında çalışan küçük çiftçilerin kredi ihtiyaçlarını karşılayan kurumlardır (Öcal ve Çolak, 1999).

Ülkemizde T.C. Ziraat Bankası, çiftçilerin kredi ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulmuş bankadır.

2.3.8. Dış Ticaret Bankaları

Dış ticaretle ilgili işlemlere aracılık etmek, ithalat ve ihracatı finanse etmek amacıyla kurulan bankalardır. Türkiye'de, Eximbank bu amaçla kurulmuştur.

2.3.9. Emlak Bankaları (İpotek Bankaları)

Emlak bankaları, gayrimenkul ihtiyacını karşılayan ve yapı inşaatını finanse eden bankalardır. Bu tür bankalar genellikle devlet tarafından kurulup, işletilmektedir. Emlak bankaları büyük sermaye gerektiren bankalardır. Bu bankalar fonlarını; uzun vadeli mevduat kabul etmek ve uzun vadeli tahvil ihraç etmek suretiyle elde etmektedir (Hiç, 1975).

3. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜ

3.1. TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN YAPISI

Türkiye ekonomisinde, uluslararası rekabete açık ve düzenlemeler itibarıyla Avrupa Birliği'ne uyuma hazır sektörlerin başında gelen bankacılık sektöründe 1980'li yıllarda uygulamaya konulan yapısal değişiklikler sektörün gelişip büyümesini sağlamış, 1990'lı yıllardaki gelişmeler bankacılık sektörünün mâli bünyesinin önemli ölçüde bozulmasına neden olmuştur. Özellikle 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz, bankacılık sektörünü küçülmüş, özkaynakları eritmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise, bankacılık sektörü ciddi bir sistemik riske maruz kalmış, sektörün yeniden yapılandırılması, bankaların mâli bünye sorunlarının çözülmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (TBB, Bankacılar Dergisi, 2002).

2000 yılı Kasım ve 2001 yılı Şubat ayında yaşanan krizler bankacılık sektörünü farklı kanallardan ve önemli ölçüde etkilemiştir. Yükselen faiz oranları vade uyumsuzluğu olan bankaların fonlama zararlarını artırmış, portföylerinde bulunan menkul kıymetin değeri düşmüştür. 2001 yılı Şubat ayında dalgalı kur sistemine geçilmesiyle birlikte Türk lirası yabancı paralar karşısında değer kaybetmiş, yüksek açık pozisyonla çalışan bankalar önemli boyutta kambiyo zararı ile karşı karşıya kalmışlardır. Ekonomik aktivitenin daralması, takipteki alacakların yükselmesine neden olmuştur (BDDK, 2001).

Türk bankacılık sektörü, 49 banka, 9.000'den fazla şube ve 180.000'den fazla personele sahip, dinamik ve hızlı büyüyen bir sektördür. Sektör ağırlıklı olarak mevduat bankalarından oluşmakta, bunun yanında küçük ölçekli yatırım bankaları ve dört adet katılım bankasını da içermektedir. Bankacılık sektörüne ilişkin çeşitli göstergeler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2: Bankacılık Sektörüne İlişkin Çeşitli Göstergeler(Banka sayısı)

Adet	2000	2007	2008	Mart 2009
Bankalar	79	50	50	49
a)Mevduat Bankaları	50	32	32	31
-Kamu	4	3	3	3
-Özel	28	12	11	11
-Yabancı	18	17	18	17
b)Yatırım Bankaları	14	13	13	13
c) Katılım Bankaları	4	4	4	4
d)TMSF Bankası	11	1	1	1

Kaynak:TBB,Bankalarımız,2000-2009 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir

Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 2009 yılı sonunda 49 olarak gözlemlenmektedir. Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların 31’i mevduat bankası, 17’si ise kalkınma ve yatırım bankasıdır. Mevduat bankalarının 3’ü kamusal sermayeli, 12’si ise özel sermayeli bankadır. TMSF bünyesinde 1 banka bulunmaktadır. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının sayısı 17 olmuştur.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2000 – 2001 yılları arasında yaşanan finansal krizlerle birlikte önemli ölçüde azalmış ve 2002 – 2006 yılları arasında sektörde gerçekleşen konsolidasyonun da etkisiyle Mart 2009 yılı itibariyle 49 ya gerilemiştir. Bankaların fonksiyonları itibarıyla dağılımına bakıldığında sektörde en fazla mevduat bankalarının faaliyet gösterdiği (%66), bu grubu Kalkınma ve Yatırım Bankaları ile sektörde faaliyet gösteren 17 adet yabancı bankanın takip ettiği görülmektedir.

Tablo 3: Bankacılık Sisteminde Şube Sayısı

Adet	2000	Aralık 2008	Eylül 2009	Aralık 2009
a)Mevduat Bankaları	7.837	8.741	8.848	8.991
-Kamu	2.834	2.416	2.482	2.530
-Özel	3.783	4.290	4.328	4.390
-Yabancı	117	2034	2037	2.070
b)YatırımveKatılım Bankaları	30	49	47	45
d)TMSF Bankası	1.073	1	1	1

Kaynak: TBB, Bankalarımız, 2000-2009 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir

Türk bankacılık sektöründe şube yapısı gözlemlendiğinde 2008 yılından 2009 yılına geçilirken şube sayısında bir artışı görülmektedir. Sektördeki artış 2008 yılından Aralık 2009 yılına geçilirken gözlemlenmiş 2009 yılında bir önceki yıldaki şube sayısı 250 adet artarak 8991'a yükselmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli mevduat bankalarında bir önceki yıla göre 114, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 100, kalkınma ve yatırım bankalarında ise 4 adet azalmıştır. Özel sermayeli mevduat bankalarında şube sayısı 100 adet artmıştır.

Banka şube sayısı 2009 yılında 246 artmıştır.

Son yıllarda bankaların aktif kompozisyonunda önemli bir değişim yaşanmıştır. Bankalar gittikçe artan şekilde kredi (özellikle tüketici ve KOBİ kredileri) kullanırken, menkul kıymet portföylerini küçültmüşlerdir. Pasif tarafında ise, temel fonlama aracı geleneksel olarak mevduatlar olmakla birlikte, bankalara borçların payı da artmıştır.

Tablo 4: Bankacılık Sektörünün Bilançosuna İlişkin Temel Büyüklükler

Milyar TL	2007	2008	Mart 2009
Nakit	5,0	6,0	5,5
Bankalardan Alacaklar	55,2	88,7	92,4
Menkul Kıymetler	164,7	194	211,1
Krediler	285,6	367,5	366,4
Takipteki Alacaklar (Net)	1,4	2,8	3,8
İştirakler	10,8	10,3	10,2
Diğer Aktifler	58,9	63,2	64,9
TOPLAM AKTİFLER	581,6	732,5	754,3
Mevduat/Katılım Hesapları	356,9	454,6	467,1
Bankalara Borçlar	71,6	93,2	93,7
Özkaynaklar	75,9	86,4	91,9
Diğer Yükümlülükler	77,2	98,3	101,6
TOPLAM PASİFLER	581,6	732,5	754,3

Kaynak: TBB, Bankalarımız, 2007-2009 yıllarından faydalanılarak düzenlenmiştir

Mart 2009 itibarıyla finans sektöründe toplam aktifler (TC Merkez Bankası aktifleri dahil) 958 milyar TL'ye ulaşmış ve toplam aktiflerin gayrisafi yurtiçi hasılaya oranı % 101 olarak gerçekleşmiştir. Türk finans sektörü içerisinde en büyük pay % 78,8 ile bankalara ait bulunmaktadır.

Türk bankacılık sektörü güçlü bir sermaye yapısına, düşük takipteki alacak oranına, tamamına yakını finansal koruma altına alınmış yabancı para açık pozisyonuna ve yüksek karlılık düzeyine sahip bir sektördür (www.bddk.org.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı.).

Sermaye piyasası henüz gelişme aşamasında olan ülkemizde, finansal sektörün temelini geleneksel olarak bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Mali kaynakların çok büyük bir bölümü bankalar tarafından toplanmakta ve kullanılmaktadır. Yurtdışı kaynakların da önemli bir bölümü bankalar aracılığıyla sağlanmaktadır.

Yakın dönemde finansal sektöre, özellikle de bankacılık sistemine olan güven ciddi olarak zedelenmiştir. Finansal sisteme ve kurumlarına olan güvenin korunması veya yeniden tesis edilmesi bankaların tek başlarına ya da birlikte gösterecekleri çaba ile sağlanamayacak kadar önemli bir konudur. Güven sorununun aşılmasında başta düzenleyici otorite olmak üzere ilgili tüm kurumlar tarafından yoğun bir çaba gösterilmelidir. Piyasa mekanizmasına dayalı bir ekonomide mantıklı politikaların uygulanabilirliğinin finansal piyasaların güvenilir olmasına ve sağlıklı işlemesine bağlı olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Güven sorununun bulunduğu durumlarda, güvenin çok kısa sürede ve kalıcı olarak sağlanması ekonomide istikrarın oluşturulması açısından zorunludur.

Türkiye’de Batı ülkelerindeki gibi, banka dışı mali araçların gelişmiş olmaması ve sermaye piyasasının henüz gelişme aşamasında olması nedeniyle, bankalar; mali sistemin temelini oluşturmakta, ekonominin işleyişi, halkın tasarruflarının toplanması ve kullanım alanlarına dağıtılması açısından önemli rol oynamaktadırlar. Mali sistem içerisinde bu kadar önemli bir yeri olan bankacılık sektörünün sorunsuz bir şekilde işlemesi, güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından biridir. Türk bankacılık sektörünün genel özelliklerine bakıldığında ilk dikkati çeken özelliği, sektörün eksik rekabet piyasalarından oligopol yapısına uygun bir görünüm arz etmesidir. Türk bankacılık sektöründe kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalar birlikte faaliyet göstermektedirler.

(<http://www.yenimakale.com/ekonomi/168-bankacilik-sektoru.>).

3.1.1. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları

Bir ekonomide mâli sistem; mâli piyasalar, araçlar ve mâli araçlar bütündür. Bankacılık sektörü mâli sistemin en önemli unsurlarından biridir. Bankacılık sektörü, mâli yapısı içinde kurulu olduğu ödemeler sistemi aracılığı ile tasarrufların yatırıma çevrilmesinde kaynak aktarımına aracılık eden ve düzenleyen bir sektördür.

Türk bankacılık sektörünün başlangıcından günümüze, özellikle 1980 sonrası uygulamaya konulan reform politikaları sonrasında, sektörün karşılaştığı başlıca temel sorunlar; ekonomik istikrarsızlık, mali riskler, yüksek kaynak maliyeti, haksız rekabet koşulları, teknolojiye hızlı gelişmeler, özkaynakların yetersizliği ve yeniden yapılanma sorunları şeklinde sıralanabilir (Parasız ,2000).

3.1.1.1. Ekonomik İstikrarsızlık

Ekonomik istikrarsızlığın en önemli göstergelerinden olan enflasyon, ülkemiz ekonomisinin en büyük problemi olmuş, sosyal, politik ve ekonomik ilişkileri önemli boyutlarda etkilemiştir. Türkiye ekonomisi 1970'lerin ikinci yarısından beri "yüksek oranlı kronik enflasyon" sorunu yaşamaktadır. Enflasyonun bazen büyümeyi olumlu etkilediği düşünülse bile, ekonomik dengeleri bozduğu, kaynak ve gelir dağılımını olumsuz yönde değiştirdiği, en önemlisi "belirsizlik" yarattığı açıktır (Eken,1994).

Ekonomide belirsizliğin oluşması, devalüasyonların yaşanması, faiz hadlerinde yaşanan sürekli değişim, ekonomide güven ortamının azalması, enflasyonist etki, işsizlik oranlarının yüksek olması, fiyat istikrarının bozulması gibi etkenler ekonomik istikrarı olumsuz etkilemesi sonucunda bankalara yansımaları da olumsuz olacaktır. Bankalar gerekli önlemlerini almazlarsa olumsuz etkilenmenin daha da ilerisine gidip krize girebilirler.

Yüksek enflasyon ortamında bankaların işlemleri ve stratejileri, normal ortama göre daha farklı olmaktadır. Bir yandan bankalar enflasyonun zararlı etkilerinden kaçınmaya çalışmakta, diğer yandan ise, belirsizliklerin üstesinden gelme ve risk alma yöntemlerini yeniden gözden geçirmektedirler. Daha da önemlisi, "dışlama etkisi"ne neden olan kamu borçlanması artarak devam ettikçe, bankalar en basit yatırım aracı olarak kamu sektörüne yönelmektedirler. Bu durum onların en temel görevleri olan ve kaynakların etkin dağılımı için gereken fonlara aracılık etme işlevinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır (Erçel, 2000).

Yüksek oranlı enflasyon dönemlerinde bankaların nominal olarak artmış görünen karları, reel olarak azalmakta ve bunun sonucunda özkaynakların reel büyüklüğü düşmektedir. Ayrıca bu olumsuz makroekonomik koşullar, bankaların kaynak maliyetlerini ve diğer işletme giderlerini arttırmakta, bu etki sonucunda artan kredi faizleri ise, özellikle piyasaya yönelik düşük riskli plasman olanaklarını daraltmaktadır (Parasız, 2000).

Sektörde ortaya çıkan bir kriz; emisyonunda artışa, kredi hacminin daralmasına, faizlerin yükselmesine, harcama ve talebin düşmesine, diğer sektörlerdeki üretim ve istihdamın azalmasına, tasarruf ve yatırımın azalmasına, kamu maliyesinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Karacan, 1996).

Neticede, ekonomik istikrarı sağlayamayan bir ülke ekonomisinde, bankacılık sektörü sorunlarla mücadele edecektir. Bankacılık sektöründeki sorunlarda, ekonomik istikrar için her zaman risk teşkil edecektir.

3.1.1.2. Yüksek Kaynak Maliyeti

Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere rağmen, ticaret bankalarının fon kaynaklarının en önemlisi, topladıkları mevduatlardır. Sektörde mevduata uygulanan faiz oranları kaçınılmaz biçimde enflasyon oranları ile yakın ilişki içindedir. 1980'li yıllardan itibaren faizlerin serbest bırakılmasıyla, faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken, mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu, mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır (Parasız, 2000).

Bankacılık sisteminde etkinlik, bankaların fon kullananlardan sağladığı gelir ile fonun gerçek sahiplerine ödediği arasındaki pozitif farkın sifıra yakınlığı ile doğru orantılıdır. Türk bankacılık sistemine yöneltilen temel eleştirilerden biri kaynak aktarma maliyetlerinin yüksekliğidir (Eroğlu, 2001).

Yüksek kaynak maliyetine neden olan başka bir unsurda, bankacılık sektöründeki otomasyon alanındaki gelişmelerdir. İnternet bankacılığı ile birlikte banka şubelerinin bilgisayar ağı ile donatılması ve ATM sayısındaki hızlı artışlarda, sektördeki maliyetlerin artmasına neden olmuştur.

Kaynak maliyeti kavramı, mevduatın yanı sıra bankacılık sisteminin diğer fon kaynakları; mevduat gibi asli bir fon kaynağına dönüşen repo ile kullanılan krediler, bankalar arası para piyasasından sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri içeren bir havuzun maliyeti anlamına gelmektedir.

Yüksek enflasyon oranları bankaların kaynak maliyetlerini ve işletme giderlerini artırmaktadır. Yüksek kaynak maliyetlerinin etkisiyle artan kredi faizleri, özellikle düşük riskli plasman olanaklarını daraltmıştır. Kritik ekonomik koşulların ileriye görmeyi zorlaştırması ve uzun vadedeki belirsizlikler, bankaları yatırıma yönelik plasman yapma güçlüğü ile karşı karşıya bırakmıştır. Ticaret bankalarının fon kaynaklarının en önemlisi topladıkları mevduatlardır. Son yıllarda mevduat dışı fon temininde kaydedilen gelişmelere

rağmen mevduat yine de sektörün kaynakları arasında önemini korumaktadır ve mevduata uygulanan faiz oranları kaçınılmaz biçimde, enflasyon oranları ile yakın ilişki içindedir. Temmuz 1980'den itibaren serbest faiz sistemine geçilmesiyle faizler enflasyon paralelinde seyretmeye başlarken mevduat kompozisyonunun vadeli lehine gelişmesi sonucu mevduatın maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Bu gelişme, serbest piyasa ekonomisi gerçeğinin doğal bir sonucu olmasına rağmen, kaynak maliyeti aynı zamanda toplam dispoñibilite ve mevduat munzam karşılığı ayırma zorunluluğı ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primleri yüzünden de yükselmektedir. Ayrıca Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, diğer giderler, kaynak kullanım destekleme fonu primleri, gider vergisi kesintileri kredinin maliyetini yükselten diğer unsurlardır.

Özellikle devletin finans sektöründeki ağırlığı ve topladığı fonların kısa vadeli borçlar için kullanılmasından kaynaklanan yüksek fonlama maliyeti faiz oranlarının ve dolayısıyla bankaların kaynak maliyetinin artmasına neden olmaktadır. Böylece bankalar yüksek maliyetle fon aktaran verimsiz kurumlar görünümünü almaktadır (<http://www.yenimakale.com/ekonomi/161-turk-bankacilik-sektorunun-temel-sorunlari.>).

Kaynak maliyetlerinin düşürülebilmesi için de; öncelikle ağırlıklı olarak enflasyon ve döviz kuru gibi makro ekonomik koşullarla ilişkilendirilen faiz ve kur farkı giderlerinin azaltılması gerektiğı ve makro ekonomik yapıda istikrarın sağlanmasıyla da; devletin, bankacılık işlemleri üzerinden aldığı kamu paylarını düşürmesi, bazılarını kaldırması gerektiğı sonucuna ulaşılmıştır (Eroğlu, 2001).

3.1.1.3. Haksız Rekabet Koşulları

Bankacılık sektöründe rekabet, doğrudan doğruya fiyatları etkileyen en önemli unsurlardan biridir (Özkan, 1999). Günümüzde finansal piyasalarda hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Yeni düzenlemelerin ve teknolojidaki ilerlemelerin bir sonucu olarak, uluslararası piyasalar ile yerli piyasalar arasında engeller ortadan kalkmakta ve dünya finansal piyasaları küreselleşmektedir. Bunun sonucunda da, sektörün rekabet gücünü kullanma yeteneğı her geçen gün önem kazanmaktadır.

Mali piyasalardaki düzenlemelerin azaltılması ve tanıtılan yeni finansal ürünler ticari bankaların faaliyet alanlarını ve sunabilecekleri hizmetleri genişletirken, bu kurumların

üzerindeki rekabet baskısını da arttırmıştır. Yoğun rekabet ortamı fon maliyetlerini yükseltirken, müşteriler de daha fazla getiri sağlayan kurumlara yönelmişlerdir.

Son yıllarda dünyanın en gelişmiş ülkelerinde dahi, bankacılık sektörü yalnız kendi içinde değil, banka dışı kurumlardan gelen çok ciddi bir rekabet ortamı içerisinde varlığını sürdürme çabası içinde olmuştur. Finansal süpermarketler, aracı kurumlar, sigorta şirketleri, emekli sandıkları, süpermarket mağaza zincirleri, büyük otomobil ve diğer dayanıklı tüketim malları üreticileri, önceden yalnızca ticari bankalarca geniş tüketici kitlelerine sunulan hizmet sahalarına el atarak, mali hizmetler sektöründe bankalarla amansız bir rekabete girmişlerdir. Türkiye’de de, bugün benzer bir gelişme gözlenmektedir. Özellikle dayanıklı tüketim malları üreten ve pazarlayan bu büyük kuruluşlar, kurdukları finans şirketleri kanalıyla, tüketici kredilerinde, bankalara önemli bir rakip olabilecekleri sinyali vermişlerdir (Berk, 1999).

Rekabette kuşkusuz fiyat önemli bir etken olmakla birlikte, rekabet gücünü belirleyen tek etken değildir. Hizmet kalitesi, hizmetin çeşitliliği, yapısı, müşterinin gereksinimlerini karşılayan hizmetlerin sunulması, teknoloji, reklam vb. bütün bunlar rekabet gücünü etkilemektedir (Berk,1999).

3.1.1.4.Teknolojideki Hızlı Gelişmeler

Son yıllarda ülkemiz bankacılığının teknoloji kullanımında artan bir yoğunluk yaşanmaktadır. Bankalar uzun süredir müşterilerin hizmetinde olan ATM, POS, telefon ve bilgisayar bankacılığı gibi klasik teknolojik ürünlerini yeni ürünlerle ve yeni hizmet anlayışları ile hızla zenginleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda, tüm bankaların vizyonunda elektronik bankacılık kavramı ilk sıralarda yer almaktadır. Bankalar müşterilerine daha iyi hizmetler sunabilmek ve 24 saat hizmet verebilmek amacıyla “Çağrı Merkezleri”, “İnternet Bankacılığı”, “Müşteri İlişkileri Yönetimi” gibi yeni uygulamaları devreye koymaktadırlar (Keskin, 1999).

Ayrıca, gelecekte ticaret hayatında ve bankacılık sektöründe çok büyük bir önem kazanacak olan, elektronik ticaret kapsamındaki çalışmalar da, bankalar tarafından büyük bir özenle gerçekleştirilmekte ve dünyada bu alandaki gelişmeler yakından takip edilmektedir.

Teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler sayesinde, bankacılık sektörü hedef ve planlarına uygun olarak önemli banka içi planlama, enformasyon ve muhasebe düzenine ilişkin sorunları çok kısa sürelerde çözümlenecek karar ve uygulama olanaklarına sahiptirler. Böylece mevcut durumun yanı sıra, gelecekteki karlılık, risk ve likidite durumunda ortaya çıkabilecek değişimleri, bazı göstergelerden yararlanarak bilinçli bir şekilde açıklığa kavuşturabilirler (Berk, 1998).

Teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler sayesinde, bankacılık sektörü hedef ve planlarına uygun olarak önemli banka içi planlama, enformasyon ve muhasebe düzenine ilişkin sorunları çok kısa sürelerde çözümlenecek karar ve uygulama olanaklarına sahiptirler. Böylece mevcut durumun yanı sıra, gelecekteki karlılık, risk ve likidite durumunda ortaya çıkabilecek değişimleri, bazı göstergelerden yararlanarak bilinçli bir şekilde açıklığa kavuşturabilirler.

Teknolojideki gelişmelerin ve bankacılık alanındaki yenileşmelerin sağlamış olduğu tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, adları geçen finansal tekniklerin ve ürünlerin uygulaması ve kurumsallaşmasında bu tekniklerin ve yeniliklerin uygulanması ile ilgili devlet organlarının koordineli bir şekilde çalışmaması, konuyla ilgili bir mevzuat altyapısının henüz tam olarak oluşturulmamış olması ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle, sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların giderilmesi yukarıda sayılan eksikliklerin giderilmesiyle mümkün olacaktır.

3.1.1.5.Özkaynakların Yetersizliği

Türk bankacılık sektörünün önemli bir sorunu da, özkaynaklarının yetersizliğidir. Özkaynakların yetersiz olmasında sektörde yer alan, gerek aktif gerekse sermaye büyüklükleri açısından, küçük bankaların büyük bankalara nazaran çoğunlukta olması etkilidir. Bu küçük ölçekli bankalar hem toplam aktifler, hem de öz sermaye büyüklüğü açısından son derece yetersiz olup, bu bankaların fon kaynağı sadece interbank ya da uluslararası finansal piyasalardır. Bu nedenle, küçük ölçekli bankaların, gerek iç piyasada gerekse de uluslararası piyasalarda rekabet edebilecek güçleri yoktur. Küçük ölçekli bankaların birleşmeleri sağlanarak, aktif ve sermaye yapılarının güçlendirilmesiyle özkaynaklarının artırılması mümkün olabilir (Parasız, 2000).

Bankacılık sektöründe özkaynak yetersizliğinin bir diğer nedeni de, getiri seviyesi düşük iştiraklere ve sabit kıymetlere yatırılan kaynakların büyüklüğüdür (Özkan, 1999).

3.1.1.6. Uluslararası Normlara Uyumda Yaşanan Sorunlar

Basel Bankacılık Denetim Komitesince oluşturulmuş olan Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması dokümanı 2006/48/EC ve 2006/49/EC sayılı Direktifler (Çatışma Çözüm Diyagramı) (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatına dahil edilmiş ve söz konusu Direktifler belirli bir geçiş süreci dahilinde AB üyesi ülkelerde uygulamaya konulmuştur. Halihazırda, dünya çapındaki birçok ülkede ise Basel-II'ye uyum çalışmaları devam etmektedir.

Ülkemizde kredi riskinin hesaplanmasında Basel-II uygulaması ertelenmekle beraber CRD ve Basel-II ile uyumlu düzenleme çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, bankaların CRD/Basel II'ye uyum konusunda yürüttükleri çalışmaların yakından takip edilmesi amacıyla bankalardan altışar aylık dönemlerde "Bankaların CRD/Basel 2'ye Geçmesine İlişkin İlerleme Anketi" talep edilmekte ve ankete verilen cevaplar değerlendirilerek kamuoyunun bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.

Söz konusu ankete Haziran 2009 itibarıyla verilen cevaplara göre; sektörün toplam aktif büyüklüğünün %39,8'ini oluşturan bankalar bireysel bazda, %29,7'sini oluşturan bankalar ise konsolide bazda CRD/Basel II'ye geçişe ilişkin strateji ve politikalarını yönetim kurullarının onayına sunmuş veya söz konusu strateji ve politikaları yönetim kurullarına onaylatarak uygulamaya koymuştur. Bankacılık sektörünün %99'u CRD/Basel II çalışmalarını yürütecek üst yönetim ve birimlerini oluşturmuş, %82'si sorumlu personelini %70'i ise komitelerini belirlemiştir.

Bankaların CRD/Basel II'ye uyum durumu anketlerinden incelendiğinde kredi riskinde bankaların %99'unun standart yaklaşıma %50 ila %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir. İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda %50'nin üzerinde uyum sağlayan bankalar geçen döneme göre artarak %38'e yükselmiştir. Bankaların tamamı piyasa riskinde standart yöntemle uyum sağlarken, içsel ölçüm yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin

hususlarda büyük ölçüde (%75-%100) uyumlu olan bankaların oranı sırasıyla %84 ve %83'dir. Spesifik riske ilişkin hususlarda büyük ölçüde uyumlu olduğunu belirten bankaların oranı %46 seviyesinde kalmaktadır. Operasyonel riskte bankaların tamamı şu anda kullanılmakta olan temel gösterge yaklaşımına uyum sağlarken, standart yaklaşımda %75 ile %100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı %29'da kalmaktadır.

İkinci yapısal bloğa uyumun birinci yapısal bloğa kıyasla daha düzeyde olduğu dikkat çekmektedir: Kredi riskinin birinci yapısal blokta kapsanmayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun %75-%100 aralığında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece %1'ini oluşturmaktadır. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi %50-%100 aralığında olan bankaların Türk bankacılık sistemi aktif büyüklüğü içindeki payı ise %99 düzeyindedir. Üçüncü yapısal blok hükümlerinde ise bankaların %93'nün %50 ile %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir.

CRD/Basel II ile ilgili karşılaşılan sorunlara ve kısıtlara bakıldığında bankaların öncelikli engelinin veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu kısıtı, mevzuattaki belirsizlikler ve teknolojiye karşılaşılan sorunlar takip etmektedir.

CRD/Basel II uygulamasına ilişkin olarak son altı aydaki gelişmelerin nasıl değerlendirildiğine bakıldığında, en olumlu olarak değerlendirilen gelişme Basel Komitesi'ne üye olunması, en olumsuz olarak değerlendirilen gelişme ise küresel kriz olmuştur.

CRD/Basel II ile ilgili olarak, bankacılık sektörü toplam aktif büyüklüğünün %8,5'ini oluşturan bankalar ekonomik sermaye tahsisi uygulamasına gerek görmez iken, %3,3'ü ekonomik sermaye tahsisini uygulamakta, kalan kısım ise konuya ilişkin çalışmalarını sürdürmektedir. Bankaların ikinci yapısal blok kapsamında ele alınan yapısal faiz oranı, likidite riski ve yoğunlaşma risklerini tanımlamış oldukları, diğer taraftan karşı taraf risklerine ilişkin strateji ve politikalarını yeni oluşturmaya başladıkları anlaşılmaktadır.

Üçüncü yapısal blok kapsamında ise bankacılık sektörünün kamuya açıklama yükümlülüklerine büyük ölçüde uyumlu olduğu görülmektedir.

Bankaların CRD/Basel II'ye uyum durumuna ilişkin kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk, ikinci yapısal blok ve üçüncü yapısal blok kapsamında verdikleri cevaplara

göre, kredi riskinde bankaların %99'u standart yaklaşıma %50-%100 arasında uyum sağlamaktadır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımda %50'nin üzerinde uyum sağlayan bankalar geçen döneme göre artarak %38'e yükselirken, menkul kıymetleştirmede bankaların hemen hemen tamamı %50'den düşük uyum sağlamışlardır.

Bankaların tamamı piyasa riskinde standart yöntemle uyum sağlarken, içsel ölçüm yöntemlerinde ve değerlemeye ilişkin hususlarda büyük ölçüde (%75-%100 oranında) uyumlu olan bankaların oranı sırasıyla %84 ve %83'dir. Spesifik riske ilişkin hususlarda büyük ölçüde uyumlu olduğunu belirten bankaların oranı %46 seviyesinde kalmaktadır.

Operasyonel riskte bankaların tamamı şu anda kullanılmakta olan temel gösterge yaklaşımına uyum sağlarken, standart yaklaşımda %75 ila %100 arasında uyum sağlayan bankaların oranı %29'da kalmaktadır. İleri ölçüm yaklaşımlarında ise bankaların %21'i uyum düzeyinin %50'nin üzerinde olduğunu belirtmektedir.

İkinci yapısal bloğa uyumun birinci yapısal bloğa kıyasla daha düşük düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin kredi riskinin birinci yapısal blokta kapsanmayan hükümlerine ilişkin uyum durumunun %75-%100 aralığında olduğunu belirten bankalar sektörün sadece %1'ini oluşturmaktadır. Yapısal faiz oranı riski ve likidite riskine ilişkin uyum düzeyi %50-%100 aralığında olan bankaların payı ise %99 düzeyindedir.

Üçüncü yapısal blok hükümlerine ise bankaların %93'nün %50 ila %100 arasında uyum sağladığı görülmektedir. CRD/Basel-II çerçevesindeki engellere ve eksikliklere bakıldığında temel sorunun veri eksikliği olduğu görülmektedir. Bu sorunu mevzuat belirsizliği ve teknoloji eksikliği takip ederken, nitelikli personel, bütçeleme ve CRD/Basel-II'nin anlaşılabilmesi hususlarında önemli bir sorun olmadığı görülmektedir. Sektörde yasal sermayenin hesaplanmasında hali hazırda bankaların altyapılarının ve sistemlerinin kredi riskinin; %61,6 ile basitleştirilmiş standart yaklaşımı ve %98 ile standart yaklaşımı, piyasa riskinin; %99,7 ile standart yaklaşımı ve %93,1 ile içsel model yaklaşımını ve operasyonel riskin; %99 ile temel gösterge yaklaşımını, %42 ile standart yaklaşımı ve %24 ile alternatif standart yaklaşımı kullanmaya elverişli olduğu görülmektedir (Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu-Eylül 2009).

3.1.1.7. Bankaların CRD/Basel-II Uyum Sürecinde BDDK'dan Beklentileri

Bankaların CRD/Basel-II uyum sürecinde BDDK'dan beklentileri maddeler halinde aşağıda yer almaktadır:

- CRD/Basel-II'ye uyum için gerekli olan banka içi düzenlemelerin ve hazırlıkların yapılabilmesini sağlamak amacıyla ilgili mevzuatın uygun bir süre içerisinde yayımlanarak görüşe açılması,
- CRD/Basel-II kapsamında istenilecek raporlama formlarının uygulamaya geçiş aşamasından makul bir süre önce açıklanması,
- Uyumun bankaların ölçeklerine göre sınıflandırılarak değerlendirilmesi ve uluslararası piyasalardaki gelişmeler ile risk algılamasının değişmesine paralel olarak geçiş süreçlerinin uzun tutulması,
- Soru sorulabilecek ve cevapların ortak bir platformda paylaşıldığı bir ortam oluşturularak iletişimin artırılması ve anlaşılamayan konuların netleştirilmesine katkı sağlanması,
- İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlarla yasal sermaye hesaplamaları başvurularının değerlendirilmesinde geçerli olacak kriter ve unsurların netleştirilmesi ve bankalara duyurulması,
- Finans sektörü ve reel sektöre CRD/Basel II süreçlerinin uygulanması hakkında konferans, sempozyum ve bilgilendirme toplantıları yapılması,
- Stres testlerinin zorunlu hale getirilmesi.

Bankacılık sektörde toplam aktif büyüklüğünün %51,8'ini temsil eden bankalar, CRD/Basel-II'ye uyum hazırlıklarına yönelik ayrılan yönetim/organizasyon, beşeri, mali ve

fiziki kaynaklarını büyük ölçüde yeterli olarak belirtmişken, %31,8'ini temsil eden bankalar söz konusu kaynakların tamamen yeterli olduğunu belirtmiştir.

Bankalar Basel II'ye uyum konusunda yoğun olarak destek ve danışmanlık hizmeti almakta ve ileride artan seviyede danışmanlık hizmeti almayı planlamaktadırlar. CRD/Basel II konusunda sektörün %32'sini oluşturan bankaların destek hizmeti, %53'ünü oluşturan bankaların ise danışmanlık hizmeti almayı planladıkları görülmektedir. Bir önceki ilerleme anketi sonuçları ile kıyaslandığında alınmakta olan danışmanlık hizmetlerinde önemli azalış olmakla birlikte, alınmış danışmanlık hizmetlerinde önemli bir artış gerçekleşmiştir (Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu-Eylül 2009).

3.2.TÜRKİYE'DE BANKALARIN DENETİMİ

Düzenleme ve denetimin etkinliğinin artırılması ve bağımsız bir karar alma mekanizmasının oluşturulması amacıyla 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile Haziran 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu BDDK'nın kurulmasına karar verilmiş ve Kurum Ağustos 2000'de faaliyetlerine başlamıştır.

BDDK; bankaların, yabancı banka temsilciliklerinin, banka dışı mali kuruluşların (faktoring, finansal kiralama ve finansman şirketleri) ve varlık yönetim şirketlerinin kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesinden ve bu kuruluşların düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumludur.

Ayrıca, bankalara veya finansal holding şirketlerine hizmet vermek isteyen bağımsız denetim, derecelendirme, değerlendirme ve destek hizmeti şirketlerinin yetkilendirilmesi de BDDK tarafından yapılmaktadır.

Denetim faaliyetleri, BDDK'nın denetimine tabi kuruluşlarca yürütülen faaliyetlerin, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile diğer Kanunlarda yer alan ilgili hükümlere uygunluğunun sağlanması ve söz konusu kuruluşların finansal durumlarının belirlenmesi amacıyla yürütülmektedir. Denetim faaliyetleri, yerinde denetim ve gözetim olmak üzere birbirini tamamlayan iki temel süreçten oluşmaktadır.

Yerinde denetimler, bankalar yeminli murakıpları, bankacılık uzmanları, bilişim uzmanları ve hukuk uzmanlarından oluşan denetim ekipleri tarafından yerine getirilmektedir. Diğer taraftan, bankaların bilgi yönetim sistemlerine yönelik ayrı denetimler de gerçekleştirilmektedir(www.bddk.org.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı.).

Bankalar yeminli murakıpları, İncelemeleri sonunda bulgularını ve önerilerini bir rapor haline getirirler. Yerinden denetimde murakıp bankaya, gerek gördüğünde şubelerine gidip bankanın hesaplarını inceler. Bankanın yönetiliş biçimine bakar. Aldığı riskleri değerlendirir. Faaliyetlerinin mevzuata uygunluğunu kontrol eder. Sonuçta, bankanın sağlığı konusunda bir fikir elde etmeye çalışır. Bulgularını bir rapor haline getirir.

Uzaktan denetim yani gözetim, yerinden denetimin ayrılmaz bir parçasıdır. Uzaktan denetimde, bankanın raporladığı bilgiler değerlendirilir. Yerinden denetimde saptanmış konuların çözümüne yönelik bankanın çabaları (varsa) izlenir. Bankanın mali yapısında genelde düzelmeler ya da bozulmalar tespit edilmeye çalışılır (Kumcu, 2004).

BDDK, denetim faaliyetlerinde etkinliğin, sürekliliğin, yeterliliğin ve denetim kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması amacıyla Risk Odaklı Denetim yaklaşımını benimsemiştir. Risk Odaklı Denetim Yaklaşımı, denetimin şeklinin, kapsamının, zamanının, yoğunluğunun, denetim kaynaklarının tahsisinin ve denetim faaliyetlerinin, her bir bankanın risk profili ile iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin mevcudiyeti ve bunların yeterliliği baz alınarak şekillendirilmesini ifade etmektedir.

BDDK; bankaların, yabancı banka temsilciliklerinin, banka dışı mali kuruluşların (faktöring, finansal kiralama ve finansman şirketleri) ve varlık yönetim şirketlerinin kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesinden ve bu kuruluşların düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumludur. Temmuz 2009 itibarıyla denetime tabi olan kuruluşların sayısı aşağıda verilmektedir(www.bddk.org.tr, a.g.e).

Tablo 5: Denetime Tabi Kuruluş Sayısı

Kuruluşlar	Sayısı
Bankalar	49
a) Mevduat Bankaları	31
- Kamu	3
- Özel	11
- Yabancı	11
- Yabancı Banka Şubesi	6
b) Yatırım Bankaları	13
- Kamu	4
- Özel	5
- Yabancı	4
c) Katılım Bankaları	4
d) TMSF Bankası	1
Yabancı Banka Temsilcilikleri	46
Faktoring Şirketleri	77
Finansal Kiralama Şirketleri	48
Finansman Şirketleri	10
Varlık Yönetim Şirketleri	6

Kaynak: www.bddk.org.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı

4.FİNANSAL KRİZ ÇEŞİTLERİ VE NEDENLERİ

4.1.KRİZ KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Günümüzde kriz ‘bir süreçte ani dönüşüm noktası; ekonomi ve politika alanında istikrarsız ve tehlikeli bir durumu ifade eden güç dönem’ anlamına gelmektedir (Hanks, Maleod ve Urdang,1986).

Ayrıca kriz; “herhangi bir mal, hizmet, faktör veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının dışında gerçekleşen dalgalanmalardır.” (Kibritçioğlu;2000)

Kriz anı, bir şeyin sürüp sürmeyeceğinin ortaya çıktığı bir andır.Kriz sosyal bir süreç olup,etkileri sadece ekonomiye sınırlı değildir (Brunkhorst,1995).

Teorik olarak kriz, beklenmeyen ve önceden sezilmeyen, hızlı bir şekilde cevap verilmesi ve yönetilmesi gereken, şirketin önleme ve uyum mekanizmalarını yetersiz hale getirerek, mevcut değerlerini, amaç ve varsayımlarını tehdit eden “gerilim durumu” olarak ifade edilebilir. Kriz döneminin en belirgin ve gerilim yaratıcı özelliği belirsizliktir. Kriz dönemlerinde yeni koşullar ve kurallar geçerlidir, bilinen çözümler geçerliliğini kaybeder. Günümüzde krizin herkes tarafından kabul edilmiş başlıca iki anlamı vardır: Yıkımla sonuçlanan bir değişim ve ileri, gelişkin bir evreye geçiş.

Birbiriyle çelişir gibi görünen bu iki tanım, gerçekte birbirini tamamlar. Etkili yönetilmemesi durumunda tehlike yaratan kriz, doğru yöntemlerle ele alındığında fırsat yaratır. İşte bu, toplum olarak benimsenmesi gereken bir bakış açısıdır. Kriz dönemini en az zararla aşabilmek için, kriz kavramının doğasını da yakından tanımak gerekir (<http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi-merkezi.>).

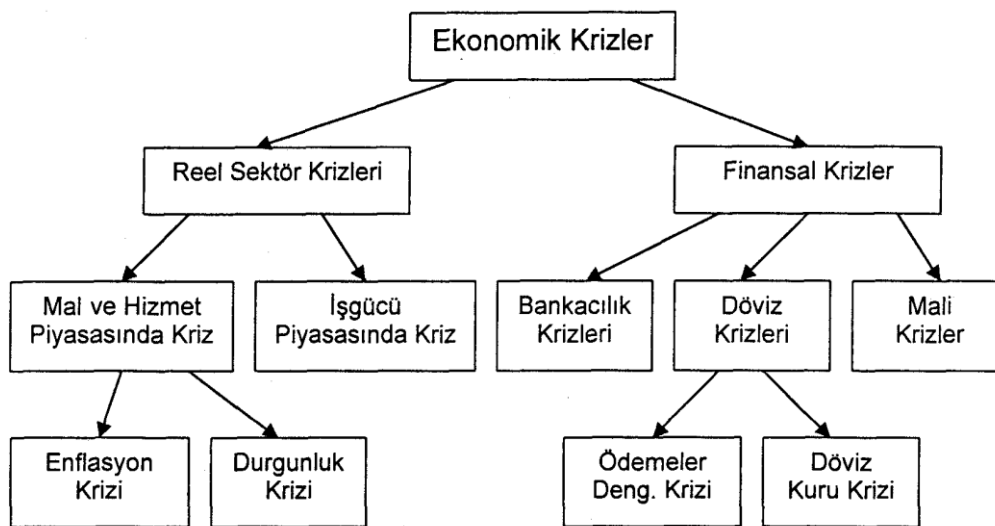
1. Kriz, şirketin üst düzey hedeflerini hatta varlığını tehdit eden bir dönemdir.
2. Krizde yöneticilerin tehlikeleri öngörme ve önleme mekanizmaları yetersiz kalabilir.
3. Kriz acil müdahale gerektirir ve şirketi beklenmedik ve ani değişmelere zorlar.
4. Kriz dönemlerinde korku ve panik hakimdir.

5.Şirketin imajı, insan kaynakları, finans yapısı ya da doğal kaynakları krizin farklı tehditleriyle karşı karşıyadır.

Herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü veya döviz piyasasındaki fiyat ve/veya miktarlarda, kabul edilebilir bir değişme sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar ekonomik kriz olarak tanımlanmaktadır. Krizlerin tanımlanmasında her ne kadar ortak görüşler ileri sürülse de özellikle gelişmekte olan ülkelerde başka krizlere neden olması sebebiyle sınıflandırmada problem yaşanmaktadır.

Genel olarak ortaya koyabileceğimiz bir sınıflandırma aşağıdaki şekil 1.1'de gösterilmektedir. Şekil 1.1'de görüldüğü gibi ekonomik krizler, reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Reel krizler; mal-hizmet ve işgücü piyasalarındaki 'miktar'larda ortaya çıkmaktadır. Mal ve hizmet piyasalarında genel fiyat düzeyinin sürekli artışı enflasyon olarak adlandırılmakta ve eğer bu artışlar belli bir sınırın üzerindeyse enflasyon krizinden söz edilebilmektedir (Kibritçioğlu, 2001).

Finansal krizler ise bankacılık krizleri, döviz krizleri, mali krizler olmak üzere üç kısma ayrılıyor.Döviz krizleri ise ödemeler dengesi krizi ve döviz kuru krizi olmak üzere iki ye ayrılıyor.

Şekil 1:Ekonomik Krizler Şeması

Kaynak: Aykut Kibritçioğlu,"Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler,1969-2001",*Yeni Türkiye Dergisi*,yıl:7,sayı:41,2001,s.175

Biz çalışmamızda finansal krizlerden bankacılık krizleri üzerinde duracağız ve geçmişten günümüze bankacılık krizleri, çıkış noktaları, sonuçları ve yapılması gerekenler üzerinde tartışacağız.

4.1.1.Finansal Kriz

Finansal kriz; herhangi bir mal, hizmet, faktör veya döviz piyasasındaki fiyat veya miktarlarda kabul edilebilir bir değişme sınırının dışında gerçekleşen dalgalanmalardır (Kibritçioğlu,2000).

Ya da açık veya gizli bir şekilde spekülative saldırılar sonucunda ülke parasının değerinin hızla düşmesi, ülkelerin uluslararası rezervlerinde hızlı bir gerilemenin oluşması veya bu iki durumun aynı anda gelişmesidir (Malatyalı,2000). Krizler, finansal yatırımcıların ülke koşullarının riskli hale geldiği konusundaki beklentilerine bağlı olarak, giriştikleri spekülative ataklar sonucu başlar ve bu atakların yoğunluğu ölçüsünde şiddet kazanır.

Finansal krizlerle ilgili iki tür göstergedenden söz edilebilmektedir. Bunlar, ülke koşullarının yatırım riskinin arttığını gösteren ve bu nedenle finansal bir krizin doğacağı konusundaki beklentileri besleyen ön göstergeler ile yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler olmaktadır.

Finansal krizlerin doğacağına dair ön göstergelerin başında reel kurun aşırı değerlendirilmesi, M2 para arzının uluslararası rezervlere olan oranında ve/veya cari açıkların milli gelire (GSMH'ya) oranında aşırı yükselmeler gelmektedir. Gelişen ülkeler genelde sabit döviz kuru politikası uyguladıklarından, yerli paranın reel olarak belirli bir düzeyin üzerinde değer kazanması kriz beklentilerinde önemli bir faktördür. Ulusal paranın bir yıl içerisinde en azından % 10 değer kazanması spekülativeörler için ekonominin fazla ısındığının bir göstergesi olmaktadır.

Kriz beklentisinde dikkate alınan diğer bir gösterge M2 para arzının uluslararası rezervlere olan oranıdır. Bu oranın yüksek olması, kendi kendini besleyen krizlerin ortaya çıkma olasılığını artırmaktadır. Sermaye hareketlerinin yoğun olduğu bir ekonomide dikkat edilmesi gereken diğer bir gösterge cari açıkların GSMH oranıdır. Bu oranın % 4'ü

geçmesi durumunda, ülkenin finansal kriz açısından tehlikeli bölgeye girmiş olduğu kabul edilir (www.econturk.org/Turkiyeekonomisi).

Finansal Krizler, finansal piyasaların etkin bir şekilde fonksiyon görememesine yol açarak ekonomik faaliyet hacminde şiddetli daralmalara neden olurlar. Finansal sektör bilançolarındaki bozulma, faiz oranlarındaki artışlar, varlık fiyatlarındaki değişimler nedeniyle finansal olmayan şirket bilançolarının bozulması finansal krizleri oluşturan unsurlardır (Mışkın,2001).

Bir ekonomide finansal krizin doğacağına dair beklentileri besleyen göstergeler dışında, yaşanan krizin boyutları hakkında bilgi veren temel göstergeler de söz konusudur. Döviz kurlarındaki büyük dalgalanmalar, gecelik faizlerde yaşanan aşırı yükselmeler ve döviz rezervlerindeki önemli miktarda azalmalar bu göstergelerin başlıcalarıdır.

1990'lı yıllarda yaşanan krizler İkincil Nesil Krizler olarak adlandırılmaktadır. Bu krizler ekonomide önemli bir dengesizlik olmasa bile, spekülörlerin dövizle doğru spekülatif atakları karşısında, yetkili organların dövizle ilgili gerekli önlemleri almamaları sonucu doğmaktadır. Şöyle ki; zayıf döviz kuru piyasalarında, ülke parası kısa pozisyonda olan ve sayıları oldukça fazla olan satıcıların portföylerini yeniden tahsis etme çabaları yerli paraya karşı bir hareket başlatır. Bu hareket, ekonomide önemli bir dengesizlik olmasa bile, spekülörlerin dövizle doğru ataklarına rağmen, yetkili organların dövizle ilgili gerekli önlemleri almamaları sonucu doğmaktadır. Spekülatif atak başladığı zaman, faizlerin yükselmesi ekonomiye durgunluk getirip işsizliği artıracığından, bu maliyeti göze alamayan kamu otoriteleri, genellikle sermayenin ülke dışına çıkmasına seyirci kalarak, döviz kurunu dalgalanmaya bırakmakta gecikmektedirler (Özatay,1996).

Daha açık ifade ile, merkez bankası, rezervleri tükeninceye kadar defansif işlemler yapmaya devam eder. Rezervleri tükenince de defansif işlemlere son verir ve gecikmeli olarak döviz kurunu dalgalanmaya bırakır. Bunun sonucunda ortaya çıkan veya şiddetlenen enflasyonu merkez bankası ister istemez kabullenmiş olur (DTM Dünya Ekonomik Bülteni, 1998).

İkincil nesil finansal krizlerin ortaya çıkışı iki şekilde olmaktadır. Bunlar ayrıca Finansal krizin iki önemli bileşenidir. Bunlar; bankacılık krizi ve döviz krizidir. Bankacılık

krizleri genelde banka bilançolarının kötüleşmesinden; bilanço aktif yapılarının bozulmasından kaynaklanır. Daha açıkçası, geri dönmeyen kredilerin artması, menkul değerlerin piyasalarındaki dalgalanmalar, reel sektörün küçülmesi nedeniyle bankaların aktif yapılarının bozulması bankacılık krizlerinin temel nedenleri olmaktadır. Bankacılık sektörünün krize girmesi sonucunda mevduat sahipleri bankalardan mevduatlarını çekmeye başlayacağı için, bankaların likidite sıkıntısı had safhaya varır.

Finans sektöründe artan sorunlar krizi tetikleyen en önemli nedenler haline gelir. Geri dönmeyen krediler ne kadar artar ise bilançodaki vade uyumsuzluğu o denli çoğalır. Likidite riski yüksek, dövizde aşırı pozisyon açığı ile çalışan, ö kaynakları yetersiz olan bir bankacılık sisteminin varlığı, kuşkusuz ekonomik kriz için uygun bir ortam yaratır (Akgüç,2001).

Finansal krizlerin diğer bir şekli döviz krizleridir. Döviz krizleri genelde sabit kura dayalı dezenflasyon programları sonucunda ortaya çıkar. Döviz kuru çıpasına dayanan bu sistemde enflasyon konusunda olumlu gelişme ile birlikte, yerli paranın değer kazanması sonucu, cari işlemler dengesindeki açık büyür. Buna rağmen sabit kurdan çıkamayan ülkeler, ister istemez bir finansal krize sürüklenir.

4.2. FİNANSAL KRİZİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

4.2.1 Sürdürülemeyen Makro Ekonomik Yapı

1990'lı yıllardan itibaren gelişen ülkeler büyümelerini dış kaynağa dayandırmışlardır. Bu sermaye hareketlerinin özendirilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ülkelerin bağımsız para veya maliye politikası uygulama şansı ortadan kalkmaktadır. Çünkü ülkeler uzlaşmaz üçlü gereği, sermaye hareketliliğinin serbest olması durumunda ya faiz oranlarını yada döviz kurlarını kontrol ederler.

Son yıllarda gelişen ülkelerde döviz kurunu kontrol altına alarak serbest faiz politikası uygulaması yaygınlık kazanmıştır. Bunun bir sebebi de sıcak para politikası uygulanmasına imkan tanınmasıdır.

1990'lı yıllardaki deneyimler, yumuşak sabit kur izleyen ve sermaye hareketlerine açık olan gelişmekte olan ekonomilerde parasal krizlerin arttığını göstermiştir (Yağcı, 2001).

İzlenen sabit kurda hedeflenen oranın inandırıcılığı politik hatalardan ve istikrarsızlıktan, üretim şoklarından, finansal sektörün zayıflığından ve borçların artmasından yara alır.

İzlenilmeye başlanılan yumuşak sabit kur politikası ile, ülkelere geniş sermaye akımları davet edilmeye çalışılır. Aşırı kısa vadeli borçlanma, varlık fiyatlarını reel ekonomiden kopuk bir şekilde şişirmeye başlar. Mali birikim zamanla reel birikimden ayrılmaya ve kendi kendini sürdürülebilirlik kapasitesini yok etmeye ve böylece finansal sektörü zayıflatmaya başlar (Arın,2001). Sabit kur nedeniyle sermaye akımlarının sterilize edilememesi reel kuru aşırı değerli hale getirir.

Piyananın zayıfladığını ve reel kurun aşırı değerlendirildiğini sezen yabancı yatırımcı ekonominin belirsizlikler içermeye başladığını görmeye başlayınca, daha önceki dönemlerde ülke ekonomisine giren sermaye, hızla yurt dışına çıkar. Bu hedeflenen büyüklüklerin değişmesi anlamına gelir. Böylece program çöker ve ülke krize sürüklenir. Sabit döviz kuru politikası yerine uygulanacak esnek kur politikasının, finansal krizleri absorbe yeteneğinin olmasına karşılık, istikrarı bozma riski de yüksektir (www.Imf.org).

Buna karşılık sabit döviz kuru sisteminde de temel sorun, sabit kurdan “çıkış zamanını” iyi tespit etmektir. Bunun için en iyi zaman merkez bankası tarafından hedeflenen net döviz pozisyonunun gerçekleştiği ve bu konuda en üst noktaya ulaşıldığının algılandığı andır (www.minneapolisfed.org).

4.2.2. Ters Seçim ve Ahlaki Yapının Yozlaşması

Genelde bankaların kredi müşterileri arasında asimetric bilgi problemi vardır. Bankalar güvenli borç alıcılar ile güvensiz borç alıcıları ayırt edemezler. Bankacılık sektörü iyi müşteri ile kötü müşteriyi birbirinden ayıramadığından bütün müşterilerine yüksek faiz uygular. Bu tür uygulama sonucunda ters seçim ortaya çıkar (Romer, 1996). Kötü müşteri bu yüksek faizi karşılamaya istekli olur. Böylece geri dönmeyen kredilerin oranı artar. Kredi riskine sahip

olanlar, kredi alabilmek için daha istekli ve ısrarcı olurlar. Bu tutumları sonucu krediyi alan bu kesim olur.

Ahlaki tehlike günümüz finansal krizlerin en önemli nedenidir. Ahlaki tehlike finansal kurumların “nasıl olsa kurtulacağım” inancından doğmaktadır. Bu terim işlerin kötü gitmesi halinde bedeli ödeyecek olan başkası ise, riski alacak kişinin, alacağı riskin ne kadar olacağına karar vermesi gereken her durum için kullanılır (Krugman,2001).Finans kesimdekiler, başlarına bir şey gelirse hükümetin kendilerini kurtarmak zorunda olduğunu bildiklerinden her türlü riskli pozisyonları almaya başlar. Açık pozisyonlar artarak yabancı yatırımcı için kriz beklentisinin doğmasına neden oluyor. Ahlaki tehlike, tasarruf sahiplerinin, bankaların devlet güvencesinde olduğu mantığı ile mevduatları izlememesi ve bu konuda tedirginlik duymaması ile de iyice artmaktadır. Böylece bankalar devlet güvencesi altında riskli projeleri destekleyerek ekonomiyi genel bir krize sokarlar (Mishkin, 1996)

Ahlaki tehlike sadece bankacılık sektöründen kaynaklanmaz, aynı zamanda kamudan da kaynaklanabilir. Gelişen ülkelerin dış kredilere (özellikle IMF kredilerine) güvenerek yüksek maliyetli yapısal tedbirleri almamaları kamunun ahlaki tehlikesini yansıtır.

Finansal kriz, ahlaki risk ve tersine seçim problemlerinin olması nedeniyle finansal piyasalardaki fonların üretken yatırım kanallarına etkin olarak dönüşmemesinden kaynaklanır (Coşkun,2001).

4.2.3. Finansal Serbestleşme

1990’lı yıllarda yaşanan finansal krizlerin belki de en temel sebebi sermaye hareketlerinde yaşanan sınırsız serbestleşmedir. 1990’lı yıllardan itibaren yoğunlaşan küreselleşme çabaları, sermaye hareketlerinin geleneksel (doğrudan yatırım) işlevlerinin değişmesine neden olmuştur. Kısa vadeli spekülâtif bir hal alan sermaye hareketleri, resmi kanallardan özel kanallara inerek ülke ekonomileri üzerinde son derece büyük oynaklıklara neden olmaktadır. Gelişen bir ekonominin, gerekli makro ekonomik şartları (denk bütçe, fiyat istikrarı, adil bir gelir dağılımı, katma değeri yüksek olan malların üretimi, denetimli bankacılık kesimi, derinliği olan finansal kesim, reel büyümeyi sağlayan bir ekonomik yapılanma) sağlamadan, finansal serbestleşmeye geçmesi, ülkeye yarardan çok zarar

getirebilmektedir. Uzun dönemli sermaye hareketlerinden yararlanmak isteyen bir ekonominin istikrarlı bir reel büyüme oranına sahip olması gerekmektedir. Yapısal ve kurumsal zayıflıklar taşıyan bir ekonomide sermaye hareketlerini etkileyecek imkanlar sınırlı olduğu için, kısa vadeli sermaye akımları, ancak yüksek faizler sunularak cezp edilmeye çalışılır (Akyüz,1995). Bu durum da kriz riskini artırır.

Krizler, finansal dengeleri bozuk, finansal kurumları zayıf ve piyasaları sığ, sanayisi ve tarımı düşük verimli bir ekonominin, artan küreselleşmeye tepkisi olarak sık sık ortaya çıkmaktadır (Kazgan,2001). Kısa vadeli sermaye bir ülkeye faiz arbitrajından yararlanmak üzere gelip yüksek reel faize yönelerek, kısa vadede aşırı kar sağlarken, ulusal paranın aşırı değerlenmesine de neden olmaktadır. Dışa bağımlı yapay bir büyüme ortamı yaratan reel faiz ile döviz kuru arasındaki dengeleri bozan bu ortam, sonuçta bir krize neden olabilmektedir. Kriz ortamına girilince, merkez bankalarının para otoritesi işlevleri giderek kısıtlanmakta ve böylece ulusal para kontrolden çıkmaktadır (Yeldan,2001).

Kısa vadeli sermaye hareketleri sonucunda finans piyasaları, genellikle kaynakların risk ve kazançlarını doğru yansıtma, tasarruf ve yatırımları dengeleme gibi geleneksel işlevlerden uzaklaşarak, aşırı oynak değerlerden para kazanmaya çalışan kurumlar haline gelmektedir. Bu oynaklık istikrarsızlığı da beraberinde getirmektedir.

4.2.4. Sürü Psikolojisi

Ekonomik büyüklükleri sürekli kötüye giden bir ülkenin krize girmesi doğaldır. İktisadi birimler ülke ekonomisi ile ilgili bu bilgileri rasyonel olarak değerlendirdiğinde spekülasyon atakları krizi tetiklemektedir. Fakat ülke ekonomisinin verileri normal olduğu halde, iktisadi birimlerin bu bilgileri rasyonel şekilde kullanmamaları da, (yani ekonomide bir bozukluk varmış gibi hareket etmeleri de) krizin bir başka nedeni olmaktadır. Burada krizin çıkmasına veya spekülasyon atak olmasına neden olan sürü psikolojisidir. Finansal piyasalarda herkes birbirinin ortalama fiyatını tahmin etmeye çalıştığından iktisadi birimler diğer iktisadi birimlerin ne yaptıklarına dikkat ederler. Örneğin Latin Amerika krizlerinde iktisadi birimlerin, ekonomik göstergelere göre değil sadece diğerleri öyle yapıyor diye borç verdikleri ortaya çıkmıştır (Akyüz,1995). Durum böyle olunca ekonominin iyi yada kötü dengesi iktisadi beklentilere bağlı olmaktadır.

Bu tür krizlerde kritik nokta para ve maliye politikalarının sonuçları değil, bu politikaların iktisadi birimler tarafından nasıl algılandığı önemlidir. Bütün iktisadi birimler aynı anda aynı bilgiye sahip olmadığından, diğer iktisadi aktörlerin davranışlarını izlerler. Örneğin bir spekülörün otoritelerinin veya bankaların mali durumlarıyla veya kararlarıyla ilgili önemli bir bilgiye sahip olduğunu varsayalım. Buna bağlı olarak portföyünde bir değişmeye giderse, diğer yatırımcılar da bu spekülörün kendilerinin bilmediği bir bilgiye sahip olduğunu düşünüp, aynı eğilimi gösterirler. Belli bir süre sonra bu katlanarak devam eder. Bu tür bir eylem sürü psikolojisi olarak adlandırılmaktadır.

Bundan sonraki bölümümüzde Finansal krizlerden bankacılık krizlerini ayrıntılı olarak açıklamaya çalıştık.

5.BANKACILIK KRİZLERİ

5.1.BANKACILIK KRİZİNİN TANIMI

Bankalar, fon kullananlar ve fon arz edenler arasında bir aracı görevini gördüğünden dolayı ekonomik dengelerdeki değişimlerden ve finansal istikrarsızlıklardan önemli ölçüde etkilenen kurumlardır. Bir ekonomideki en önemli aktörlerden biri olan bankalar, sermaye birikimlerinin bünyelerinde yoğunlaştığı kurumlar olmaları nedeniyle ülkelerin karşılaşılabilecekleri her türlü mali krize en duyarlı kesimi teşkil ederler.

Mali yapısı sağlıklı bir bankanın bile aktiflerinin tasfiye değeri mevduatının tutarından az olabilir. Bankaya hücum, bankanın nakit kaynaklarını kısa sürede tüketerek iflasına yol açabilir. Hücumun aynı zamanda bir çok bankaya yapılmasına banka paniği, bir çok bankanın aynı anda batmasına ise banka krizi adı verilir. Bankaya hücum bankanın likidite yaratma işlevi ile bağlantılıdır. Bu bağlamda likidite yaratmak, banka taahhütlerinin (mevduat) anında nominal değerlerinden nakde çevrilebilir olma opsiyonu taşıması anlamına gelir. Banka müşterilerinin ne zaman paraya ihtiyaçları olacağını önceden kestiremediği için, likidite bankalar açısından büyük önem taşır. Bankaya hücumun önlenmesine yönelik en önemli mekanizmalardan biri mevduat sigortası kurumudur. Bu yöntemde, Merkez Bankası, Hazine veya doğrudan devlet, ticari bankalardaki bazı veya tüm mevduatı bankanın batma riskine karşı sigorta eder, bu durum mudiler açısından devlet garantisidir. Bunun karşılığında ise üye bankalardan prim alır. Bazı hallerde devletin kendi gelirlerini kullanarak sigortaladığı da görülmüştür. Mükemmel bir bankacılık sisteminde, mevduat sigortasının varlığı bankalara hücumu önleyebilir. Çünkü bankanın batması halinde mevduat sigortası kurumunun mevduatı ödeyeceğinin bilinmesi, mudi açısından bankaya koşmayı gereksiz kılmaktadır. Genelde, mevduat sigortası banka hücumlarını önlemekte başarılı olmuştur. 1930'lara kadar sık sık banka hücumlarına sahne olan ABD'nde mevduat sigortası sisteminin kurulması ile birlikte bir iki istisna dışında bankaya hücum ortadan kalkmıştır (Karacan,1996).

Finans sektöründe artan sorunlar krizi tetikleyen en önemli nedenlerden biri haline gelmiştir.Geri dönmeyen krediler arttıkça bilançodaki vade uyumsuzluğu da o denli çoğalmaktadır.Likidite riski yüksek,dövizde aşırı pozisyon açığı ile çalışan özkaynakları yetersiz olan bir bankacılık sisteminin varlığı, kuşkusuz ekonomik kriz için uygun bir ortam oluşturmaktadır (Akgüç,2001).

Bankacılık krizleri, sistemdeki bankaların sermayelerinin tamamının veya büyük bir kısmının kaybedilmesi olarak tanımlanabileceği gibi, bankalara devlet yönetiminin el koyması, bankaların mevduatlarına yönelik aşırı çekilişler, bankaların birleşmeye veya kapanmaya zorlanması gibi ekonominin kısa süre içerisinde büyük ölçekli finansal sorunlarla karşılaşmasına neden olan durumlar bankacılık krizleri tanımı içerisinde yer almaktadır (Altıntaş,2004).

Birçok iktisatçı bankacılık krizlerinin tanımı ile ilgili kendi yaklaşımına göre görüşleri sürmüştür. Bu yaklaşımlardan birine göre; bir bankacılık krizi ticari bankaların borçlarının vadesinin uzatılması veya vadesiz mevduatlardaki ani bir çekme talebini karşılayamamaları çerçevesinde likidite sıkıntısına düşmeleri ve arkasından iflas etmeleri durumunu ifade etmektedir (Delice, 2003).

Bir başkası tanım da; finansal sisteme olan güvenin kaybolması nedeniyle, tasarruf sahiplerinin mevduatlarını geri çekmek için bankalara hücum etmeleri durumunda ortaya çıkar. Bankaların bu talepleri yerine getirememeleri ile malî panik, krize dönüşmüş olur (Seyidoğlu, 2001).

Bankacılık krizleri genellikle bankaların gerçek veya potansiyel iflasları veya aslı işlevlerini yerine getirmekteki diğer başarısızlıkları nedeniyle yükümlülüklerini yerine getirememeleri durumunda söz konusu olmaktadır (Demir,1999).

Bankacılık krizleri genellikle bankaları yükümlülüklerini yerine getiremeyip ertelemeye zorlayan banka başarısızlıkları ve banka iflasları; mevduatlarının kendilerine ödenemeyeceği algı ve korkusu nedeniyle mudilerin bir yada daha fazla bankadan kaçışları/panikleri; veya hükümetlerin bu durumu önlemek için kurtarma ve kamulaştırma operasyonlarıyla müdahale ettiği durumlarda veya geniş ölçüde dönmeyen kredilerin (non performing loans) varlığı halinde ortaya çıkabilir (Yay, 1998).

1970'lerden 1980'lerin ortalarına kadar görülen krizler daha çok para ve dış borç krizleri iken, 1980'lerin ortalarından itibaren bankacılık krizleri artmaya başlamış ve 1990'larda ikiz kriz denilen para ve bankacılık krizleri aynı anda oluşmaya başlamıştır.

Gelişmekte olan piyasalarda meydana gelen para krizleri gelişmiş piyasalardakilerin iki katyken, bankacılık krizlerinin sayısı daha da fazladır (IMF, 1998).

1990'lı yıllarda dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan ve diğer ülkelere de yansıyan krizlerden sonra, iktisat literatüründe krizle ilgili çalışmalar yaygınlaşmıştır. Ekonomik ve finansal krizler değişik biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Mesela, sistematik finansal kriz, para krizi, dış borç krizi veya bankacılık krizleri şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Bir ülkede bankacılık sektöründe başlayan bir kriz zincirleme etki yaratarak diğer krizlere de neden olabilmektedir. Birçok kriz nedeni bankacılık sektöründen kaynaklandığı gibi, bankacılık krizleri de diğer krizlerin patlak vermesi ile başlayabilir. Bir likidite krizinin ilk etkisi bankacılık sektörü üzerinde hissedilecektir.

Bankacılık krizlerinin etkisi hem üretimde ortaya çıkan kayıplar, hem de finansal sektörün yeniden yapılandırılması için gerekli olan finansal desteğin yüksekliğinden dolayı fazladır.

Bankacılık krizleri ortalama üç yılda sona ererken para krizleri bunun yarısı kadar sürmektedir. Dolayısıyla bankacılık krizlerinin maliyeti ve üretimde yarattığı kayıplar da para krizlerine göre daha fazladır.

Caprio ve Kliengebiel (1996), bankacılık krizini aşağıda yer alan durumların her birinin ortaya çıkmasıyla tanımlarlar (Caprio, 1996);

1. Bankacılık sisteminin sermayesinin yok olması,
2. Geri dönmeyen kredilerin, toplam banka kredilerinin % 15-20'si civarında olması veya bu oranı aşması,
3. Bankacılık sektöründe sıkıntıların giderilmesinin maliyetinin (sermayenin yeniden yapılandırılması vs.) Gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH)'nin en az % 3-5'ine ulaşması.

Kaminsky ve Reinhart (1999), Caprio ve Kliengebiel'den farklı olarak bankacılık krizlerini "olaylarla" açıklarlar (Kaminsky,1999).

1.Bankacılık sisteminde kriz, banka kapatılması, birleşmeleri veya kamu tarafından el konulmasıyla ortaya çıkar,

2.Kriz, kapanma, birleşme veya devlet tarafından el konmanın olmadığı; ancak en az bir önemli finansal kuruluşa büyük miktarda devlet yardımının yapılması halinde ortaya çıkar.

Bankacılık ve döviz krizleri birbirlerini iki yönlü etkileyebilmektedir. Döviz krizlerinin bankacılık krizine yol açabileceği iki ana kanal vardır;

i. Döviz krizi ile birlikte gelen yerel paranın aşırı değersizleşmesi sonucunda, bankalar arasında büyük miktarlarda olan ve kur riskine karşı korunmamış döviz cinsinden borçların geri ödenme problemleri ortaya çıkabilecektir. Bankaların kendi döviz pozisyonları küçük olsa bile, uluslararası sermaye girişine açık olan bir ekonomide bazı sektörlerin(ticarete konu olmayan emlak sektörü gibi) döviz cinsinden borçları muhtemelen yüksek olacaktır. Banka kredilerinin büyük ölçüde bu sektörlerce kullanılması ve borçluların yaygın olarak küçülen ekonomide ödeme güçlüğü ile karşılaşmaları, bankacılık sisteminin zayıflamasına yol açabilecektir.

ii. Sterilizasyonun yokluğu: Kriz öncesi dönemde uygulanan sabit döviz kuru rejimi terk edilmeden önce spekülasyon saldırıları sonucu uluslararası rezervlerin büyük ölçüde kaybolması ve bunun baz para stokunda ve kredi arzında ani düşümlere yol açabilmesidir. Azalan kredi hacmi üretim üzerinde olumsuz etki yaratabilecek ve geri dönmeyen kredilerin artması bankacılık kriziyle sonuçlanacaktır (Coşkun,2003).

Benzer biçimde bankacılık krizinin döviz krizine yol açmasını sağlayacak iki kanal vardır. Her iki durumda, açık veya gizli mevduat sigortasının varlığı ve bu yolla merkez bankasının sıkıntıda bulunan bankalara veya mevduat sahiplerine parasal destek vermek için likidite sağlaması ile ilişkilidir (İpeker, 2002).

1. Merkez bankası sağlanan likidite ile yurt içi kredilerin büyük ölçüde genişlemesine izin verebilir. Bu durumda spekülasyon atak ile artan döviz talebi karşısında merkez bankası yürürlükte olan döviz kuru rejimini (peg) terkederek dalgalı kura geçebilir.

2. Merkez bankası likidite genişletici parasal desteğini, büyük miktarlarda yapacağı yurtiçi borçlanma ile karşılayabilecektir. Bu miktarın geri dönmeyen kredilerin oluşturduğu büyük bir portföye eşit olacağı varsayılır. Sonuçta piyasa oyuncularının, kamu otoritesinin artan borç yükünü enflasyon yaratarak veya devalüasyon yolu ile azaltmaya niyetli olduğunu anlamaları halinde bankalardan para çekişleri hızla artacak ve sistem zayıflayacaktır.

5.2.BANKACILIK KRİZLERİNİN NEDENLERİ

Bankalar sistematik risk taşırlar. Yani sistemde var olan yada yeni bas gösteren bir bozukluk veya dengesizlik kritik bir düzeye ulaştığı zaman bankacılık sektöründe sorun ortaya çıkar ve kontrol altına alınmadığı takdirde tüm ekonominin dengelerini tehdit eden bir krize dönüşür. Paraya hücum ödeme mekanizmalarını çökertir, ardı ardına banka ve sanayi şirketlerinin iflasına yol açar.

(Radikal Gazetesi, www.radikal.com.tr, 1998)

Mali yapısı sağlıklı bir bankanın bile aktiflerinin tasfiye değeri mevduatının tutarından az olabilir. Bankaya hücum, bankanın nakit kaynaklarını kısa sürede tüketerek iflasına yol açabilir. Hücumun aynı zamanda bir çok bankaya yapılmasına banka paniği, bir çok bankanın aynı anda batmasına ise banka krizi adı verilir. Bankaya hücum bankanın likidite yaratma işlevi ile bağlantılıdır. Bu bağlamda likidite yaratmak, banka taahhütlerinin (mevduat) anında nominal değerlerinden nakde çevrilebilir olma opsiyonu taşıması anlamına gelir. Banka müşterilerinin ne zaman paraya ihtiyaçları olacağını önceden kestiremediği için, likidite bankalar açısından büyük önem taşır. Bankaya hücumun önlenmesine yönelik en önemli mekanizmalardan biri mevduat sigortası kurumudur. Bu yöntemde, Merkez Bankası, Hazine veya doğrudan devlet, ticari bankalardaki bazı veya tüm mevduatı bankanın batma riskine karşı sigorta eder, bu durum mudiler açısından devlet garantisidir. Bunun karşılığında ise üye bankalardan prim alır. Bazı hallerde devletin kendi gelirlerini kullanarak sigortaladığı da görülmüştür. Mükemmel bir bankacılık sisteminde, mevduat sigortasının varlığı bankalara hücumu önleyebilir. Çünkü bankanın batması halinde mevduat sigortası kurumunun mevduatı ödeyeceğinin bilinmesi, mudi açısından bankaya koşmayı gereksiz kılmaktadır. Genelde, mevduat sigortası banka hücumlarını önlemekte başarılı olmuştur. 1930'lara kadar sık sık banka hücumlarına sahne olan ABD'nde mevduat sigortası sisteminin kurulması ile birlikte bir iki istisna dışında bankaya hücum ortadan kalkmıştır (Karacan, 1996).

Banka batışları hem tasarruf sahiplerinin hem de yatırımcıların zarara uğramasına yol açmaktadır. Bu batışlar dünyanın değişik bölgelerinde batan banka ile herhangi bir şekilde ilgisi olmayan mağdurlar üretmektedir. Dolayısıyla, sıfır başarısız bir rejim amaçlamak akıldışı ve yanlış olacağından düzenleyicilerin küçük tasarruf sahiplerine ve yatırımcılara kayıplar getirecek en düşük başarısızlık seviyesini hedeflemeleri gerekmektedir (Cambell, 2002).

Dünyada son yıllarda ortaya çıkan bankacılık krizleri, sadece gelişmekte olan ve piyasa ekonomisine geçiş sürecindeki ülkelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda sanayileşmiş ülkelerde de gözlenmiştir. Bankacılık krizleri, hane halkı ve şirketlerin faaliyetlerini sınırlandırmakta, yatırımların ve tüketimin azalmasını hızlandırmakta, finansal sektörün kredi ve ödemeler sisteminin sağlıklı bir şekilde işlemlerini engellemektedir. Ayrıca, sermayenin yurt dışına kaçışını hızlandırdığından, özellikle bankalar gibi finansal kurumlara olan güvenin yok olmasına neden olmaktadır. Bankacılık sistemine duyulan güven eksikliği ve zayıf bankacılık sisteminin varlığı, bankaların zamanla başarısız olmasına neden olurken, sermayesi zayıf olan bankalara da fonlarını genişletme fırsatı vermemektedir. Sonuçta bankacılık kredilerinde azalma kaçınılmaz olmakta; banka kredilerindeki daralma ise, diğer kesimlerin sermayelerini küçülterek, firmalar ve hane halklarının yatırım ve tüketimlerini azaltmaktadır (Demirgüç-Kunt and Detragiache,1998).

Bankacılık sektöründe yaşanan krizleri çoğu zaman tek bir nedenle açıklamak mümkün değildir. Krizlerin nedenleri her ülkede farklı olduğu gibi, alınan önlemler,ekonomik yapının alınan önlemlere uyum sağlama sürecinin uzunluğu, uygulamaların etkinliği de ülkeler arasında farklılık göstermektedir.

Bankacılık krizlerinin en önemli nedenleri; dışsal ve içsel makro ekonomik değişkenlerdeki oynaklık vade ve kur uyumsuzluğuna bağlı olarak bankacılık sisteminin yükümlülüklerindeki artış, kredilerde ve sermaye girişlerinde aşırı artışlar, varlık fiyatlarında ani kayıplar, altyapısı zayıf finansal liberalizasyon uygulamaları, aşırı kamu müdahalesi ve krediler üzerinde kontrollerin kaybolması, yanlış döviz kuru rejimleri, muhasebeleştirme, şeffaflık ve yasal yapıda eksikliklerdir.

Bankacılık sektöründeki krizler makroekonomik ve mikroekonomik olmak üzere iki ana başlıkta toplanabilir.

5.2.1. Mikroekonomik Nedenler

Mikroekonomik nedenler, bankacılık sektöründeki yapısal ve yönetim parametrelerinin tamamını kapsamaktadır. Bu kapsamda bankacılık sektörüne o hükümetin veya merkez bankasının direkt kontrolleri veya etkileri yer alır

5.2.1.1. Yönetim

Banka yöneticileri mali piyasalardaki gelişmeleri iyi analiz edebilmeli, kaynakları doğru kullanabilmeli, doğru stratejik planlar yapabilmelidir. Aksi takdirde bu kurumlardaki kötü yönetim sonunda sektörü ve hatta ekonominin bütününe zor duruma düşürebilir.

Her banka başarısızlığı yönetim hatasını gösterir, ancak yönetim hatası hiçbir zaman tek başına başarısızlığın nedeni olamaz.

5.2.1.2. Yetersiz Düzenlemeler

Bankacılık sisteminin başarısızlığında yetersiz altyapı tek başına neden olarak gösterilemez. Ancak muhasebe ve denetimdeki kusurlar problemlerin algılanmasını geciktirebilir. Yasal altyapıdaki sorunlar mülkiyet haklarından veya bankaların alacaklarının gerçekleşmemesinden oluşmaktadır.

Mali sektör üzerinde yeterli denetim olmaması, finansal riskleri değerlendirecek ve erken uyarıda bulunacak mekanizmaların eksikliği, finansal sistemin yeterince şeffaf olmaması, bankacıların kredi açmada ve kriz yönetiminde deneyimsiz olmaları finansal krize girişi ve krizin yayılmasını yaygınlaştırır (Sivaslıgil , 1999).

5.2.1.3. Serbestleşme/Yeniden Düzenleme

Teorik temelini Stanford Okulu'nun tanınmış iktisatçılarından Mc Kinnon (1973) ve Shaw (1973)'un çalışmalarından alan "finansal liberalizasyon kuramı", Neoklasik Finans Teorisi'nin gelişmekte olan ülkelere uyarlanmış versiyonudur. Finansal liberalizasyonun, tasarrufların dünya ölçeğinde dağılımını düzenleyeceği ve faiz oranlarını ülkeler arasında

eşitleyeceği varsayımından hareket eden teorinin temel önermesi sudur: Finansal baskının kalkması ve finansal derinleşmenin sağlanması etkin kaynak dağılımını sağlar ve ekonomik gelişmeyi hızlandırır (Williamson ve Mahar, 2002).

Finansal sistemdeki yeniden yapılanma ve serbestleşme iddialı bir hareket olduğundan birçok soruna yol açar. Bu nedenle bankacılık sisteminin liberalleşmesi birden değil aşama aşama gerçekleştirilmelidir. Yeniden yapılanma ise daha fazla itina gerektirdiğinden yönetimin bu hareketin doğru gerçekleştirildiğinden emin olması gerekmektedir.

Faiz kontrollerinin kalkması, zorunlu rezervlerin azaltılması, piyasaya girişin hem yerli bankalar için, hem de yabancı bankalar için kolaylaştırılması, yerli paranın konvertibilitesinin sağlanması, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi gibi iç ve dış finansal deregülasyon uygulamaları, bankacılık sistemlerinin faiz, döviz kuru, likidite ve ödeyebilirlik risklerini önemli ölçüde artırmıştır.

Yapılan tüm analizler ve ülke deneyimleri finansal liberalizasyon sürecine giren ülkelerde bankacılık krizlerinin arttığını ve bu krizlerin gelişmekte olan ülkeleri istikrarlı bir büyüme politikasından uzaklaştırdığını göstermektedir. Dolayısıyla belli bir evrim içerisinde olmadan ve makro ekonomik dengeler sağlanmadan çok çabuk bir şekilde finansal serbestleşmeye gitmek krizle karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır (Duman, 2004).

-Finansal Baskılama: Finansal baskılama terimi, ilk olarak Edward Shaw ve Ronald I. McKinnon tarafından kullanılmıştır. Mc Kinnon'a göre, bir ülkede finansal piyasaların fiyat kontrolleri vb. yöntemlerle etkin bir biçimde çalışmasına izin verilmiyorsa, o ülkenin finansal sistemi baskılanmış demektir (McKinnon,1973).

5.2.1.4. Hükümet Müdahaleleri

Hükümet müdahaleleri, hükümetlerin politik amaçlarını banka operasyonlarının hemen tüm yönlerine zorla sokmalarına olanak vererek bankanın karlılığını ve etkinliğini hasara uğrattığı için bankacılık krizlerinin yaratılmasında önemli bir rol oynamışlardır. Artan özelleştirmeye rağmen bir çok yükselen ekonomide devlet bankaları, banka varlıklarında hala önemli ölçüde paylarını korumaktadırlar. Banka denetimi üzerine Basel Komitesi tarafından yapılan ve 129 ülkeyi kapsayan bir çalışma ülkelerin yaklaşık yarısında banka sermayesinde devletin önemli bir payı olduğunu ve gelişen ülkeler bölgesel gruplarının tamamına yakınında

yaygın devlet sahipliği bulunduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, Batı ve Merkez Afrika grubu için %91, Seanza (Güney-Doğu Asya, Avustralya ve Yeni Zelanda) Forumu ve Arap Bankacılık Komitesi için %60-67 Orta ve Doğu Avrupa grubu için %57'dir (Goldstein ve Turner,2000).

Bankacılık kesiminin verdiği kredilere ve koşullara hükümet müdahaleleri bankacılık sektöründeki nakit krizini hızlandırmıştır. Bu müdahale rekabetçi olmayan faiz oranlarının uygulanması ve/veya ekonomik olmayan projelere kaynak aktarımı şeklinde olabilir. Diğer bir potansiyel resmi harekette zorlayıcı kanuni karşılıkların istenmesi ve hükümet açıklarını fonlamak için bankacılık kesiminin hükümet tarafından kullanılmasıdır.

Bir çok ülkede bankacılık sektöründe görülen yoğun hükümet müdahaleleri, bankaların karlılığı ve etkinliğini olumsuz etkilemekte ve bankacılık krizlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Takan,2002).

5.2.1.5. Ahlaki Risk (Moral Hazard)

Ahlaki riski ortaya çıkaran bankaların iflas etmesine izin verilmeyeceğine ve zor zamanlarda finansal destek geleceğine dair genel bir beklentinin olmasıdır. Bu durumda bankalar durumlarını iyileştirmek yerine hareketlerini şiddetlendirerek mevduat sahipleri için "iyi" ve "kötü" olanı birbirinden ayırmak güçleşir.

Ahlaki risk; işlerin kötü gitmesi halinde bedeli ödeyecek olan başkası ise, riski alacak kişinin, alacağı riskin ne kadar olacağına karar vermesi gereken her durum için kullanılır (Eren ve Süslü,2001).

5.2.1.6. Şeffaflık

Yeterli yasal düzenlemelerin olmamasından dolayı bankacılık sisteminde mevduat sahipleri, hissedarlar yeterli ve doğru bilgiye ulaşamayabilirler. Oysaki bankalar güven kurumlarıdır ve müşterilerinin bankaları hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Ülkeler muhasebe standartlarındaki eksiklikleri gidermeli uluslararası standartlara uyum sağlamalıdır. Enflasyon problemi yasayan ülkeler enflasyon muhasebesi uygulamalı ve mali tablolarını gerçeği yansıtır hale getirmelidirler.

5.2.2. Makroekonomik Nedenler

Makroekonomik istikrarsızlık bankacılık sektörü dengesizliklerinin temel nedeni olarak gösterilmektedir.

Sektörün kendi yapısal sorunlarının yol açtığı bankacılık krizlerinin piyasa, likidite,döviz kuru ve kredi riski etkisiyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Gonzales ve Hermosillo,1999).

5.2.2.1 Piyasa Riski

Piyasa Riski; Bankaların ellerinde tuttıkları varlıkların fiyatlarının düşme riskidir (Karabulut,2002).

Faiz oranlarındaki, döviz kurlarındaki veya hisse senetlerinin fiyatlarındaki değişikliklerin bankanın satılabilir varlıklarının değerini düşürmesi nedeniyle karşılaşılabilecek zarar tehlikesidir (Altıntaş,2006).

Bilânço içi ve bilânço dışı hesaplarda bankalar tarafından takip edilen durumlarda finansal piyasada meydana gelecek dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan hisse senedi pozisyon riski, kur riski ve faiz oranı riski gibi riskler nedeniyle zarar etme olasılığı ifade eder.

Bankaların karşı karşıya kaldıkları piyasa riski iki boyuttan oluşmaktadır. Hazine tarafından gerçekleştirilen alım satım işlerinden kaynaklanan risk (trading risk) ve bilançodaki aktif pasif vade uyuşmazlığı nedeniyle maruz kalınan faiz riski (ActiveFinans, 2000).

5.2.2.2 .Likidite Riski

Bankaların zamanında yükümlülüklerini yerine getirememesi riskidir. Mevduat sahiplerinin bankalardan büyük miktarda mevduatlarını çekmeleri yada bankanın bu çelişkileri karşılayacak ölçüde likit varlıklara sahip olmaması durumunda ortaya çıkar. Halkın bankalardan para çekmeye başlaması, bankacılık sistemini olumsuz etkileyecektir. Bankacılık sisteminde yaşanan güven bunalımı zincirleme hareketlere sebep olabilecektir. Yaşanan bir banka paniği finansal aracılığın maliyetinde bir artışa neden olur ve kredi elde edilmesini pahalılaştırır. Kredi maliyetinin yükselmesi kredi talebini azaltacağı için ekonomik faaliyetlerin yavaşlamasına neden olur (Afşar ,2004).

Bankaların kredi yada diğer alacak tahsilatlarını zamanında yapamamaları, beklenmedik çekilişlere maruz kalmaları gibi nedenlerle likidite ihtiyacına girerler. BDDK tarafından, bankaların likidite ihtiyaçlarının belirleyen henüz düzenlenmiş yasal bir metin bulunmamaktadır. Ancak 5411 sayılı Bankacılık Kanunu gereğince BDDK, likidite yönetimi için standartların belirlenmesi için çalışmalar yapmaktadır.

Söz konusu çalışmanın tamamlanıp yayımlanması halinde Türk bankacılık sistemi likidite ihtiyacının belirlenmesi açısından daha standardize edilmiş bir düzenlemeye kavuşacaktır.

5.2.2.3.Döviz Kuru Riski

Bir bankanın döviz kalemleri üzerinden kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı riskler olarak (Babuşcu,2005) veya döviz kuru riskini bankaların kurlarda meydana gelebilecek beklemeyen dalgalanmalar sonucunda nakit akımlarında gelirlerinde ve giderlerinde değişikliklerin ortaya çıkma olasılığı olarak değerlendirebiliriz. Dövizle ilgili sözleşmelerle alakalı henüz kazanılmamış ve gerçekleşmemiş döviz cinsinden gelir ve giderlerin kurlardaki değişikliklerden etkilenecek, bankaların gelecekteki karlılığını etkilemektedir.

Bir bankanın yabancı para yükümlülükleri, yabancı paraya bağlı varlıklarını geçerse banka açık pozisyonda çalışıyor demektir. Açık pozisyonda, döviz kurlarında ortaya çıkan yükseliş yönündeki bir değişkenlik, bankaların zarar etmesine neden olmaktadır (Afşar ,2004).

Kur riski , bilançoda dövizli aktifler ile dövizli pasiflerin döviz cinsi ve meblağı açısından farklı olması durumudur. Son 20-25 yıldır kur riskinin önemi artmıştır.1973 yılında sabit kur rejiminin terk edilmesi (Bretton Woods'un yıkılışı) sonucu kurlardaki dalgalanmaların artması ve globalleşen dünya ticareti, turizm gibi sektörlerde günümüzde bankalar çok çeşitli döviz cinsleri üzerinden işlem yapmakta, bilançolarında dövizli kalemler artmaktadır. Bankanın döviz kalemleri üzerinde kur dalgalanmalarına karşı taşıdığı bu risklere karşı korunmak, döviz pozisyonunun düzenli bir şekilde takip edilmesi ile mümkündür. (Akçay, 2001)

Türkiye'de olduğu gibi, enflasyonu daha yüksek olan ülkenin para değeri doğaldır ki düşmektedir. Bu gelişme karşısında, tasarruf sahipleri milli para yerine dövize kaymaktadırlar. Mevduat hacminin ağırlıklı olarak yabancı para cinsinden olması, bankalardaki kur riskini de artırmaktadır. Bu nedenle, kurlar birincil olarak enflasyonun etkisi altında dalgalanmakta ve enflasyon arttıkça döviz kuru riski de artmaktadır (Kozanoğlu,1996).

Tablo 6'den de görüleceği üzere, kur artışları enflasyon artışlarını izlemiş ve enflasyonun yükseldiği yıllarda, kurlarda da yukarı yönlü hareket meydana gelmiştir.

Tablo 6: Türkiye'de Döviz Kurları ve Enflasyon (1995-2001)

Yıllar	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
TL/\$ Artış	54,5	77,5	86,5	71,7	60	49,6	87,6
*Enflasyon TEFE	66	85	91	54	63	32,7	88,6

Kaynak: TBB Bankalarımız Yıllıkları Muhtelif Sayılar.

- Enflasyon oranı olarak TEFE yıllık % değişim alınmıştır.

Son yıllarda gelişen ekonomilerde döviz kurunu kontrol altına alarak serbest faiz politikası uygulanması yaygınlık kazanmıştır. Bunun sebebi de sıcak para politikası uygulanmasına imkan tanınmasıdır. 1990'lı yıllardaki deneyimler yumuşak sabit kur izleyen ve sermaye hareketlerine açık olan gelişmekte olan ekonomilerde parasal krizlerin arttığını göstermiştir. (Yağcı,2001).

5.2.2.4. Kredi Riski

Banka müşterisinin banka ile yaptığı sözleşme yükümlülüğünü kısmen veya tamamen vaktinde usul ve sözleşme esaslarına uygun olarak yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durumu ifade eder.

Bankalar müşterilerin yükümlülüklerini geri getiremedikleri için yani alınan krediyi geri ödeyemedikleri için karşılık ayırırlar ve bu karşılıkları net faiz gelirinden düşmektedirler. Bu da bankaların karını azaltıcı bir etki yaratmaktadır.

Şirketler kredi ihtiyaçları için bankalardan kredi talep etmektedirler ve banka ile yapılan sözleşme gereğince aldıkları kredileri vadesinde ve önceden ayarlanmış faiz ile beraber geri ödemek zorundadırlar. Türkiye şartlarında yüksek enflasyon nedeni ile faiz oranları çok yüksek seviyelerde seyretmekte, bu durum borçlanma maliyetlerini de yükseltmektedir. Finansman maliyeti artan firmalar, ekonomik ilerleme sağlandığı surece bir sorunla karşılaşmamaktadırlar. Ancak, ekonomi resesyona girdiğinde, firmaların maliyetlerini karşılayan faaliyet karları düşmekte ve uzun vadede iflaslar meydana gelebilmektedir. Bu sonuç, bankaların batık kredilerinin artmasına sebep olmakta ve bu batık krediler nedeni ile muhtemel zararlar, dolayısıyla da bankaların karlılık oranları düşmektedir. Bireysel kredilerde de aynı etki mevcuttur.

Kredi riski ile yüksek faiz oranları ve dolayısıyla enflasyon arasında güçlü bir bağlantı vardır.

5.3.DÜNYA DA BANKACILIK KRİZLERİ

5.3.1. 1929 Dünya Ekonomik Krizi

Şüphesiz iktisat tarihinin en önemli ve en derin krizi, 1929 krizidir. Avrupa ülkelerinde bazı bankaların mali sıkıntıya girmesi New York Borsası'nda hisse senedi fiyatlarında ani düşümlere neden olmuş ve ardından da tüm ABD ekonomisini etkisi altına almıştır. Bununla da sınırlı kalmayan kriz, dalga dalga diğer ülkelere yayılmıştır. 1929 Büyük Depresyonu ile borsada yaşanan çöküşün yanı sıra bankalarda ciddi anlamda iflaslar yaşanmış, toplam tüketim ve yatırımlarda ani düşümler ortaya çıkmış ve tüm bu gelişmelerin sonucunda yalnızca ABD'de 1929-33 yılları arasında GSYİH yaklaşık 1/3 oranında azalmıştır (Aktan C.C., Şen H.,2002).

1929 Dünya ekonomik krizi Türkiye yi de olumsuz etkilemiştir. 1929 Dünya Bunalımı'nda Türkiye'nin ödemeler bilançosu açığı artmış, Türk Lirası değer yitirmiştir. İhracata yönelik üretim yapan tarım kesimi ise en fazla etkilenen sektör olmuştur. Bu dönemde tarım kesimine kredi açan yerel bankalar tarım kesiminde ürünlerin kötü olması, ürün fiyatlarındaki düşüklük ve yerel bankaların devlet bankalarına göre daha yüksek faizle kredi vermeleri nedeniyle kredi geri dönüşü zorlaştığı için çok zor durumda kalmışlardır (Asomedya, 2001).

1923–1929 döneminde izlenen liberal politikaların beklentileri karşılayamaması sonucu yönetim, 1930'dan itibaren, Türkiye biraz da içerisinde bulunduğu koşulların zorlamasıyla, politik çizgisini değiştirmiş ve yalnız kendine özgü olan 'devletçilik' politikasına yönelmiştir. Bu devletçilik politikası, merkeziyetçi bir planlamayı gerektiren sosyalizm değil, sadece sanayileşmesini sağlayamayan ülkenin hızlı kalkınması için gerekli görülen koşul ve öncelikleri planlamaktadır (Öner, 1981).

5.3.2. 1992-1993 Yıllarındaki Avrupa Döviz Kuru Mekanizması (ERM) Krizi

Avrupa Birliğinin parasal birlik konusunu kararlaştırdığı Maastricht Anlaşmasına 1992 Haziran ayında Danimarkalılar ret oyu vermişlerdi. Bu durum ERM içinde döviz kurları üzerindeki baskıların artması sonucunu doğurmuştur. Bu gelişme sonrasında ilk olarak, İtalyan bütçe açıklarının Liret'in desteklenmesine yol açacağı düşüncesi ile Liret üzerinde

spekülatif işlemler gerçekleştirilmiştir. Finlandiya ve İsveç üzerinde denenen spekülatif atakların sonuç vermesi ve İtalyan Lire'sinin baskılara dayanamayıp %7 oranında devalüe edilmesi, bu defa spekülatörlerin dikkatlerini İngiliz Sterlini'ne çevirmiştir. Para sihirbazı olarak anılan George Soros' un krizin tetiğini çekmede oynadığı rol tartışılmamaktadır.

Soros daha işin başında sterlindeki değer düşürmesi ihtimalini fark etmiş, kısa dönemli krediler şeklinde yaklaşık 15 milyar dolarlık kısa pozisyon almıştır. İngiliz Sterlini'ne yönelik ataklar sonucu 16 Eylül 1992'de Bank of England'ın yoğun müdahalelerine rağmen İngiltere'de faiz oranları bir günde %5 oranında yükselmiştir (Pilbeam,1998).

5.3.3. 1994-1995'teki Latin Amerika Krizleri

1994 yılında Meksika'da yaşanan krize bakıldığında temel nedenin, 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında olumlu konjonktürün etkisiyle ülkeye gelen çok kısa dönemli sıcak paranın, değerlenmiş kur, yüksek cari ödemeler açığı, özel tasarruflardaki düşme ve politik istikrarsızlıkları görerek ülkeden çıkmaya başlaması olduğu görülmektedir. 1990-1993 arası dönemde ülkeye özel yabancı sermaye girişi 72,5 milyar dolar düzeyine çıkmıştır. 1994 yılına girildiğinde kimse bir kriz öngörmemiştir. Aksine 1993 sonunda NAFTA'ya girişin Amerikan Kongresi'nde onaylanması ile birlikte yabancı sermaye ile ilgili beklentiler daha fazla artmıştır. Ancak 1994'ün sonuna doğru oluşan panik havası ile ülke döviz rezervleri 26 milyar dolardan 6 milyar dolara gerilemiştir. Bu olayı büyük bir devalüasyonun takip etmesi ise finansal krize ortam oluşturmuştur (Dorukkaya ve Yılmaz ,1999).

Latin Amerika krizleri, 1982 Latin Amerika dış borç krizi, 1994 Meksika krizi, 1995 Arjantin krizi ve 1999 Brezilya krizi olmak üzere dört grupta incelenmektedir.

5.3.3.1. Latin Amerika Dış Borç Krizi

1970 ortalarından itibaren “petrodollars” olarak adlandırılan spekülatif fonların merkezi haline gelen Latin Amerika'nın 1982 yılında bir dış borç krizi ile karşılaşmasının temel nedeni, gelişmiş ülke bankalarından alınan kamu borçlarının, Brezilya ve Meksika'da süregelen büyük bütçe açıklarının finansmanında (Tablo 7 – 1. sütun), Arjantin'de ise özel sektöre kredi aktarımında kullanılmasıdır (Edwards, 1998; Feldstein, 2002).

Tablo 7: Latin Amerika Ülkeleri: Bütçe Açığı (1979–1998)

	1979-81a	1981-90	1991-95	1996	1997b	1998b
Arjantin	-6.0	-3.6	-	-1.1	-2.0	-2.1
Brezilya	-9.8	-8.8	-2.3	-6.7	-6.6	-8.1
Meksika	-9.1	-8.6	0.4	-0.5	-1.2	-8.1

Kaynak: a-Esquivel, L. ve Larrain, B. (1998). Explaining Currency Crises. *Harvard Institute of Development Discussion Papers*. 666, 7. b-Toprak, M. (2001). *Küresellesme ve Kriz: Türkiye ve Dünya Deneyimi*. Ankara: Siyasal Kitapevi, 140. c-Baer, W., Miles, W.R. ve Moran, A.B. (1999). The End Of The Asian Myth Why Were The Experts Fooled?. *World Development*. 27. 10,1738.

1982 dış borç krizi, önemli büyüklükteki birkaç bankanın, ekonomik istikrarsızlık içinde bulunan gelişmekte olan ülkelere kredi aktarımını durdurmaları ile başlamıştır. Daralmanın ilk etkileri, Doğu Avrupa ülkelerinde görülse de, Latin Amerika ülkelerinin birçok gelişmiş ülke bankalarından aldıkları “kamu borcu” niteliğindeki (Feldstein, 2002) dış borçlarını geri ödeyememeleriyle birlikte dünya ekonomisini etkiler duruma gelmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerin tamamını etkileyen Latin Amerika dış borç krizi ile 1990’larda yaşanan finansal krizlerin (Meksika ve Asya) temel nedeni olan sermaye girişlerinin, her iki krizde de farklı özellikler gösterdiği Tablo 8’de verilmektedir. (Boughton, 2000; Feldstein, 2002). Bunlar; alınan borçlar birincisinde¹, bankaların sendikasyon kredileri, ikincisinde ise, tahvil ve hisse senetleri şeklindeki portföy yatırımlarıdır. Birincisinde orta vadeli borçlanma mümkün iken, ikincisinde borçlanma vadesi kısalmıştır. Birincisinde borçlu olan taraf kamu iken, ikincisinde bu ülkelerdeki özel bankalar ile finans kurumlarıdır.

Tablo 8: Sermaye Girişlerinin Özellikleri (1970 ve sonrası)

	Bilesimi	Vadesi	Borçlu
Latin Amerika	Sendikasyon Kredileri	Orta vadeli	Kamu
Meksika	Portföy Yatırımları	Kısa Vadeli	Özel/Kamu
Asya	Banka Borçlanması	Kısa Vadeli	Özel

Kaynak: Boughton, J. (2000). From Sez to Tequila: The IMF as a Crisis Manager. *Economic Journal*. 110. 460, 287. Feldstein, M. (2002). Economic and Financial Crises in Emerging Market Economies: Overview of Prevention and Management. *National Bureau of Economic Research Working Papers*. 8837, 18–19.

¹ Borç alan tarafa ki bu taraf genellikle bankalardır, aynı anda farklı bankalar ve/veya finans kurumları tarafından açılan büyük miktardaki kredilerdir (Seyidoğlu, 2001b, s.265). Öte yandan, borç alan tarafın düşük sermaye tabanına sahip olması, kırılgan bir yapı oluşturmaktadır (Boughton, 2000, s.287)

5.3.3.2.Meksika Krizi

Latin Amerika ülkelerinin cari işlemlerindeki büyük açıklar ve buna bağlı olarak oluşan düşük büyüme veya yüksek işsizlik oranlarına, kredi kullanımlarındaki fiyat-maliyet dengelerinin bozulduğunu öngören satın alma gücü paritesi hesaplamalarının katılmasıdır. Bu sorunların sabit döviz kuru kısıtlamalarından kurtularak, genişletici para politikası uygulamaları ile çözümlenebileceğine ilişkin beklentiler ise finansal krizlerin oluşmasında önemli rol oynamıştır.1990'lı yıllarda başlayan bu gelişmeler Latin Amerika ülkelerini, özellikle Meksika ve Arjantin'i krize sürüklemiştir (Akdiş, 2000).

Krize, Meksika'ya giren uluslararası sermayenin hızla büyümesi ve bunun sonucunda Pezo'nun aşırı değer kazanması, dolayısıyla cari işlemler dengesinin açık vermesi yol açmıştır. Bütçe açıklarının finansmanında borçlanma yoluna gidilmesi ise Dolar'a endekli 'tesobonos' ların devlet borçları içindeki ağırlıklarının artmasına sebep olmuştur. 1994 yılı başlarında kriz konusundaki beklentilerin yoğunlaşması üzerine kısa vadeli bonolara karşı duyulan güven sarsılmış, faiz oranları yükselme eğilimine girmiş, Meksika'dan sermaye kaçışı hızlanmıştır. Bu durum da ayrıca faiz oranlarının yeniden yükselişine ve döviz rezervlerinin erimesine sebep olmuştur (Sağlam, 1998).

Geri ödenmeyen krediler nedeniyle bozulan banka bilançoları Mishkin'e göre 1994 Meksika krizinin en önemli etkenidir. Bu durumun arkasında finansal deregülasyon vardır. Tüm dünyada olduğu gibi Meksika'da da finansal deregülasyonun kredi hacminde hızlı bir büyümeye yol açmıştır (Mishkin, 1998, 158). Bankaların bu tarz hızlı bir kredi genişlemesine özellikle gelişmekte olan ülkelerde hazır olmadıkları bilinmektedir (Karabulut, 2002).

Meksika krizini tetikleyen bir diğer önemli faktör de ABD'nin Şubat 1994'ten itibaren faizleri yükseltmeye başlamasıdır. Bu, Meksika'daki faiz oranlarına yukarı yönde bir baskı yapmıştır. Bu durum, asimetric bilgiyi arttırarak krizin gelişini hızlandırmıştır (Mishkin, 1998).

Meksika'da 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren istikrar programı uygulanmaya başlanmıştır.

Uygulanan istikrar programında kur nominal çıpa olarak kullanılmıştır. Hükümet yetkilileri işgücü sendikaları ve özel sektör liderleri ile anlaşarak; minimum ücret artış

oranlarının, ulusal paranın değer kayıplarının, kamu sektörü mallarının fiyat artışlarının, bazen yıllık bazen aylık olarak belirleneceği ve ilan edileceği “Pacto” uygulamasını başlatmıştır.² Enflasyonun paranın değer kayıplarının üzerinde gerçekleşmesi ulusal parada değerlenmeye neden olmuştur. 1987 sonrası yapılan devalüasyonla paranın reel değerlenmesi %139’dan 1993’te %79’a düşmüştür. Bu süreçte 1987’de %100 olan enflasyon oranı 1991’de %23’e, 1993’de ise %9 seviyelerine inmiştir. Meksika’da kamu sektörünün rolünün azaltılmasını, özel girişimciliğin teşvik edilmesini, özelleştirmelerin sağlanmasını, düzenlemelerin yapılmasını ve vergi reformlarının gerçekleştirilmesini kapsayan ciddi reformlar gerçekleştirilmiştir (Krueger; Tornell 1999).

5.3.3.3. Arjantin Krizi

1980’li yıllarla beraber uygulanmaya başlanan özellikle üretime dayalı ekonomi politikaları ve bu bağlamda tüketim yönü göz ardı edilen ekonominin oluşturduğu durgunluk, bugün birçok ülkenin başına gelen ekonomik kriz sarmalının 2001 yılında Arjantin’de kalmasına neden oldu.

Arjantin’in krize sürüklenmesinde ekonominin durgunluk içine girmiş olması önemli bir faktör olmasına rağmen tek belirleyici sebep olmamış; dış borçların bozuk yapısı ve IMF’in isteklerine, artık geri dönülemeyecek kadar bağımlı hale geldikten sonra karşı çıkmalar ve buna bağlı olarak uluslararası piyasalarda yalnız kalması da önemli yer tutmaktadır.

² Pacto, Meksika hükümeti tarafından uygulanmaya başlanan ve toplumsal uzlaşmayı sağlamayı hedefleyen istikrar programına verilen genel isimdir.

Tablo 9: Arjantin Krizinin Kronolojisi

Temmuz 2001	Piyasalardaki güvensizlik ve Devlet Başkanı Rua'nın istifa söylentileri borsayı son 28 ayın en düşük seviyesine indirdi.
Temmuz 2001	Üç büyük kredi derecelendirme kuruluşu Arjantin'in notunu düşürdü.
Ağustos 2001	IMF, Arjantin'le yapılan stand-by anlaşmasını 8 milyar dolar yükseltti.
Ekim 2001	Halk, bankalardan yaklaşık 1,3 milyar dolar ekte.
1 Aralık 2001	Cavallo bankalardan para çekmeye limit getirdi.
5 Aralık 2001	IMF 1,3 milyar dolarlık kredi dilimini vermeyeceğini açıkladı.
6 Aralık 2001	Borçları ödemek amacıyla özel emeklilik fonlarını kullanmaya başladı.
13 Aralık 2001	İşsizlik oranı % 18,3 oldu. Bu 1998 yılından beri en yüksek oran olarak gerçekleşti.
18 Aralık 2001	IMF, Ocak ayında Arjantin'in borç ertelemesi yapabileceğini açıkladı.
20 Aralık 2001	Başkan Rua ve Cavallo istifa etti.
23 Aralık 2001	Adolfo Rodriguez Saa, 2002 Mart ayına kadar başkan seçildi.
30 Aralık 2001	Yoğun Protestolar yüzünden Saa istifa etti.
1 Ocak 2002	Parlamento, Peronist Senatör Eduardo Duhalde'yi Rua'nın kalan başkanlık süresini dolana kadar iki yıl için başkan seçti.

Kaynak: Barış Çiloğlu, Arjantin Ekonomik Krizi, ASAM, Dünya Ekonomisi Masası, **Stratejik Analiz**, Cilt 2, Sayı 22, Şubat 2002, s.3-4.

Arjantin'de krizin oluşmasında asıl faktör IMF ile olan ilişkilere dir. 2001 yılının ortalarına doğru Arjantin'de ekonomi politikalarına duyulan güvensizlik, özellikle Temmuz ayında üç büyük kredi derecelendirme kuruluşunun Arjantin'in kredi notlarını düşürmesiyle açıkça ortaya çıkmış, ardından özellikle Arjantin'de önemli aktifleri bulunan İspanyol bankalarının piyasalarından çekilmeye başlamaları ile birlikte iyice artan güvensizlik ortamında ülkeden hızlı bir şekilde kaynak çıkışı yaşanmaya başlanmış; zamanın Ekonomi Bakanı Cavallo bu durumun önüne geçmek için IMF ile tekrar anlaşma yapmak zorunda kalmıştır (Dağhan, 2001).

Ancak IMF, Arjantin'den para kurulu uygulamasına son vermesini ve aynen Türkiye'de olduğu gibi dalgalı kur rejimine geçilmesini istemiştir. Cavallo, IMF'nin bu isteğini kabul etmeyince IMF verilmesi gereken 1,3 milyar Dolarlık kredi dilimini dondurmıştır Bu durum ülkeden kaynak çıkışını hızlandırmıştır. Bu duruma önlem almak

amacıyla bankalardaki mevduatlara bloke getirilmiştir. (<http://www.haberbilgi.com/haber/ekonomi//arjantin>).

Arjantin ekonomisinin sağlıklı yapısı aşağıdaki etkenlerden kaynaklanmaktadır:

- Gelir dağılımının bozukluğu ve yüksek işsizlik ülkede rüşvet ve yolsuzlukları sürekli artırmaktadır. Yolsuzluk sıralamasında Türkiye'den daha kötü bir durumdadır.
- 1990 yılından itibaren uygulanan hatalı özelleştirme politikaları ile oluşturulan verimsiz şirketler ve karteller ülke ekonomisine zarar vermektedir. Arjantin, milli petrol şirketlerini bile stratejik değerlendirme yapmadan satmıştır.
- 1990-2000 yılları arasında Arjantin'e 150 milyar dolar sıcak para girişi oldu. Bu durum Arjantin ekonomisinin dengesini bozmuştur.
- Asya, Meksika ve Rusya krizlerinin etkisiyle ekonomisi zayıflamış olan Arjantin'in oldukça kısa vadeli, ödenmesi zor dış borçları 146 milyar dolar olmuştur.

Yukarıdaki sebepler bir ülkenin krize girmesi için her ne kadar gerekli olsa da yeterli değildir. Çünkü Arjantin'in durumunda olan hatta daha kötü olan ülkeler bulunmaktadır.

Sonuç olarak zengin tarihsel mirasına rağmen, siyasi iktidarsızlık ve uzun süreli durgunluk sonucunda bir çıkmaza sürüklenmiş olan Arjantin on yıllık dönem içinde önce enflasyon probleminden kurtulmuş, fakat daha sonra daha büyük sorunlarla boğuşmak zorunda kalmıştır. Bu sorunlarda IMF'nin büyük rolü inkar edilmemekle birlikte Arjantin'in konumu, tarihsel gelişimi ve nispeten yeni olan demokratik düzeni de etkilidir.

5.3.4.Asya Krizleri

5.3.4.1 1997 Güneydoğu Asya Ülkelerindeki Finansal Krizin Nedenleri ve Bankalar

1997 yılının Temmuz ayında Tayland'da başlayıp, diğer Güneydoğu Asya ülkelerine (Endonezya, Malezya, Filipinler ve Güney Kore) kısa süre içinde de Rusya'yı ve Türkiye'yi etkisi altına alarak yayılan ekonomik ve finansal kriz, IMF ve başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler tarafından sağlanan 100 milyar dolarlık finansal desteğe rağmen dünya ekonomisi üzerinde etkisini sürdürmüştür. İzledikleri ihracata dayalı ekonomi politikaları

sonucunda gerçekleştirdikleri ekonomik performans ile 1970-80'li yıllarda ülkemiz de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin tümü için örnek model olarak gösterilen ve Asya Kaplanları diye adlandırılan Güneydoğu Asya ülkelerinin 1990'lı yıllardaki ekonomik performansı incelendiğinde, Endonezya, Malezya ve Tayland'ın 1992 yılından itibaren ortalama % 7'nin üzerinde bir büyüme hızı gerçekleştirdiği, Güney Kore'nin ise yaklaşık % 9'lük bir büyüme hızına ulaştığı gözlenmektedir.

Yüksek büyüme hızıyla beraber, enflasyon oranının sadece tek haneli rakamlarla ifade edilir düzeyde olması, önemli oranda bütçe açıklarının bulunmaması nedeniyle izlenen maliye politikalarının sağlıklı bir görünüm arz etmesi (nitekim, Tayland'da 1988-1996 yılları arasında her yıl bütçe fazlası gerçekleştirilmiştir.) tasarruf oranlarının yüksek olması, yabancı yatırımcılar tarafından bu ülkelerde makroekonomik istikrar açısından herhangi bir sıkıntı bulunmadığı şeklinde yorumlanmış ve gelişmiş ülkelerde faiz oranlarının düşmesinin de etkisiyle, gelişen pazarlar olarak kabul edilen ve sermaye piyasası araçlarının getirilerinin yüksek olduğu söz konusu ülkelere yönelik yabancı sermaye akımı hızla devam etmiştir.

1997 Temmuzunda patlak veren Asya krizi, özellikle krize giren ekonomilerde, ekonomilerin küçülmesine, borsaların çökmesine, işsizliğin artmasına, uluslararası alanda kredi akışının hızla düşmesine, şirketlerin ve bankaların iflaslarına, ulusal ve uluslararası piyasalarda faiz oranlarının hızla yükselmesine ve uluslararası düzeyde ticaret hacminin düşmesine neden olmuştur. Bu görünüm itibariyle yaşanan kriz, her yönüyle bir mali kriz olma özelliğini taşımaktadır.

Krizin nedenleri arasında, en önemlisi, bölge ülkelerinin sağlam bir mali sisteme sahip olmamaları gelmektedir. Mali sistemlerin zaafı, genelde dışa kapalı olmasından ve bankaların yanlış borçlanma ve kredi politikalarından kaynaklanmıştır. Mali kuruluşların yeterli denetimden uzak kalmaları ve bankacılık sisteminde fiyat ve risk değerlendirmesi yapacak personelin sınırlı sayıda olması da, bu süreci destekleyen önemli faktörlerdendir.

Mali sistemin çeşitli gerekçelerle dışa kapalı olması, bankacılık kesimi ile kamu yönetimi ve iş dünyası arasındaki sıkı ilişkilerin kurulması, beraberinde kredi disiplininin zayıflamasını ve sisteme büyük bir darbe vuran batık kredi sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mali sektör, reel ekonomiden zaman zaman soyutlansa bile, aralarındaki karşılıklı

bağımlılık nedeniyle, mali krize sürüklenen Güney Asya ekonomilerinin, mali krizin reel ekonomide ortaya çıkaracağı tahribatlardan kaçınmalarını imkansız hale getirmiştir.

Öte yandan, ucuz sermaye ve gelecekteki büyüme oranlarına ilişkin iyimser tahminler nedeniyle, ülke bankaları büyük miktarlarda borçlanma gerçekleştirmişler ve bu fonları büyük ölçüde spekülâtif yatırımlarda kullanmak üzere, yerel yatırımcılara borç olarak vermişlerdir.

Bu bağlamda, bankalar, çoğunlukla kısa vadeli olara aldıkları borçların önemli bir kısmını emlak ve mali sektörlerde değerlendirmek üzere, daha uzun vadeli kredi olarak kullandırmışlardır.

Banka borçlanmaları içinde kısa vadeli ve döviz üzerinden yapılanların %50'nin üzerinde olması, bankacılık sistemini kur değişmelerine karşı hassas hale getirmiştir. Bankacılık sektörü de emlak fiyatları ve hisse senetlerindeki fiyatların düşüşe geçmesi ile birlikte, şüpheli alacaklar riski ile karşı karşıya kalmış ve sonuçta, banka iflasları ortaya çıkmıştır (<http://www.econturk.org>).

Anılan dönemde kamu kesiminde tasarruf-yatırım dengesizliği yaşanmazken, özel sektör yatırımlarının özel sektör tasarruflarının (iç tasarruf oranı yüksek olmakla birlikte) üzerinde gerçekleşmesi ile birlikte, söz konusu ülkelerin para birimlerinin genelde ABD dolarına bağlı olması ve son iki yıldır doların başta en önemli ticaret ortaklarının para birimi olan Japon yeni olmak üzere diğer para birimlerine karşı reel bazda değer kazanması nedeniyle, anılan ülkeler artan oranda cari işlem açıkları ile karşılaşmış ve söz konusu açıklar (tasarruf açığı) doğrudan yabancı sermaye yatırımları vasıtasıyla değil, kısa vadeli dış borçlanma vasıtasıyla finanse edilmiştir.

Kurların reel anlamda değer kazanması dış borçlanmayı özendirilen bir ortam yaratmış ve genelde devletin garantisinde bankalar vasıtasıyla alınan dış borçlar (Güney Kore örneğinde dış borçlar esas itibariyle firmalar tarafından doğrudan alınmıştır.) yerli para cinsinden özel sektöre kredi şeklinde yönlendirilmiş ve bu çerçevede bir yandan kredi hacmi artarken, diğer taraftan bankaların taşıdıkları kur riski ve kısa vadeli borçlanırken uzun vadeli kredi vermelerinden kaynaklanan vade riski, hızla artış göstermiştir. (Güney Kore örneğinde ise firmaların aldıkları kısa vadeli borçları uzun vadeli yatırımlarında kullanmaları firmalar açısından vade ve kur riskini doğurmuştur.). Nitekim Endonezya, Malezya, Filipinler ve Tayland ekonomileri incelendiğinde anılan ülkelere yönelik sermaye akımının esas itibariyle

kısa vadeli borçlanma vasıtasıyla gerçekleştirildiği ve söz konusu borçlanmanın büyük bir bölümünün de uluslararası bankalardan (esas itibarıyla Japon, ABD ve Alman bankaları) alınan kredilerden oluştuğu gözlenmektedir.

Anılan borçlanmanın sağlıklı işleyen bir finansal sistem aracılığı ile verimliliği yüksek yatırımlara yönlendirilmesi halinde, söz konusu gelişmenin ülkenin gelecekteki üretim ve döviz kazanma potansiyelini arttıracığı ve dolayısıyla ülke ekonomisi açısından herhangi bir tehlike unsuru yaratmayacağı bir gerçektir. Ancak, bahse konu ülkelerde finansal sistemin devletin güdümünde olması (kimi ülkelerde devletin güdümü söz konusu iken kimi ülkelerde finansal liberalizasyon denetim, gözetim ve regülasyona ilişkin gerekli altyapı oluşturulmadan gerçekleştirilmiş, bu itibarla kaynak tahsisinde büyük hatalar yapılmıştır.) hükümet garantileri ile desteklenmesi, gözetim ve regülasyon eksikliğinin bulunması ve bu itibarla aracılık işlevini sağlıklı olarak yerine getirebilecek bir yapıya sahip olmaması, iç ve dış tasarrufların ticarete konu olmayan gayrimenkul gibi verimliliği düşük yatırımlara yönlendirilmesine yol açmıştır.

Endonezya gibi bazı ülkelerde ise yönetimin yakın çevresini gözetmesi nedeniyle, fizibl olmayan yerli otomobil sanayi, uçak sanayi gibi yatırımlara büyük kaynaklar tahsis edilmiştir.

Bu itibarla, bir yandan tasarrufların ticarete konu olmayan yatırımlara yönlendirilmesi, diğer yandan reel anlamda değer kazanan yerli para birimlerinin uluslararası rekabet gücünü olumsuz etkilemesi neticesinde cari işlemler açığı hızla artmaya başlamıştır. Cari işlemler açığı hızla artarken, para ve döviz kuru politikalarında yapılan hatalar, büyüme oranının gerilemesi, firmaların karlılık oranlarının düşmesi ve banka kredilerinin geri ödenmesinde yaşanan zorluklar, anılan ülkeleri adım adım krize yaklaştırmıştır. Önemli sayıda firmanın zararlarla karşılaşması ve birçok sayıda firmanın karlılık oranının çok azalması, hisse senedi getirilerini düşürmüştü ve bu çerçevede borsadan önemli miktarda yabancı sermaye kaçıışı yaşanmaya başlamıştır. Firma zararlarının artması ve son dönemde firmaların çok yüksek borç/öz sermaye oranı ile faaliyetlerini sürdürmeleri ise, sadece firma bilançolarını olumsuz yönde etkilemekle kalmamış, bankaların ödenmeyen alacaklarının hızla artmasına ve sermayelerinin erimesine yol açarak, banka bilançolarını da olumsuz yönde etkilemiş ve dış borçlanma imkanlarını ortadan kaldırmıştır.

Tüm bu gelişmelere ilaveten, dış borçlanmanın vade yapısı nedeniyle kısa dönemde geri ödenmesi gereği ve mevcut ekonomik tablo itibarıyla söz konusu ödemelerin gerçekleştirilemeyeceğine dair oluşan endişe, genel olarak yatırımcılarda bir güven bunalımı yaratmış ve söz konusu güven bunalımı sermaye kaçışını hızlandırmıştır. Hızlanan sermaye çıkışı ise yüksek oranlı devalüasyonlara ve hisse senedi fiyatlarının dibe vurmasına yol açmıştır. Bu çerçevede, Tayland'da başlayan kriz benzer ekonomik tablo sergileyen diğer ülkelerin de ekonomilerine ilişkin güven bunalımını gündeme getirmiş ve aynı senaryo o ülkelerde de yaşanmaya başlamıştır.

IMF ile yapılan, ekonominin yeniden yapılandırılması amacıyla ekonomik reformların gerçekleştirilmesini, sıkı para ve maliye politikalarının uygulanmasını ve piyasa mekanizmalarının çalıştırılmasını (banka ve şirket kurtarma operasyonlarının sona erdirilmesi gibi) öngören anlaşmalar çerçevesinde, anılan ülkelere 100 milyar dolarlık kredi desteği sağlanması kararlaştırılmıştır.

Anılan kredi desteği neticesinde, ekonominin ve özellikle bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasını içeren iç ve dış dengenin ve dolayısıyla makroekonomik istikrarın yeniden sağlanmasını hedefleyen politikalar uygulamaya geçirilmeye başlanmış özellikle Güney Kore örneğinde olduğu gibi gerek ekonomi gerekse kurlar üzerinde en önemli baskı unsurunu oluşturan kısa vadeli borçlar bankalarla yapılan anlaşmalar çerçevesinde uzun döneme yayılmıştır. (Güney Kore özel sektörünün Mart ayı sonuna kadar ödemesi gereken 24 milyar dolar tutarındaki kısa vadeli dış borç yükü uzun döneme yayılmıştır.) Bu çerçevede anılan ülkelerde 6 aydır devam etmekte olan istikrar sorunu 1997 yılı şubat ayı başı itibarıyla kısmen de olsa giderilerek, gerek kurlarda gerekse sermaye piyasalarında istikrar sağlanmaya başlanmıştır (<http://www.dtm.gov.tr>).

5.3.4.2. Güneydoğu Asya Krizi

Güneydoğu Asya ülkeleri, dehşet verici bir yoksulluktan, dünyanın en güçlü ekonomileri haline gelmişler ve 'Asya Kaplanları' olarak ayrı bir kalkınma modelinin öncüsü olmuşlardır. Bu kaplan ekonomiler; Güney Kore, Hong Kong, Tayvan, Singapur, Japonya, Malezya, Endonezya ve Tayland'dır (Toprak, 2001).

1997 yılına kadar Asya, gelişmekte olan ülkelere akan sermayenin neredeyse yarısına yakınına çekmekteydi. Özellikle Güney Asya ekonomileri yüksek faiz politikası izleyerek yüksek kar elde etmek isteyen yabancı yatırımcıları kendilerine çektiler. Bunun sonucu olarak bu ekonomiler yüksek miktarda sıcak para çektiler ve değerli kıymetlerin fiyatı yükseldi. Bu yıllarda, yani 1980'lerin sonları ve 1990'ların başlarında; Tayland, Malezya, Endonezya, Filipinler, Singapur ve Güney Kore ekonomileri %8 ile %12 arasında yüksek büyüme gerçekleştirdiler.

Doğu Asya mali krizi Temmuz 1997'de Güney Kore'de KIA firmasının iflası ile başlayan ve Asya Kaplanları olarak bilinen birçok Asya ülkesinin para birimlerini, borsalarını ve diğer kıymetlerini etkileyen ekonomik krizdir. Güney Amerika'daki olaylar, özellikle 1994 Meksika peso krizi yüzünden güvenlerini yitiren batılı yatırımcılar Doğu Asya ülkelerinde tuttıkları portföy yatırımlarını çekmeye başladılar. Oluşan domino etkisi sayesinde bir süre sonra küresel bir kriz oluştu ([http://tr.wikipedia.org/wiki/1997 Do%C4%9Fu Asya Mali Krizi](http://tr.wikipedia.org/wiki/1997_Do%C4%9Fu_Asya_Mali_Krizi)).

Güneydoğu Asya Krizinin gelişimini aşağıdaki kronolojide gösterilmektedir (Akdiş, 2000; Toprak, 2001).

5 Şubat 1997: Somprasong Land dış borcunu zamanında ödeyemeyen ilk Taylandlı şirketi olmuştur.

10 Mart 1997: Tayland hükümeti 3.9 milyar Dolarlık takipteki borcu finansal kuruluşlardan alacağını, ancak daha sonra bundan vazgeçtiğini açıkladı.

14-15 Mayıs 1997: Tayland'ın para birimi Baht, spekülörlerin, Tayland'ın ekonomik büyümesindeki yavaşlama ve politik istikrarsızlık gerekçesiyle satışa geçmesiyle birdenbire değer kaybetmeye başladı. Tayland ve Singapur Baht'ı ortaklaşa koruma kararı aldılar. Filipinler'de de krizin etkileri görülmeye başlandı.

23 Mayıs 1997: Tayland'ın en büyük finans kurumlarından biri olan Finance One'ı kurtarma operasyonu başarısız oldu.

19 Haziran 1997: Tayland ekonomi bakanı Ammuray Viravan istifa etti ve bu istifa Filipinler finans piyasalarında gecelik faizlerin %15'e yükselmesine sebep oldu.

30 Haziran 1997: Tayland başbakanı Chavalit Yonchaiyudh Baht'ı devalüe etmeyeceklerini açıkladı.

2 Temmuz 1997: Tayland, IMF'ye başvurup, Baht'ın aşırı değerli olduğunu düşünen yabancı spekülörlerin Baht satışlarından sonra Baht'ı devalüe etti.

3 Temmuz 1997: Filipinler'de Merkez Bankası gecelik faizleri %15'ten %24'e yükseltti.

8 Temmuz 1997: Para birimi Ringit'i korumak için Malezya Merkez Bankası, piyasaya müdahale etti.

14 Temmuz 1997: IMF 1995 Meksika krizi sonrasında uygulanmaya başlanan acil yardım fonundan Filipinler'e destek sağladı.

18 Temmuz 1997: Asya'daki tüm para birimleri spekülörlerin baskılarıyla hızla düşmeye başladı.

11 Ağustos 1997: Tayland ekonomisine istikrar kazandırmak amacıyla IMF 17 milyar Dolar'lık bir kurtarma paketini koordine etti.

22 Ekim 1997: Güney Kore hükümeti ülkenin en büyük holdinglerinden Kia grubuna yardım için müdahale etti.

31 Ekim 1997: IMF, Endonezya için otuz üç milyar Dolarlık bir paket sözü verdi ve ertesi gün işleyemez durumdaki on altı bankayı kapattı.

3 Kasım 1997: Tayland başbakanı istifa etti

24-25 Kasım 1997: APEC'in yıllık toplantısında, ticaret grubu Asya ekonomilerini istikrara kavuşturmak için bir ticari liberalizasyon taslağı hazırladı. Bu planda IMF'nin bölgeye yardımına vurgu yapılıyordu.

14-16 Aralık 1997: ASEAN'ın bir toplantısı sırasında ASEAN liderleri bölgenin ekonomik kriz ile mücadele için daha fazla yardım isteyip daha fazla ulusal, bölgesel ve uluslararası çaba çağrısında bulundular.

18 Aralık 1997: Güney Kore'de beş yıldır devam eden tek parti iktidarını muhalefetteki Kim Dae Jung, sona erdirerek başkan seçildi.

Güneydoğu Asya krizi birçok nedenden kaynaklanmış ve birçok ülkeyi etkileyecek sonuçlar doğurmuştur.

Krizden kısa bir süre önce kötüleşen birkaç makroekonomik göstergenin bu derce ağır bir finansal krize sebep olmasının imkansız olduğunu öne süren bazı iktisatçılar, krizin yapısal nedenlerden kaynaklanmadığını, asıl sebebin finans kesimindeki sorunlar olduğunu ileri sürmüşlerdir (Akdiş, 2000).

Birçok iktisatçı, Asya krizinin nedeninin, temel göstergelerden ziyade, 1990'larda hızla geliştirilen finansal serbestleşmede aranması gerektiğini savunmaktadır (Karabulut,2002).

Radelet ve Sachs (1999), Asya krizinin makroekonomik zayıflıktan ziyade, panik halinde gerçekleşen çok büyük sermaye çıkışlarından kaynaklandığını öne sürmektedirler. Bu ülkelerin bu çapta bir sermaye çıkışına karşı herhangi bir kurtarma planlarının olmadığını savunmaktadırlar. Mudilerin, para yatırdıkları banka davranışından çok, diğer mudilerin davranışına bakarak paniğe kapıldığını ileri sürmektedirler (Karabulut, 2002).

Krugman'a göre, bu tür bir garanti nedeniyle finansal kurumlar, aşırı riskli krediler vermişler, kredi hacmi hızla genişlerken finansal deregülasyon nedeniyle bu kurumların iyi kontrol edilmemesi, ahlaki tehlike problemini arttırmıştır. Riskli krediler nedeniyle finansal sistem zora girdiğinde, kriz başlamış ve sürü psikolojisi ile yoğun sermaye kaçışlarına yol açmıştır (Karabulut, 2002).

Asya krizi özünde "finansal kriz" niteliği taşıdığı için krizin asılması amacıyla, finansal sistemin yeniden yapılandırılması gereği ortaya çıkmıştır. IMF tarafından önerilen çeşitli bankacılık sektörü reformları doğrultusunda, Malezya dışındaki³ Asya-5 ülkeleri (Tülay ve Erdönmez, 1999);

1. Bankacılık sektörünü denetim altına almış,
2. Bazı bankalara, kamu kaynaklarından yüksek maliyetli sermaye desteği sağlamış,
3. Bazı bankaları, yeniden yapılandırma amacıyla geçici olarak devlet kurumlarına devretmiş,
4. Bazı bankalar, düşük maliyetle likidite aktarılması yoluyla durumları düzeltilerek satışa çıkarılmış,
5. Kurtarılması olası görülmeyen bankalar tasfiye edilerek aktifleri açık arttırma ile satılmış,
6. Zor durumdaki bazı bankaların problemleri devralınarak banka birleşmeleri teşvik edilmiş,
7. Zor durumdaki bazı bankalara sermaye girişi sağlayabilmek amacıyla yabancı sermaye üzerindeki sınırlamalar azaltılmış,
8. İflas Kanunlarında yenilikler yapılmıştır.

Öte yandan, Asya-5 (Endonezya ,Güney Kore ,Malezya ,Filipinler, Tayland) ülkeleri arasında sadece Tayland (Mayıs 1997) ve Malezya (Eylül 1998) sermaye kontrolleri

³Malezya, sabit kur sistemine geçme, sermaye giriş çıkışlarına sınırlamalar getirme, yurtdışına ulusal veya yabancı para çıkarılmasını yasaklama, yurtdışına kaçan sermayenin ülkeye geri dönüşü amacıyla çeşitli zorunluluklar getirme, hisse senetlerini satanların elde ettikleri nakitleri bir yıl süre ile dövize çevirmelerine engel olma gibi özünde IMF'nin onay vermediği türden politikalar uygulamıştır.

getirmiştir. Anca, daha çok Malezya es zamanlı faiz oranı ve döviz kuru istikrarı sağlayarak, sermaye kontrollerinin amacına ulaşabilmiştir (Edison ve Reinhart, 2001).

5.3.4.3. Rusya Krizi

Rusya, Güneydoğu Asya ülkelerine mali piyasaların yapısı itibariyle benzerlik göstermekte ve bu ülkeler gibi ekonomik kalkınmasını sağlamak ve ekonomik reformlarını yapabilmek için yabancı sermayeye ihtiyaç duymaktadır. Rusya, Güneydoğu Asya Krizi nedeniyle ortaya çıkan kaynak bulma maliyetinin artması sıkıntısından doğrudan etkilenmiştir. Bu bakımdan, Rusya Krizi ile Güneydoğu Asya Krizi arasında doğrudan bir ilişki olduğu söylenebilmektedir (Malkoç, 1998).

1992 yılından itibaren, merkezi planlamacı ekonomik sistemde çok köklü değişiklikler yapılmaya başlanmış, ilk önce Ocak 1992’de başta kurlar ve faizler olmak üzere, tüm fiyatlar serbest bırakılmış ve piyasada işlem gören her türlü malın fiyatının, piyasa koşullarında oluşan arz ve talebe göre belirlenmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda, Ruble konvertibl hale getirilmiş, bankacılık sisteminde özel sektörün faaliyet göstermesine ve yabancı yatırımcıların Rus mali piyasalarında işlem yapmasına imkan sağlayacak düzenlemeler yapılmış ve devletin ekonomideki ağırlığını azaltmak amacıyla, küçük çaplı devlet işletmelerinin özelleştirilmesine başlanmış ve bu sayede ekonominin yaklaşık yüzde yetmişinin özel sektör tarafından kontrol altında tutulduğu bir ekonomik yapı oluşturulmuştur. Ayrıca, dış ticaret alanında da, gümrük vergileri düşürülmüş, miktar kısıtlamaları kaldırılmış ve lisans uygulamasına son verilmiştir (Malkoç, 1998).

Yapısal alanda gerçekleştirilen tüm bu başarılı reformlara karşın Rusya makro ekonomik istikrarı sağlamak ve ekonominin dengelerini kurmakta aynı başarıyı gösterememiştir (Malkoç, 1998).

Kriz öncesi 1996 ile 1997 yılları arasındaki dönemde Rusya’da finans ve kredi faaliyetlerindeki yabancı yatırım miktarı yaklaşık %229 oranında artmıştır. Bu dönemlerde Rusya’da bankalara düşük faizlerle (libor artı 1 veya 2) kolayca para akıtılmış, bankalar da iç piyasada oldukça yüksek (%60 gibi) faizlerle bu paraları plase etmişlerdir. Ancak gerek dünya petrol fiyatlarındaki düşme (%50 gibi) ve gerekse Rusya’nın dış gelirlerinin %40’ını sağlayan

enerji hammaddeleri sebebiyle uğranılan 10 milyar dolarlık kayıp, piyasaya verilen kredilerin geri dönüşlerinde problemler meydana getirmiş, kriz başlama startı almıştır (Uludağ,1998:4)

Sorunların belli başlıları aşağıda sıralanmıştır (Malkoç, 1998):

- 1- GSYİH ve üretimde yaşanan ciddi düşüş,
- 2- Zaman zaman, parasal genişleme hızındaki yavaşlamaya rağmen, görülen sürekli ve yüksek oranlı enflasyon,
- 3- Mali gelirlerde (başta vergi gelirleri olmak üzere) görülen gerileme,
- 4- Uygun kur politikalarının tespitindeki sıkıntılar,
- 5- Dış mali yardımların rollerinin belirlenmesindeki sorunlar,
- 6- Finansal sektör reformunda karşılaşılan güçlükler,
- 7- Özelleştirme ve işletmelerin yeniden yapılandırılması,
- 8- Hükümet harcamalarının yapısındaki sağlıksız durum

Asya krizinin tersine Rusya'nın finansal problemleri şokun yapısındaki farklılık sebebiyle olgun piyasalarda dalgalanmalar meydana getirmiştir (IMF, 1998).

Rusya'nın kriz öncesi reel ekonomik durumuyla, kriz sonrası durumu arasında pek büyük farklılıklar yoktur. Çünkü Rusya ekonomik büyümesini bir türlü gerçekleştirememiştir (Akdiş, 2000). Asya krizi, dünya petrol fiyatlarındaki düşüş, Rusya TEK'i denilebilecek elektrik kurumunun yabancılara satış yada devrine sınırlama getiren kanun gibi başka faktörler de krizin patlak vermesine ortam hazırlamışlardır. Bu konumdaki Rusya'nın IMF desteği almasına rağmen yapısal reformları yapmaması ve IMF fonlarını tüketmesi ise krize sebep olmuştur. IMF'nin de tükenen fonları sebebiyle istenilen desteği verememesi Rusya'yı krize itmiştir (Eğilmez, 1999).

Rusya krizinde de finansal boyut ön plana çıkmıştır. 1998 yılı başından itibaren finansal piyasalarda çalkantılar boy göstermeye başlamış, şirket ve banka iflasları art arda meydana gelmiştir. Rusya hükümetinin gümrük duvarlarını yükseltmesi ile ithalat miktarında büyük düşüşler gerçekleşmiştir. Ünlü spekülör Soros'un Rusya'ya verdiği düşük "reyting" değerlendirmesi ise talihsizlik olmuş ve yaşanan krizi iyice alevlendirmiştir (Mor,1998).

5.3.7. Küresel Mali Kriz (Morgage Krizi)

5.3.7.1. Mortgage Sistemi

Mortgage Sistemi, ev sahibi olmak isteyen insanlara finansal kurumlar tarafından 30 yıla kadar uzayan vadelerde evin rehin alınması karşılıklı kredi verilmesine dayanan bir sistemdir. Başka bir deyişle ipotekli konut finansman sistemidir (Urhan, 2008).

Mortgage sistemi, gelişmiş ülkelerin en önemli gayrimenkul finansman sistemi olarak yıllardır uygulanmaktadır. Kira öder gibi konut sahibi olmayı amaçlayan mortgage, belirli bir gayrimenkulün ipotek gösterilmesi suretiyle kredi alınması yöntemidir. Mortgage, konut sahibi olmak isteyenlerin uzun vadeli ve düşük faiz oranları ile konut sahibi olmasını amaçlayan bir sistemdir. Mortgage sisteminde, gayrimenkulüne ipotek konulmak suretiyle borçlanan taraf borcunu önceden belirlenen vadelerde ödemeyi taahhüt etmektedir. Borçlu borcunu belirlenen vadelerde ödemez ise, kredi veren taraf ipotek konulan gayrimenkulü satma ve alacağını bu tutardan tahsil etme hakkına sahip olmaktadır (Ateş, 2005).

ABD’de 2007 yılında yaşanan finansal dalgalanma büyük ve gelişmiş bir ekonominin bankacılık sistemini geçmişte emsali olmayan bir şekilde sıkıntıya sürüklemiş, basta denetleyici ve düzenleyici kurumlar olmak üzere herkesi nerede hata yapıldığı konusunda düşünmeye sevk etmiştir. Subprime mortgage⁴ kredilerinde geri ödemelerde yaşanan sorunlarla ortaya çıkan finansal dalgalanma, çok hassas dengeler üzerine kurulu ve birbiriyle ilişkili ABD piyasalarında büyük etki yaratmıştır. Mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler ile kredi türev ürünlerinin risklerinin yanlış ölçülmesi, kimi zamanda finansal mühendislik teknikleri kullanılarak ölçülemez hale getirilmesi akabinde denetleyici yapının eksiklikleri finansal kurumları etkilemiş ve mortgage kredi krizi olarak adlandırılan durum küresel bir likidite krizine dönüşmüştür (<http://www.bddk.org.tr>).

Finansal krizlerle bağdaştırırsak; sistemin işleyişini sağlamak amacıyla yapılan düzenlemelerden sonra düşük enflasyon ve istikrar neticesinde faizlerin düşmesi ve sistemin tam olarak işlerlik kazanması beklenmekteydi fakat Mayıs 2006’da, Amerikan Merkez

⁴ TCMB’ nin Açıklamalı Terimler Sözlüğü’ ne göre, Subprime Mortgage, ev satın almak isteyen fakat kredi geçmişi iyi olmayan kişilere daha yüksek faizle verilen kredileri ifade eder.

Bankası FED'in faiz oranlarını artırması, global ekonomide dalgalanmalara neden olmuş, aralarında ülkemizin de yer aldığı gelişen piyasalardan likidite çıkışına yol açmıştır. TC. Merkez Bankası söz konusu dalgalanmaları ve döviz çıkışını önlemek için yıllık faizleri kademeli olarak yüzde 13,25'ten yüzde 17,50 seviyesine çıkarmıştır. Bankalar da bu gelişmeye, aylık konut kredileri faizlerini yüzde 1'lerden yüzde 2 mertebesine yükselterek cevap vermişlerdir. Yıllık oranlarla bu değişim, yüzde 12'lerden yüzde 24'lere varan bir çıkışa karşılık gelmektedir ve Merkez Bankası'nın gerçekleştirdiği artırımının çok üstünde olmuştur. Faiz oranlarındaki bu artış, konut talebini frenlemiş, ama durdurmamıştır. Son aylarda konut kredisi faizlerinin bir miktar inmesiyle birlikte talep tekrar canlanmaya başlamıştır. 2007 yılında faizler tekrar düşüş eğilimine girmiştir ve talebin artmaya devam etmesi beklenmektedir (<http://mortgage.cjb.net>, s.2).

2006 yılının ikinci yarısından sonra ABD ekonomisinin durgunlaşması ve bu durgunluğun sonucunda FED'in faiz artırımına gitmek zorunda kalması değişken faizle kredi alanları etkilemiştir. Bu kredilerin aylık ödemeleri artmış ve geri ödemelerde sorunlar çıkmıştır (<http://www.radikal.com.tr>, s.1).

Bu durum da konut ipoteğini ikincil pazarda değerlendiren banka için, ikincil piyasada satmış olduğu varlığa dayalı menkul kıymet'in karşılığında, bu yatırımcılara yapacak olduğu ödemelerde sıkıntı yaşamasına neden olmuştur.

Bu gelişmeler sonucunda yatırımcıların fonlardan paralarını çekmesiyle sorun finansal piyasalara sıçramış ve bununla birlikte konut fiyatları düşmüştür. Fonlardan çekilen paralarla birlikte likidite sıkıntısı baş göstermiş ve ABD'de konut kredilerinin gayri safi milli hâsıla içindeki payının yüzde 54'lerde bulunmasından dolayı kredilerde yaşanan bu kriz ekonomiyi doğrudan etkilemiştir. Ev fiyatları son yılların en düşük seviyesine gerilerken birçok sektör olumsuz yönde etkilenmiş ve yüz binlerce insan işsiz kalmaya başlamıştır (<http://mavilamba.blogcu.com>, s.1).

5.3.7.2. Mortgage Krizinin Nedenleri

2008 Mortgage krizinin başlıca nedenleri arasında likidite bolluğu ve özensiz krediler, fed' in faiz politikası, kredi verme şartlarındaki gevşeklik, mortgage kredilerinin derecelendirilmesindeki hatalar, konut arzındaki artı, piyasa verilerinin zamanında kamuya

açıklanmaması kredi türev piyasalarının genişlemesi, düzenleyici denetleyici kuruluşlar yer almaktadır.

2000 yılından 2006 yılının sonlarına kadar finansal piyasadaki likidite sürekli yükselmiştir. Kriz öncesindeki bolluğa bu likiditenin karlı operasyonlara dönüştürülmesi banka sisteminin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi olmuştur.

FED' in eski Başkanı Alan Greenspan, bilişim sektöründeki balonun patlamasından sonra durgunluğa giren ekonomik ve düşen enflasyon oranları sebebiyle 2002 yılında istihdama yönelik FED faizlerini %1' e kadar düşürmüştür. 2004 yılına kadar düşük faiz politikası devam etmiştir. Bu şekilde talepte artış olmuş, petrol ve hammadde fiyatlarında da artışların yaşanmasıyla enflasyon yükselmeye başlamıştır. Alan Greenspan enflasyonu düşürmek için faizlere müdahale etmiştir. Ondandır gelen Ben Bernanke de faizleri %5,25' e kadar yükseltmiştir (Demir, Karabıyık, Ermiroğlu, Küçük,2008 ve <http://www.bddk.org.tr>).

“ABD Mortgage Krizi” adlı BDDK' nın çalışmasında Mortgage kredisi veren kuruluşların kredi verme şartlarındaki gevşeklik, yani kredi verirken yaptıkları, kişinin krediyi geri ödeyebilirliğine dair değerlendirme süreçlerinde hassas davranmamaları Mortgage piyasasında meydana gelen krizin önemli bileşenlerinden biri olmuştur.

Mortgage kredisi verme sürecinde piyasa disiplinin bozulması ve kredi derecelendirme kuruluşlarının hatalı değerlendirmeler yaparak bu sürece katkıda bulunmaları dalgalanmanın ana sebeplerinden birini oluşturmuştur (Demir, Karabıyık, Ermiroğlu, Küçük, a.g.e.,Küçük (2008) sf. no 88).

Aşırı miktarda konut arzına sahip olan ABD konut sektörü konut fiyatlarında keskin düşüşler yaşadı.

Dalgalanmanın temelinde yatan nedenlerden biri, kamuoyuna yapılan hatalı ya da eksik açıklamaların yatırımcılar tarafından veri kabul edilerek, varlığın daha menkul kıymetleştirme sürecinde iken bu hatayı giderecek daha sağlıklı yeni bir değerlemenin yapılmamasıdır.(Demir, Karabıyık, Ermişoğlu,Küçük sf.a.g.e., no 31-32)

Kredi sağlayan kurumlar alacaklarını teminat göstererek büyüklüğü trilyon doları bulan konut tahvillerini piyasaya satmışlardır. Bu tahvillerin getirileri, Amerikan hazine

bonosunun çok üzerinde olduğu için özellikle riskli ve yüksek getiri hedefleyen serbest fonların bu tahvillere yönelmesinde etkili olmuştur. Bankalar, kredi alacaklarını menkul kıymetleştirme yoluyla yatırım aracı haline çevirdikleri için Mortgage piyasaları, sadece kredi veren kuruluşla kredi kullanan arasındaki kredi ilişkisine bağlı bir piyasa olmadığından tüm finansal sistem artan faizler karşısında dalgalanma dönemine girmiştir.

FED' gibi düzenleyici denetleyici kuruluşların değişen risk ortamına karşı önlem almakta geciktiği söylenebilir. Mayıs 2007 de FED başkanının yaptığı bir konuşmada konut piyasasındaki sıkıntıların ekonominin geri kalanına ve finansal sisteme yayılacağını beklemediklerini dile getirmişti.

5.3.7.3 Mortgage Krizinin Sonuçları

5.3.7.3.1.Kredi Krizinin Küresel Mali Krize Dönüşümü

Mortgage krizi olarak ortaya çıkan durum, takip eden süreçte bir likidite krizine dönüşmüştür. ABD'de 2007 yılında, finans ve sigorta, gayrimenkul, inşaat ve madencilik sektörü başta olmak üzere toplam dört sektörün büyüme hızının yavaşlamasıyla genel ekonominin büyüme hızı da yavaşladı. Yatırımcıların risk almadan kazanç elde etme isteği maliyeti düşük, kolay kredi imkânlarına bağlı olarak tüketicilerin aşırı borçlanmasına ve kontrolsüz kredi genişlemesine neden olarak sistemin risk durumunu artırdı.

Finansal kriz gelişmiş ülkelerde başlamış olmakla birlikte Kasım 2008 ortalarından itibaren gelişmekte olan ülkeleri de etkilemeye başlamıştır. Birçok gelişmekte olan ülke borsalarında ciddi değer kayıpları olmuş, ülke paraları değer yitirmiş, ülke tahvilleri ve ticari bonolarda risk primleri artmış, aynı zamanda bu ülkelere olan yabancı sermaye akımları ve banka borçlanmaları önemli oranda düşmüştür.

Düzenleme otoriteleri ve merkez bankaları hızlı kredi büyümesi ve aktif fiyatlarında oluşan balonun neden olduğu sistemik riskleri görememiş ya da gerekli önlemleri yeterli oranda ele alamamıştır. Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler karşısında finansal sisteme olan güvenin tekrar artırılması için ABD ve Avrupa'da merkez bankaları ve hükümetleri tarafından çok sayıda önlem alınmış ve trilyon dolarları bulan kurtarma paketleri açıklanmıştır.

Kredi derecelendirme kuruluşları ardarda ipotekli konut kredilerine dayalı tahvillerin notunu indirirken paralarını fonlardan çekmek isteyen yatırımcı sayısındaki artışla birlikte bu ürünlerin nakde çevirmek de zorlaşmıştır. Aynı kredi derecelendirme kurumları, bu tahvillere yakın tarihlerde olumlu notlar verirken, bir anda not indirimlerine gitmeleri sistemin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. İkincil piyasalarda ani satış baskısıyla birlikte bu yatırım araçlarının fiyatları oldukça düşmüş ve milyarlarca dolarlık fonlar değerini kaybetmiş, bu durum likidite krizinin daha da derinleşmesine yol açmıştır.

5.3.7.3.2.Küresel Mali Krizin Dünya Finans Piyasalarına Etkisi

Uluslararası finansal piyasalarda bir yıldan uzun süredir meydana gelen gelişmeler ve birçok ülkede finans kurumlarının iflas etmesi, finansal kurumlara olan güvenin çok azalmasına neden olmuştur. Krizin, küresel piyasalara olan en önemli etkisi banka kredilerinin uzun sürebilecek bir zaman için kısıtlanmış olmasıdır.

Bankaların kredi verme standartları ciddi şekilde yükselmiştir. Banka zararları açıklanmaya devam ettikçe hükümetler bankaların sermaye tabanlarını artırmak için yardım paketleri açıklamışlarsa da kredilerin daha da daralması beklenmektedir. Bu kredi koşulları konut yatırımlarının birçok ülkede daralmasına neden olmuştur. Söz konusu eğilimin yakın dönemde de devam etmesi beklenmektedir. Japonya’da ise yapılan düzenlemeler sayesinde konut yatırımlarında düzelme olması öngörülmüşken, ipotekli konut kredisi piyasaları tam gelişmiş ülkeler arasında yer alan ABD, İngiltere ve bir ölçüde Avustralya ve Danimarka’da ise konut fiyatlarının düşmesi beklenmektedir (OECD, 2009).

Küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler, gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarını da etkilemektedir. Bu ülkelerin finansal kuruluşlarının Amerika’daki yüksek riskli aktiflere ve bu aktiflerle ilgili menkul kıymetlere olan erişimi sınırlı olmakla birlikte, söz konusu gelişmeler bütün gelişmekte olan ülke ekonomilerini etkilemiştir. Gelişmekte olan ülkeler yatırımcıların risk alma iştahlarının azalması nedeniyle dış finansman açısından ciddi daralma yaşamaktadır.

Yüksek gelir grubundaki bankalar ve yatırım fonları gelişmekte olan ülkelere fonlarını çekmişler ve riskli aktif kategorisindeki bu varlıkları daha likit enstrümanlara çevirmişlerdir. Riskli aktiflerin bu satışları hisse senedi fiyatları, tahvil piyasası ve ülke

paraları üzerinde dramatik etkiler yaratmış, aynı zamanda bu ülkelerde kredi koşullarının daralmasına yol açmıştır. Cari açıkları GSYİH'nin yüzde 10'undan fazla olan ülkelerde sermaye girişlerinin durmasıyla iç talep ciddi ölçüde daralmıştır. Bankacılık sektöründe özel bankaların dışarıdan borçlanmaları dramatik şekilde düşmüştür.

Ocak 2008-Eylül 2008 döneminde Kazakistan'da 13,2 milyar dolar, Rusya'da 6,6 milyar dolar, Güney Afrika'da 3,7 milyar dolar, Ukrayna'da 2,1 milyar dolar ve Türkiye'de 3,1 milyar dolar azalma olmuştur. Cari fazlası olan ülkeler de dahil olmak üzere bütün ülkeler küresel piyasalarda yaşanan gelişmelerden fazlasıyla etkilenmiştir (Dünya Bankası, 2009).

Tablo 10: Çeşitli Ülkelerde Bazı Finansal Kuruluş İflasları

7 Şubat-İngiltere	Northern Rock ulusallaştırıldı.	88 milyar sterlin
14 Mart-ABD	Bear Stearns FED sübvansiyonundan sonra ticari bir banka tarafından alındı.	29 milyar dolar
7 Eylül-ABD	Freddie Mac ve Fannie Mae ulusallaştırıldı.	200 milyar dolar
15 Eylül-ABD	Lehman Brothers iflas etmiştir.	
17 Eylül-ABD	AIG ulusallaştırıldı.	87 milyar dolar
18 Eylül-İngiltere	Lloyd TSB HBOS' u satın aldı.	12 milyar pound
29 Eylül-Benelüks	Fortis kurtarıldı.	16 milyar dolar
29 Eylül-ABD	Citibank Washoiva'yı aldı.	12 milyar dolar
29 Eylül-Almanya	Hypo Gayrimenkul kurtarıldı.	71 milyar dolar
29 Eylül-İzlanda	Glitnir kurtarıldı.	850 milyon dolar
29 Eylül-İngiltere	Bradford&Bingley kurtarıldı.	32,5 milyar dolar
30 Eylül-Belçika	Dexia kurtarıldı.	9,2 milyar dolar
30 Eylül-İrlanda	İrlanda bankaları kurtarıldı.	572 milyar dolar
7 Ekim-İzlanda	Lansbanki ulusallaştırıldı.	
9 Ekim-İzlanda	Kaupthing ulusallaştırıldı.	864 milyon dolar
12 Ekim-İngiltere	HBOS, Royal Bank of Scotland, Llyods TSB ve Barclays kurtarıldı.	60,5 milyar dolar
16 Ekim-İsviçre	UBS kurtarıldı.	59,2 milyar dolar
19 Ekim-Hollanda	ING sermaye yardımı aldı.	10 milyar euro
20 Ekim-Fransa	Fransa hükümeti 6 büyük bankaya kredi açmıştır.	10,5 milyar euro
27 Ekim-Belçika	KGB	3,5 milyar euro
4Kasım Avusturya	Kommunalkreditulusallaştırılmıştır.Constantine Privatbank ulusallaştırıldı ve 5 Avusturya bankasına	1 Euro karşılığı satıldı.

Kaynak: Dünya Bankası, 2009.

5.3.7.3.3. Ülkelerin Küresel Mali Kriz Karşısında Aldıkları Önlemler

Ekonomik krizin, iktisadi faaliyette her defasında tahmin edilenin ötesinde bir yavaşlamaya neden olacağı endişesi ile enflasyon kaygıları yerini durgunluk riskine bırakmıştır. Bu dönemde gelişmiş ülke merkez bankalarının politika faiz oranlarını önemli ölçüde indirerek finansal krizin boyutlarını kontrol altına almaya çalıştıkları görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin merkez bankaları ise başlangıçta döviz kurlarındaki değer kaybı ve finansal istikrar kaygıları nedeniyle temkinli bir tavır izlerken, krizin devamında toplam talep koşullarının sert bir şekilde gerilemesi ve enflasyonun endişe kaynağı olmaktan çıkması ile birlikte son dönemde para politikalarını gevşetme eğilimine girmişlerdir. Finansal çalkantının kriz boyutlarına çıktığı 2008 yılı Eylül ayı ile 2009 yılı şubat ayı arası dönemde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ortalama politika faiz oranları, sırasıyla, 260 ve 140 baz puan indirilmiştir.

Bu dönemde özellikle gelişmiş ülke merkez bankalarının teminat olarak kabul ettikleri menkul kıymet çeşitlerini ve işlem yapılabilir kuruluş sayısını artırma yoluna giderek mali kuruluşların ve firmaların bilançolarındaki toksik varlıkların tasfiyesini hızlandırmayı ve kredi mekanizmasına tekrar işlerlik kazandırmayı amaçladıkları görülmektedir. Bunun sonucunda birçok merkez bankasının bilanço büyüklükleri tarihlerindeki en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Merkez bankalarının piyasaya büyük miktarlarda likidite sağlamasına rağmen kredi riski algılamasının yüksek seyretmesi, bankaların kredi kullandırma konusunda temkinli davranmalarına neden olmaktadır.

Kredi imkânlarındaki sıkılığın devam etmesi ve aktarım kanallarındaki tıkanıklık para politikasının etkinliğini sınırlamaktadır.

Merkez bankalarının aldığı önlemlerin yanı sıra, özellikle gelişmiş ülke hükümetleri, vergi indirimleri ve yeni kamu harcamalarını içeren kapsamlı mali paketleri uygulamaya koymuşlardır. Yaşanan krizin boyutu ve ekonomik faaliyetteki gerilemenin eş zamanlı olarak tüm dünya geneline yayılması, alınan önlemlerin zamanında ve diğer ülkeler ile koordineli bir şekilde uygulanmasını gerekli kılmıştır.

Dolayısıyla 1980 ve 1990' ların başında yaşanan küresel kriz dönemlerine kıyasla bu dönemde alınan mali önlemler nispeten daha hızlı ve koordinasyon içinde hayata geçirilmiştir (Yılmaz, 2009).

6.TÜRKİYE'DE BANKACILIK KRİZLERİ

Türkiye'de de önemli bankacılık krizleri yaşanmıştır. Türkiye'deki bankacılık krizleri daha çok,nedeni genellikle konjonktürel şoklardan çok, yapısal problemlerden kaynaklanan Arjantin, Sili, Filipinler gibi ülkelerde yaşanan krizlere benzemektedir.

Türkiye'de kamu kesiminin aşırı kaynak talebi ve dolayısıyla finansal piyasalardaki belirleyiciliği ile bankacılık sektörünün aktif büyüklüğü ve sahiplik yapısı gibi unsurlar bu ülkelerde de bankaların performansını etkilemekte ve risklerini artırmaktadır. Böylelikle bankalar bu şartlar altında, konjonktürel dalgalanmalardan da daha çabuk ve kolay etkilenmektedir.

Türk mali sisteminde bankacılık sektörünün özkaynak yetersizliği, mevduat ve kredilerin yetersizliği, az sayıda büyük, çok sayıda küçük bankanın varlığı, kamu bankalarının hakimiyeti, açık pozisyon artışı, denetim eksikliği ve devletten kaynaklanan sorunlar sebebiyle desteklediği krizleri, 1994 krizi ve Kasım 2000-Şubat 2001 krizi olarak iki gruba ayırabiliriz.

6.1.1994 KRİZİ VE SONRASINDA TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ GELİŞMELER

1983-1994 dönemindeki bankacılık krizinde banker iflaslarının yarattığı sarsıntı ve geri dönmeyen kredilerin yüksek faizler nedeniyle artmış olması etkili olmuştur (Asomedy, 2001).

1994 yılında yaşanan ekonomik bunalıma kadar 1980'den itibaren izlenen politikaların temel noktaları şu şekilde özetlenebilmektedir (Akgüç, 1994):

- 1- İç talebi, özellikle tüketim harcamalarını uyarmak, özendirmek suretiyle ekonomik büyümenin hızlandırılması,
- 2- Ülkeye kısa süreli sermaye girişine neden olan faiz ve döviz kuru politika izlenmesi (faiz-kur makası açılarak ülkeye sıcak para girişinin sağlanması),
- 3- Sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve konvertibiliteye geçiş,

- 4- Likiditeyi genişletici, bankaların yükümlülüklerini azaltıcı para politikası izlenmesi:
- a- Bankalarda döviz likidite oranı ile kur riski oranının düşürülmesi,
 - b- Repo işlemlerinin yasallaştırılması ve repo işlemleri nedeniyle bankalara bir yükümlülük getirilmemesi,
 - c- Bankalara varlığa dayalı menkul kıymet çıkarma olanağı tanınması ve bu yükümlülüğün disponibilite oranı kapsamı dışında tutulması,
- 5- Kamu kesiminde açık finans politikası izlenmesi ve kamu kesimi borçlanma gereğinin hızla artması,
- 6- Sermaye piyasasını yapay bir şekilde geliştirmeye yönelik politikalar,
- 7- Reel sektördeki gelişmelerden çok finansal pazarlardaki gelişmelere önem verilmesi.

Bu gelişmeler, ileriki dönemlerde yaşanacak krizlerin de tetikçisi olmuştur.

Türkiye ekonomisi, ithalat artışı, ihracatın gerekli oranda büyümemesi, dış borçlanmaya büyük yönelme, yüksek faiz politikasının bu borç faizlerini ödeyebilmek için devletin borçlanmaya mecbur kalması şeklindeki kısır döngü, faiz gelirlerinin üretim ve yatırım faaliyetlerini caydırıcı bir cazibeye kavuşması gibi olgular sebebiyle kriz noktasına doğru sürüklenmiştir. Üretimin azalması, piyasaların rant ağırlıklı bir yapıya bürünmesi, ulusal ve uluslar arası sermayede devletin bu yükü uzun süre taşıyamayacağı şeklindeki kanaatinin yerleşmesine sebep olmuştur (Akdiş, 2000). 14 Ocak 1994'te Standard and Poor's ve Moody's adlı derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin notunu düşürmeleri 1994 krizini tetiklemiştir. Bu dönemde yabancı para pozisyonlarını oldukça açmış olan bankalar, yurtdışı borçlanma imkanlarının daralacağından korkarak ellerindeki parayı dövize dönüştürmeye başlamışlardır. Merkez Bankası, elinde kalan tek silahı döviz satımı ile bu talebi karşılamaya çalışmıştır (Asomedy, 2001).

Ülkenin kredi notunun düşürülmesi, hükümetin iç borçlanma yerine dış borçlanmaya gitmesi, bankalar kredi vermeyince firmaların likiditelerini Dolar'a çevirmeleri, Merkez Bankası'nın piyasaya müdahale etmemesi, spekülörlerin gelecekte döviz kurlarının daha da yükseleceğini tahmin etmeleri, dış krediler için güvenilebilirliğin azalmasından dolayı daha yüksek faiz ödeme zorunluluğu, geleceğin yine kötümser görünmesi döviz talebinin azalmamasının sebeplerindedir (Özgüven, 2001).

Bankalar ve bankalardan kredi kullananlar arasında yüksek kredi faizleri ve ödeme talepleri dolayısıyla önemli uyuşmazlıklar yaşanmaya başlamış, kriz bankalar ve müşterileri arasındaki güveni ve bankaların yurtdışındaki saygınlığını sarsmıştır (Asomedy, 2001).

1994 krizi yapı itibariyle diğer krizlerden farklı olarak ‘banka paniği’ tanımına en uygun krizlerden biridir. Kriz, hızlı bir şekilde ortaya çıkmış, finans sektöründen sonra reel sektöre sıçramıştır. Bu krizde üç banka (TYT Bank, Impexbank, Marmarabank) ve üç aracı kurum (Türkinvest, Çarmen, Pasifik) batmış, bankacılık sektörü küçülmüş, özkaynakları ve krediler azalmıştır (Asomedy, 2001).

Bozulan dengeleri yeniden sağlayabilmek için ‘5 Nisan Kararları’ adında bir istikrar paketi devreye sokulmuştur. 5 Nisan Kararları ise şu şekilde sıralanabilir (Asomedy, 2001);

- 1- Tasarruf mevduatı sigorta tavanı genişletildi. Bu da banka paniğini önlemede yetersiz kalınca bütün tasarruf mevduatlarına sınırsız devlet garantisi getirilmiştir.
- 2- Kamu harcamaları ve yatırımları düşürülmüştür.
- 3- Ücret, maaş ve taban fiyatlarına sınırlama getirilmiştir.
- 4- Bir defaya mahsus özel vergi çıkarılmıştır.
- 5- Özelleştirmeye ağırlık verilmesi planlanmıştır.
- 6- Disponibilite oranları yeniden düzenlenmiştir.
- 7- Hazinesinin avans kullanma yetkisi %15’ten %20’ye çıkmıştır.
- 8- Üç aylık dönem sonunda %50 net faiz getiren süper hazine bonoları çıkarılmıştır.

Yaşanan ekonomik kriz ve alınan 5 Nisan 1994 kararları sonucu özellikle döviz borcu yüksek olan bankalardan Marmara Bank, TYT Bank, Impexbank’ın faaliyetleri durdurulmuştur.

Beklenen bu istikrar sonucunda satışı gerçekleştirilmiş devlet iç borçlanma senetlerinin nominal faiz oranları hızlı bir düşüş göstermiştir. Devlet tüm mevduatları sigorta kapsamına almış ve bu şekilde sağlanan güven ortamıyla finans sektöründe istikrar sağlanmış ve faiz düşüşü devam etmiştir. Bunlara bağlı olarak kredi faizleri de önemli oranda indirilmiştir.

1994 kriziyle zor bir döneme girmelerine rağmen bankalar dış yükümlülüklerini zamanında karşılamışlar ve kendi risklerinin ülke riski haline dönüşmelerini engellemişlerdir.

1995 yılından sonra ekonomide hızlı bir toparlanma meydana gelmiş ve bundan tüm sektörler gibi bankacılık sektörü de olumlu yönde etkilenmiştir. Yüksek reel faizler sonucu TL cinsinden yatırımlar cazip hale gelmiştir.

Bankacılık sektörü 1994 yılında yaşanan ekonomik krizle birlikte gelen hızlı bir küçülmenin ardından 1996 yılında yüksek bir performans göstermiştir. 1995 ve 1996 yıllarında ekonomideki büyüme ve kârlılık bankacılık sektörüne de yansımış 1996 yılında sektör dolar cinsinden % 21,7 büyümüş ve toplam aktifleri 83,3 milyar dolara ulaşmıştır. Bankacılık sektörü 1997 yılında da milli gelir artış hızının üzerinde bir hızla büyümüştür. 1997 yılının ikinci yarısından itibaren enflasyonun ve faizlerin yükselme eğilimine girmesi, günlük repo işlemlerinden doğan kaynak maliyetini artırmıştır.

1998 yılında yaşanan ekonomik krizin yanı sıra enflasyonu düşürmek için yürütülen para programları iç talebi oldukça daraltarak enflasyonu yavaşlatmıştır. Uygulanan sıkı para ve maliye politikaları sonucundan enflasyon gerilemiş, 1997 sonunda % 91 olan TEFİ ve % 99 olan TÜFE, 1998 sonunda sırasıyla % 54,3 ve % 69,7'ye düşmüştür. Diğer taraftan uygulanan para politikaları, ekonomik kriz ve ardından gelen erken seçim tartışmalarının yarattığı siyasi istikrarsızlık, faizlerin düşmesine engel olmuştur.

1999 yılında birer holding bankası olan Yurtbank, Esbank, Sümerbank, Egebank, Yaşarbank olmak üzere 5 ticari bankanın hisse senetlerinin tamamı TCMB nezdindeki Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredilmiştir. Ayrıca bir yatırım bankası olan Birleşik Yatırım Bankasının bankacılık lisansı iptal edilmiştir.

1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, Bankalar kanununda köklü değişiklikler getirdi. Yeni Bankalar Kanununda en önemli değişikliklerden birisi "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun (BDDK) kurulmasıdır. Bu kurul bankaların daha iyi denetlenmesi, banka açılması ve bankaların tasfiyeleri konularının da geniş yetkilerle donatılmıştır.

2000 yılı enflasyonu düşürme ve istikrar programı; kamu sektörü fazlası, tutarlı gelir politikası ile desteklenmiş sıkı döviz kuru taahhütleri ve yapısal reformlar olmak üzere temel unsura dayanmaktadır.

Programda öncelikli unsur, enflasyonun temel nedeni olan kamu açıkları ve buna dayalı kamu kesimi borçlanma gereğini ortadan kaldırabilmesi için kamu sektörü temel fazlasının yüksek belirlenmesidir.

Bu doğrultuda daha az iç borçlanmaya gidilerek faiz ödemelerinin yükünün hafifletilmesi gerekli finansmanın ise dış borçlanma ve özelleştirmeden sağlanacak gelirle karşılanması hedeflenmektedir.

Programın diğer bir unsuru olan yapısal reformlar ise, programın sürekli ve kalıcı çözümler getirebilmesi için alınan önlemler paketini içermektedir. Bu konulara niyet mektubunda “Tarım Reformu, Sosyal Güvenlik Reformu, Kamu Mali Yönetiminde Şeffaflık, Vergi Politikası, Özelleştirme, Bankacılık Sistemini Güçlendirme ve Bankacılık Düzenlemeleri ve Diğer” başlıkları altında yer verilmiş, böylece kamu maliyesini disiplin altına alarak enflasyonu düşürmek amaçlanmıştır.

Ayrıca program, bankacılık sisteminin güçlendirilmesini sağlamaya yönelik yeni düzenlemeleri de içermektedir. 2000 yılında üç kamu bankası; T.C. Ziraat Bankası, Halk Bankası, Emlak Bankası'nın önce özerkleştirilip sonra 3 yıl içerisinde, eğer yetiştirilemezse de 4,5 yıl içerisinde özelleştirilmesi için Kanun çıkarıldı. Ayrıca bir kamu bankası olan Vakıflar Bankası'nın da özelleştirilmesi kararı alındı.

Fona devredilen bankaların bazılarının fona devredilmesinin nedeni bankanın kötü yönetimidir. Bankalar Kanunu ile ilgili değişiklikler, tebliğler ve niyet mektubunda yer alan bankacılık sistemine yönelik düzenlemelerin bazıları şu şekilde özetlenebilir (Akgüç, 2001).

- Bankalar Kanunundaki değişikliklerle idari ve mali özerkliğe sahip siyasi otoriteden bağımsız olarak kurulan BDDK ile Hazine Müsteşarlığı ile TCMB tarafından paylaşılan düzenleme, denetleme, ve gözetim yetkisi BDDK'ya devredilmiştir.

- Bankacılık sisteminin düzenlenmesiyle gözetim ve denetimi hususlarında atılan diğer önemli bir adım ihtiyati raporlama ve finansal bilgilerin açıklanmasına yönelik muhasebe standartları ile ilgilidir.

- Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerle banka kuruluşunda aranan şartlar ağırlaştırılmıştır. Banka kurucuları banka sahibi olmanın gerektirdiği mali güç ve sorumluluğa sahip olacaklardır.

- Yeni kanun ile banka ortaklarının banka kaynaklarını istismar etmelerini önlemek amacıyla tüzel ve gerçek kişilere verilecek kredilerin tanımına açıklık getirilmiştir.

- Bankalar dışındaki özel finans kuruluşlarının da bankalar gibi aynı yükümlülüklerle tabi tutulmasıdır. Bu kuruluşların faaliyetleri banka kredi tanımına eklenmiş, bankalar gibi sermaye yeterliliğine ve şube açmak için gerekli özkaynak limitlerine uyma zorunluluğu getirilmiştir.

- Yeni Bankalar Kanunu ile bankaların sermaye yeterliliği ve döviz pozisyonu konularında düzenleme yapılmıştır. Konuya ilişkin olarak daha sonra, sermaye yeterliliğinin ve açık döviz pozisyonu oranlarının konsolide bazda uygulanmasına yönelik ayrıntılı tebliğ çıkarılmıştır.

- Bankalar Kanunu'ndaki yeni düzenlemelerle bankaların devir, birleşme ve tasfiyesi ele alınmış, bu konuda kurumun yetki ve sorumluluklarına yer verilmiştir.

- Avrupa Birliğine girme sürecinde olan Türkiye'nin bankacılık alanında uluslararası standartlara uyum sağlayabilmesi için Bankalar Kanunu'nda kredilerde de yeni düzenlemelere gidilmiştir.

- Son olarak ele alınan düzenleme ise, bankaların işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ve risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlü olduklarına ilişkindir.

5 Nisan kararları kısa vadeli çözümler sağlamış, yapısal olarak hiçbir ciddi değişim getirmemiştir. Kriz derinleşmiş, artan güvensizlik ortamı bankalar üzerinde büyük bir baskı oluşturmuştur. Merkez Bankası rezervlerini ucuz döviz satarak erittiğinden krizi kontrol etmesi zorlaşmıştır (Erdem, 2001).

6.2. KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİ

6.2.1. Kasım 2000 Krizi

Türkiye’de kasım ayının başlarında ortada bir kriz yaratacak neden görünmüyordu. Krizi başlatan unsur genel kanaate göre bankacılık kesiminden geldi. Bankalar, yavaş yavaş açık pozisyon kapatmaya uğraşıyorlar ve yabancılar da yıl sonu hesaplarını kapatma çabası içinde döviz talebini arttırıyorlar, bu gelişme doğal olarak faizleri bir miktar yukarı tırmandırıyordu.

Aynı dönemde bankacılık kesimine yönelik yeni düzenlemeler birden hız kazanmaya başladı. Bu yeni gelişme, bankaları, açık pozisyonlarını kapatma yolunda çok daha hızlı ve ani davranışlar içine soktu. Bu durumda bankalar döviz alabilmek için likiditelerini daha fazla arttırmaya yöneldiler. Daha fazla likidite talebi ise doğal olarak faizlerin çok daha hızlı olarak yukarı hareketlenmesi sonucunu getirdi. Faizlerle başlayan bu tırmanma yüksek miktarda hazine kâğıdı taşıyan ve bunları repo işlemlerinde kullanan bankaları hızla sıkıntıya sokmaya başladı. Likidite sıkıntısı çeken ve ellerinde hazine kağıtlarını fonlamak zorunda olan bu bankalar büyük kayıplarla karşılaşmaya başladılar. Bu noktada bazı bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) alınacağına ilişkin söylentilerin yayılması, bankaların birbirlerine olan kredi hatlarını iptal etmeye yada minimum düzeye düşürmelerine yol açtı. Bu gelişmelerin yarattığı ek likidite daralması bankaların daha yüksek faizle fon bulmaya razı olmaları sonucunu getirdi. Faizlerde ortaya çıkan hızlı yükselme hazine kağıtları ikinci el piyasalarında işlem hacminin hızla düşmesine neden oldu. Başlangıçta yıl sonu hesap işlemleri nedeniyle yavaş yavaş piyasadan çıkmaya yönelen yabancı yatırımcılar, gelişmelerin farklı bir boyuta kaydığını algılayarak döviz taleplerini, artırıp ellerindeki Hazine kağıtlarını hızla satarak Türkiye’den çıkışlarını daha da hızlandırdılar. Bu eğilim faizleri daha da tırmandırdı. Faizlerin yükselmesi ve bu gelişimin hız kazanması bankaların yurt dışında

yarattıkları fonların dağılmasına yol açtı. Bu fonların ortağı konumundaki yabancı bankalar paralarını alarak fonlardan çıkmaya başladılar. Bu durumda bu fonlardaki Hazine kağıtlarının fonlanması da yerli bankaların üzerine kaldı. Faizler daha da yükseldi (Eğilmez, 2000).

Aslında 2000 kasım krizinden önce ekim ayı sonu itibariyle Türkiye ekonomisinin genel görünümünü çok da kötü değildi.

Türkiye’de enflasyon %70’lerden %40’lara kadar gerilemişti. Enflasyon daha da aşağıya çekilebilirdi. Fakat faiz hadlerinde meydana gelen düşüş tüketime dönük kredilere olan talebi arttırmış bu ise talep yönünde genişlemeye neden olmuştu. Talepteki bu canlılık enflasyonun daha da aşağılara inmesini engelliyordu. Tüketim talebindeki artışlarla birlikte ekonomide bir canlanma meydana gelmişti. Ekonomik büyüme %6.5-7 düzeylerine çıkmıştı. Dolayısıyla bu oran 1999 yılının negatif büyüme rakamlarını da telafi eder nitelikte idi. Bütçe gelir toplamları itibariyle faiz giderlerini karşılar düzeye gelmiş ve fazla vermeye başlamıştı. Bu nedenle bütçe açıklarından kaynaklanan enflasyonist baskı ortadan kalkma eğilimini içerisine girmiştir.

Ekonomik yapıdaki bozukluklar kısmi olarak giderilmeye başlamıştı. 2000 yılında yetersiz olmasına rağmen yapılan özelleştirmelerde gelir toplamı son on beş yılın özelleştirme gelirlerinden daha fazla idi. Aynı zamanda bankacılık kesiminde reform çalışmaları başlamış tarım kesimine yönelik reformlarda ise önemli gelişmeler meydana getirilmişti. İhracat Ocak Temmuz 2000 döneminde %5 oranında artış göstermiş ve 15.790 milyon dolara ulaşmıştır. İthalat ise %35.3 oranında artarak 29800 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 1999 Ocak- Temmuz döneminde 6.987 milyon dolar olan dış ticaret açığı 2000 yılının aynı döneminde %100.5 artarak 14.010 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılının ilk altı aylık ortalamalara göre ihracat miktar endeksi %18, ithalat miktar endeksi %38.1 artmış, ihracat fiyat endeksi %5.6 azalmış, ithalat fiyat endeksi ise %6.2 artmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı 1999 Temmuz ayında %62.3 olarak gerçekleşmiş 1999 Ocak-Temmuz dönemindeki %68.3 seviyelerinden Temmuz 2000’de %48.3’e, 2000 Ocak-Temmuz döneminde ise %53’e gerilemiştir. Buna karşılık turizm gelirleri 1999 yılı ilk altı aylık dönemine kıyasla bu dönemde %50.3 oranında artarak 3.622 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. İşçi gelirleri ise %5.3 gerileyerek 2685 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Eroğlu ve Albeni, 2002).

1994'te uygulanan istikrar programının başarısız olmasının ardından, 1998'de IMF ile bir yakından izleme anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada bütçe dengesi, para politikası alanında adımlar atılmış ve 9 Aralık 1999'da IMF ile imzalanan Stand-by anlaşmasının da desteği ile uygulamaya konulan enflasyonu düşürme programına bir ön hazırlık işlevi görmüştür.

Üç yıl sürdürülmesi konusunda görüş birliğine varılan ve IMF ile imzalanan “Stand-by” anlaşmasının temel hedeflerini aşağıdaki ana başlıklar halinde belirtebiliriz(Kızılyalı,2001).

➤ TÜFE'yi,yapısal reformlarla desteklenen, birbiriyle tutarlı, güçlü, itibarlı ve süreklilik arz eden maliye, gelir, para ve kur politikalarının eş güdümlü uygulanması ile 2000 yılı sonunda yüzde 25, 2001 yılı sonunda yüzde 12 ve 2002 yılı sonunda da yüzde 7'ye indirmek,

- Reel faiz oranlarını makul düzeylere düşülmek,
- Ekonominin büyüme potansiyelini arttırmak,
- Ekonomideki kaynakların daha etkin ve adil dağılımını sağlamaktır.

Tablo11:İstikrar Programı Makroekonomik Hedefler ve Performans

	1999	2000		2001	
		HEDEF	GERÇEK.	HEDEF	GERÇEK.
Reel Sektör					
GSMH Büyüme Hızı	-6.1	5 ile 5.5	6.1	5 ile 6	-9.4
TEFE Enflasyon Oranı ¹	62.9	20.0	32.7	10 ile 12	88.6
TÜFE Enflasyon Oranı ¹	68.8	25.0	39.0	10 ile 12	68.5
Ortalama HB Faiz Orn.					
Nominal	106.2	-	38.0	81.1	100.4
Reel (geriye doğru)*	25.2	-	-11.4	23.7	-
Reel (ileriye doğru)**	32.0	-	-6.5	36.4	-
Konsolide Kamu Sekt.²					
Faiz-Dışı Bütçe Dengesi	-2.0	2.2	2.8	5.0	5.5
Net Faiz Ödemeleri	22.1	17.2	21.9	22.6	25.0
KKBG (MB karları dahil)	24.2	15.0	19.1	17.1	19.5
Bütçe Dengesi	-12.4	-7.4	-6.6	-3.2	-
Net Toplam Borç	61.0	58.0	58.4	56.5	93.5
Net İç Borç	40.9	-	38.8	44.3	53.9
Ödemeler Dengesi²					
Cari İşlemler Dengesi	-0.7	-1.5 ile -2	-4.8	-1.5 ile -2	1.5
Net Dış Borç	34.0	34.0	37.0	44.3	51.8

Kaynak: IMF, IMF Pres Release No.01/23, 15 May 2001; 2001 yılı reel sektör performans rakamları TCMB'dan alınmıştır.

1 12 aylık;dönem sonu itibariye

2 GSMH'nin yüzdesi olarak

*HB ihalesi yapılp nominal faiz oranının belirlendiği tarihten önceki bir yılda gerçekleşen enflasyon oranı kullanılarak hesaplanmış yıllık bileşik reel faiz.

**HB ihalesi yapılp nominal faiz oranının belirlendiği tarihten sonraki bir yılda gerçekleşen enflasyon oranı kullanılarak hesaplanmış yıllık bileşik reel faiz.

Hükümet bu hedeflere ulaşabilmek için uyguladığı politikalar ise ;

- Maliye politikaları,
- Vergi gelirlerinin artırılması,
- Kamu harcamalarının azaltılması,
- Özelleştirme gelirleri ve borç yönetimi,
- Döviz kuru politikası
- Para politikası,
- Kamu mali kesimindeki yapısal reformlar,

uygulanmaya konulmuştur.

Tamda hedefler gerçekleştirilmek istenirken,

Krizin ilk iki gününde (27-28 Kasım) T.C. Merkez Bankası'ndan 3 Milyar Dolar çekilmiştir. Piyasalarda TL sıkıntısı başlamış Bankalar arası Para Piyasası'nda gecelik repo faizi %200'e yükselmiş ve yüksek faizden yararlanmak için hisse senedi satışları hızlanınca İMKB'de endeks yılın en düşük düzeyine inmiştir. Ancak döviz kurlarında ciddi dalgalanma olmamıştır. Tamamen bankacılık sisteminin kötü işleyişinden ve cılız yapısından kaynaklanan kriz, derinleşerek Aralık ayının başına kadar gelmiştir. TC Merkez Bankası'nın müdahaleleri etkisiz kalmış, 1 Aralık Cuma günü mali tarihimizde ilk kez gecelik repo faizi %1700'e yükselmiştir. İMKB tam bir şok yaşamış ve endeks %26 oranında düşerek 7977'e inmiştir. Hafta boyunca sistemden döviz çıkışı devam ederken orta büyüklükteki bankalar büyük bir TL sıkıntısı içine girmiştir. Bankalar ellerindeki kamu kağıtlarını satmaya çalışınca iç faizler hızla yükselmiştir. TCMB sadece döviz karşılığında TL verebileceğini ilan etmiş ve döviz sıkıntısını aşmak için ivedilikle IMF'den yardım istemiştir, ancak yardım zamanında gelmemiştir. IMF'in beceriksizliği ve tereddütleri yüzünden Türk özel sermayeli büyük bankaların beşincisi olan Demirbank fon yetersizliği nedeniyle yükümlülüklerini yerine getiremez hale gelmiş ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından 6 Aralık'ta TMSF'ye devredilmiştir.

Yaşanan bu kriz nedeniyle uluslararası kredi değerlendirme kuruluşları Moody's daha sonra da S&P, Türkiye'nin kredi notunu aynı noktada tutma kararı verdi. Bu iki kredi derecelendirme kuruluşunun Türkiye'nin notunu yükseltmesinin anlamı Türkiye'nin dış finans çevrelerinden daha uzun vadeli fakat daha düşük faizli borçlanması anlamına geliyordu. Sonuçta Türkiye hakkındaki beklentiler olumsuz hale dönüştü, aynı zamanda faizlerde ise yükselme meydana geldi (Eroğlu ve Albeni, 2002).

Türkiye ekonomisinin 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşadığı şiddetli finansal krize yol açan nedenlerin başında şu dört etkinin yer aldığı söylenebilir:

- İzlenilen döviz kuru politikasının inandırıcı bir atmosferde uygulamaya konulamaması,
- Etkin denetimi yapılmayan bankacılık kesiminin ekonomik olmayan davranışları,

- 2000 yılında uygulamaya konulan dezenflasyon programının sağlam bir zemine oturmayışı,
- 1990'lı yıllarda dış ödemeler dengesinde giderek artan öneme sahip olan kısa vadeli sermaye hareketlerinin istikrarsız bir zemin oluşturması.

Kasım ve Şubat krizleri aslında genel anlamda, zayıf bankacılık sisteminden ve sıcak paraya aşırı güvenmekten kaynaklanmıştır. Bankacılık kesiminin kriz öncesi dönemde artan temel zayıflıkları şöyle sıralanabilir:

Bankaların yapısal problemleri giderek artmış, etkin denetimden uzak ve bankacılık prensipleriyle bağdaşmayan yönetimler yaygınlaşmıştır.

- Borç temininde vadelerin kısalması, döviz borçlarının artmasına ve aktif-pasif kalemlerin vade uyumsuzluklarına neden olmuştur.
- Artan Konsolide Bütçe açıkları bankaların özel sektöre değil, kamu kesimine kredi veren kurumlar haline gelmesine yol açmıştır. Bilançoların aktifinde yer alan DİBS stokları artmıştır.
- Kredi vermede güvenilirlik ve geri dönebilirlik kriterlerinden uzaklaşıldığı için, bankaların geri dönmeyen kredileri artmıştır.

Kasım sonunda ortaya çıkan krizin temel sebebi bankacılık kesiminde likidite sorununun yaşanmasıdır. Bankacılık kesiminde yeterli döviz fazlasının olmaması, yurt dışına sermaye çıkışlarının biraz hareketlendiği bir ortamda, piyasalarda güvensizliğin yaygınlaşarak, doğrudan bir panik havasına dönüşmüştür. Kasım 2000'de yaşanan likidite krizinin nedeni, sadece piyasaların nakit talebine cevap vermeyişi değil, aynı zamanda likidite talebindeki olağanüstü artışlardır. Uluslararası kuruluşların mali desteği ve uygulanmakta olan programın güçlendirilmesinin etkisiyle, mali piyasalardaki tedirginlik kısmen giderilmiş, kısa vadeli günlük çözümler üretilmiş ve krizin derinleşmesi bu sayede önlenmiştir(Yıldırım,2003 ve <http://www.dtm.gov.tr>).

Sonuç olarak ; Kasım krizi her ne kadar atlatılmış olsa bile IMF'le ortaklaşa yürürlüğe konulan programa güven kırılmış, faiz hadleri gerek iç gerekse dış borçlanma açısından yükselmiş, borçlanmada da vadeler kısılmıştı. Faiz hadlerinde ki bu yükselmenin etkisi reel kesime de yansdı. 2001 yılı için büyüme tahminleri olan %4- 4.5 iken %1.5-2 olarak revize edilmeye başlanmıştı.

Kasım 2000 krizi, IMF ile varılan anlaşma sonucunda aşağıdaki önlemler alınmıştır (Toprak,2001).

- Faiz oranlarının artırılmasına izin verilmiştir,
- IMF'den 7.5 milyar dolarlık ek finansman sağlanmıştır.

Kasım 2000'de başlayan bu kriz Şubat 2001'e kadar ertelenebilmiştir. Üstelik bu kriz bir istikrar programı uygulamadayken gelmiştir (Şahin, 2002).

6.2.2. Şubat 2001 Krizi

Kasım krizinden sonra ikinci bir kriz, bir bakıma Türkiye'nin önceki programını tümüyle ortadan kaldıracı kriz, 19 Şubat 2001'de siyasal alanda meydana gelen bir tartışmayla ortaya çıktı. Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı ile Başbakan arasındaki bir tartışma Kasım krizindeki gibi ama daha büyük ölçekli dövize spekülative saldırıyı başlattı. Toplam döviz rezervi yaklaşık 25 milyar dolar olan Türkiye'de sistemden 7 ile 10 milyar dolar arasında döviz atağı içindeki bir çekilme para piyasalarını dengeden kaldıracabilecek özelliklere sahipti. Milli Güvenlik Kurulu'ndaki siyasi gerileme Türkiye tarihinin en büyük borç ödemesinden iki gün öncesine rastlamıştı. Aynı gün bir toplantı nedeniyle üst düzey IMF yetkilileri İstanbul'daydı ve bu ekip içerisindeki Stanley Fisher gündem dışı olarak Ankara'ya geldi. Kriz akşamı Başbakan Ecevit'e yapısal reformların aksadığını bunun ise programı riske soktuğunu ifade etti. Bu da IMF yetkililerince programın revizyon ihtiyacı olduğu, kur politikasında da bir düzeltmeye gidilmesi gerektiği belirtildi. Hükümet bütün bu önerileri reddetti. Hükümet siyasi istikrarsızlığın ortadan kalkması ve siyasi aktörlerin kendi aralarında uzlaşması halinde ekonominin düzeleceği kanaatini taşıyordu. Bu yüzden hükümet kanadında bir revizyona bile ihtiyaç duyulmamıştı (Eroğlu ve Albeni, 2002).

Siyasi kriz ekonomik krizi tetiklemiştir ancak ekonomik krizin asıl nedeni ekonominin kırılmalı bir yapıda olmasıdır. Ekonomide yaşanan belirsizlik iç ve dış yatırımcıların güveninin düşmesine neden olmuştur. İç ve dış borcun döndürülebilmesinin zora girmesi, halkın devlet ne kadar yüksek faiz verirse versin, döviz alımına yönelmiştir ve Türk halkı aşırı döviz talebinde bulunmuştur ve %40 oranında devalüasyon yapılmıştır (Arslan,2001).Bankacılık sisteminin Kasım 2000 kriziyle birlikte iyice çökmesiyle başlayan faizlerin yükselişi Şubat 2001’de anormal yükselişlere dönüşmüştür.

2000 yılının Kasım ayında ortaya çıkan ciddi sorunlar için uygulamaya konulan program ancak IMF’nin yardım paketiyle ayakta kalabildi. Bu tarihi takiben birkaç ay süresince güçlükle karşılaşılan programın yürütülemeyeceği belli oldu ve TL üzerine yoğun saldırılar ve hızlı sermaye çıkışı yaşanması üzerine 22 Şubat 2001 tarihinde kur çıpası terk edilerek yerine IMF’nin tavsiyesi üzerine serbest dalgalanan kur rejimi uygulamaya konuldu. Benzer finansal krizlerin yaşandığı diğer ülkelerde de olduğu gibi programda hedeflenen amaçlara ulaşılamadı. Faizler hızla tırmanırken 2001 yılında ekonomi daha önce hiç görülmemiş oranda küçüldü. IMF destekleri sayesinde yıl sonunda kur stabilize oldu ama istihdam ve üretimdeki daralma devam etti. Türkiye’de yaşanan bu krizin çok ağır olmasının nedeni programın uygulanmaya konmasından sonraki yükselen konjonktür dalgasının çok kısa sürmesidir. Sert konjonktür dalgamaları dış piyasalarla yeniden uyumun tüm zorluklarına rağmen kronik fiyat istikrarsızlığını ve yüksek enflasyonu yenebilmektedir. Meksika, Brezilya ve Rusya’daki krizler bu tür bir seyir izlemişlerdir. Ancak Türkiye’de durum biraz farklı seyretilmektedir. Türkiye’de uygulanmaya konulan programın daha başında birçok güçlükle karşılaşılmaması kur çıpasının erken terk edilmesine neden olmuş dolayısıyla da kriz enflasyon henüz yüksekken oluşmuştur. Türkiye’de bu durumun farklı seyretilmesindeki en önemli neden yapısal sorunlardır. Özellikle kamu maliyesi ve bankacılık sektöründeki ciddi yapısal sorunlar zaaflara ve kırılmalılığa neden olmaktadır. Yüksek enflasyona bağlı olarak yüksek primi sunan ve dolayısıyla yüksek getiri sağlayan hazine bonoları bankaları bu bonolara bağımlı hale getirmiştir. Uygulamaya konulan programda ise kamu maliyesinin düzeltilmesi için nominal ve reel faiz oranlarının düşürülmesi hedeflenmiştir. Bu durum birçok bankayı zor durumda bırakmıştır. Üstelik sürüklenen kur çıpasının 18 ay sonra terk edileceği de önceden ilan edilmişti; ama programın gerektirdiği para ve maliye politikaları tam uygulanmış olmasına rağmen enflasyon hedefi tutturulamamış, enflasyonun yüksek kalması Türk parasının aşırı değerlenmesine yol açmıştır. Türk bankacılık sisteminin yapısı ve zaaflarını ve de kur çıpası kullanan istikrar programının dinamiğini bilen her hangi bir kişi

nominal faiz oranlarında hedeflenen hızlı düşüş gerçekleşirken ortaya çıkacak sorunların ve sermaye akımlarındaki sert dalgalanmaların yaratacağı risklere karşı Türk ekonomisinin ne denli hassas olduğunu da bilmeliydi. Yeniden yapılandırma ile birlikte sıkı bir gözetim mekanizması program yürürlüğe konulmadan önce başarılı olan bu ülkelerde yerine getirilmiştir. Türkiye’de ise bankacılık sisteminin denetimi reformu program başladıktan neredeyse bir yıl sonra gündeme getirilmiştir. Krizin tam ortasında bankacılık sistemini reforme etmek daha kötü sonuçların doğmasına neden olmuştur. Kısaca bankacılık sisteminin reformu için gerekenler eğer istikrar programı uygulanmaya konulmadan önce yapılmış olsaydı karşılaşılan güçlüklerin büyük bir kısmı önlenmiş olurdu (Akyüz ve Boratav, 2002).

Türkiye ekonomisinde 21 şubatta ortaya çıkan kriz tam anlamı ile bir döviz krizidir. Bunu en önemli nedeni ise cari işlemler açığında meydana gelen yüksek oranlı artışlardır. Türkiye gibi döviz çıpası uygulanan ülkelerin 1990’lı yıllarda karşılaşacakları sorunlar konusunda genellikle şu görüşler ileri sürülmektedir (Eroğlu ve Albeni, 2002);

a) Döviz kurunu çıpa yapan programlar para kurulu benzeri bir düzenleme ile desteklense de, genel olarak başarılı değildir.

b) Sorunlu bir bankacılık kesimi ve yüksek açıklarla üzerinde politika yapılan bir kamu kesimi olan ülkelerde bu tür programların kısa sürede krizle bitme olasılığı çok yüksek bulunmaktadır.

Şubat 2001 krizi sadece mali piyasaları daraltmakla kalmadı, tarım %6.5, sanayi %7.5, ticaret, %9.4, inşaat %5.5 küçüldü. İkinci dünya savaşının son yılındaki düşüş haricinde GSYİH rekor bir düşüşle %7.5 ‘lik bir gerileme yaşadı. Bu süreçte banka çöküşleri de arttı. TMSF’ye devredilen banka sayısı 18’e çıktı. Döviz fiyatlarındaki fırlamalar, faiz oranlarındaki hızlı artışlar, borsadaki hisse fiyatlarının düşmesi ile birleşince birçok sektördeki yerli firmalar kelepirci fiyatlarla el değiştirerek yabancılara geçti. Krizin en kötü sonucu hızla artan işsizlik ve dalga dalga yayılan yoksullaşma oldu. İşsizlik oranı %6.6’dan %8.5’e çıkarken bu oran atıl işgücü ile birleşince % 14.5’e yükseldi. Sonuçta en az 1 milyon kişi işsiz kaldı (Gürel, 2006).

Kriz sonrası ekonomide uygulanacak olan politikalar konusunda genellikle geleneksel yaklaşım IMF’nin yaklaşımıdır. IMF kriz sonrası ekonomilerin daralmasını öngörmekte,

bunun için sıkı para ve sıkı maliye politikalarının uygulanması gerektiğini, bunun gerekçesi olarak ta döviz kaçışını engellemek, cari açığı kapatmak, dövize hücumu engelleyerek aşırı döviz talebini ortadan kaldırma olarak sıralanabilir. Fakat görülmüştür ki kriz sonrası ekonomilerde reel kesim sürekli daralan talep karşısında iyice gerilemekte, işsizlik katlanılmaz oranlara yükselmekte, üstelik reel kesimdeki daralmayla birlikte beklenen ölçülerde ihracat artışı gerçekleştirilememektedir.

Türkiye’de kriz sonrası uygulanan sıkı para ve maliye politikasıyla birlikte güven ortamı ortadan kalktığı için döviz talebi sürekli artmaktadır. Bir diğer gelişme ise döviz fiyatlarındaki artışlarla birlikte faiz hadlerinde de sürekli artışlar gözlenmektedir. Beklenti döviz kurları ile faiz hadlerinin birbirinin alternatifi piyasalar oldukları için ters yönlü işleyecektir. Fakat kriz sonrası ekonomilerde reel kesim daraldığı, alternatif piyasalar da güvensizlik nedeniyle yeterince işlemediği için bu sonuçlar elde edilememektedir. 14 Nisan 2001 günü yeni ekonomik program bir basın toplantısı ile Kemal Derviş tarafından açıklanmıştır (Eroğlu ve Albeni, 2000).

Türkiye’nin IMF ile anlaşarak, 1999 yılı sonunda 2000-2002 yılları için uygulamaya koyduğu dezenflasyon programının da bazı aksaklıklar içermesi, kasım ve şubat krizlerine katkıda bulunmuştur.

Programın içerdiği zaafılar kısaca şöyle özetlenebilir:

- Programın uygulanmasına aşırı değerlenen reel kur düzeyi ile başlanmış olması ve reel kurun aşırı değerlenmeye devam etmesi,
- Faizlerin düşmesiyle birlikte özellikle tüketim amaçlı talepte ortaya çıkan hız gelişmesinin yarattığı ithalat baskısının cari işlem dengesinde olumsuz etki yaratması,
- Döviz kuru çıpasından başka parasal çıpanın benimsenmemiş olması, daha doğrusu, 1999 yılı sonlarından başlayarak, çıpa olarak belirlenen Doların uluslararası platformda önemli düzeyde değer kazanabileceğinin hesaba katılmamış olması.

Konsolide gelirler politikasındaki zayıflık, programın iyi bir gelirler politikası içermemesi de toplumsal uzlaşmanın sağlanamamasına yol açmış, bu da enflasyonda

beklenen düşmenin gerçekleşmemesine neden olarak reel kurun aşırı değerlenmesine katkıda bulunmuştur. Uygulanan gelirler politikası, tüketim eğilimi yüksek rantiyer kesim lehine olduğu için ithalatı artırıcı etki yapmış; faizlerin düşmesi, ertelenen tüketim harcamalarını artırarak bu etkiyi artırmıştır. Toplu iş sözleşmesi hakkı olanlar reel gelirlerini artırabildikleri halde, diğer kesim gelir kaybına uğramıştır. Bu bağlamda kiraların dondurulması kararı da etkili bir biçimde uygulanamamıştır.

Türkiye’de 1990’lı yıllarda sıcak para politikası uygulanarak, cari işlem dengesinde ortaya çıkan açıklar, genelde kısa vadeli sermaye hareketleri sayesinde kapatılmaya çalışılmıştır.

Burada sıcak para mekanizmasını kısaca açıklamakta yarar vardır. Bu mekanizmanın üç ayağı bulunmaktadır: Faiz oranı, enflasyon oranı ve döviz kuru artış oranı. Döviz kurundaki artışlar, genelde enflasyon oranı düzeyinde veya onun altında kaldığı halde, Devlet İç Borçlanma Senetleri faiz oranları 1994 yılı Ocak ayından sonra hep üç rakamlı olmuştur. Üstelik 1996 yılı Ocak ayında DİBS faiz oranı % 200’ü aşmıştır.

DİBS faiz oranlarının 1992 ve 1993 yıllarında düşürülme çabalarının başarısız kalması, 1994 yılından sonra ise hep yüksek oranda seyretmesi, kamu kesimi borçlanma gereği (KKBG)’nin finansmanında iç borçlanma yönteminin zorunlu olarak ön plâna çıkmasının bir sonucudur. Döviz kurunda yıllık artış oranı enflasyon oranı düzeyinde gerçekleşirken, DİBS faiz oranlarının % 100’ün çok üzerinde olması, TL’ye dönüşüp DİBS’e yatırılan kaynağa % 100’e varan getiri elde etme şansı yaratmıştır. Örneğin 1996 Ocak ayında elindeki doları bozdurup DİBS’e yatıranlar yıllık % 100 getiri sağlayabilmişlerdir. 2000 yılı içinde doların reel getirisinin negatif olması, sadece sıcak para akımını tersine çevirmemiş, aynı zamanda ülkemizdeki mevcut birikimin büyük ölçüde döviz tevdiat hesabına kanalize olmasına yol açmıştır.

Kriz öncesi 9,9 milyar dolarlık bir sermaye girişi olmuş, ancak kriz sırasında 13,5 milyar dolar bir sermaye çıkışı yaşanmıştır. Buna hiçbir ekonominin dayanacak gücü olamazdı (http://www.cellotin.com/forum/bankacilik/banka_krizleri).

Türkiye ekonomisinin 2000 Kasım ve 2001 Şubat aylarında yaşadığı şiddetli finansal krize yol açan nedenlerin başında şu dört etkinin yer aldığı söylenebilir:

a) İzlenilen döviz kuru politikasının inandırıcı bir atmosferde uygulamaya konulamaması,

b) Etkin denetimi yapılmayan bankacılık kesiminin ekonomik olmayan davranışları,

c) 2000 yılında uygulamaya konulan dezenflasyon programının sağlam bir zemine oturmayışı,

d) 1990'lı yıllarda dış ödemeler dengesinde giderek artan öneme sahip olan kısa vadeli sermaye hareketlerinin istikrarsız bir zemin oluşturması.

Türk bankacılık sektöründe toplam banka sayısı, 2000 yılı sonunda 79 iken, 2002 yılı Mart ayında 58'e gerilemiştir. 2000 yılı sonunda 61 mevduat bankası ve 18 kalkınma ve yatırım bankası mevcut iken, 2002 yılı Mart ayında mevduat bankalarının sayısı 43'e, kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı da 15'e gerilemiştir (Sayılğan, 2003).

7. TÜRK BANKACILIK KRİZLERİNİN SONUÇLARI VE KRİZE KARŞI ALINAN ÖNLEMLER

7.1.BANKACILIK KRİZİNİN SONUÇLARI

Bankacılık krizlerinin etkileri oldukça sert gerçekleşmiş ve sonuç olarak bazı önlemler alınması gerekmiştir.Bunlar;

Bağımsız denetim kuruluşlarının kuruluş ve faaliyet esaslarının yeniden düzenlenmesi, iç kontrol ve risk yönetimi sistemleri ile kredi portföyü ve piyasa risklerinin dış denetime açılması, diğer ülkelerin denetim birimleri ile yapılan anlaşmalar ve sağlanan işbirliği ile bankalar veya hakim ortakları tarafından kurulan off-shore bankaların denetim altına alınması, yurtdışı şubelerin yerinde denetlenmesi, bankaların davranışlarını izleyebilmek ve gerekli önlemleri zamanında alabilmek için BDDK ve TCMB'nin işbirliği içerisinde olmaları, likidite sorunlarının aşılması için BDDK, HM ve TCMB arasında etkili bir koordinasyon kurulması amaçlanmıştır (Toprak,M. ve Demir,O.,2001).

Bankacılık krizlerinin sonuçlarını ve çözüm önerilerini alt başlıklar altında daha ayrıntılı bir şekilde bu bölümde anlatılmaya çalışılmıştır.

7.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KRİZ SONRASI YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Yeniden yapılandırmayı Türkiye'de sık sık ortaya çıkan bankacılık krizleri tekrar gündeme taşımıştır. Her ne kadar bankacılık kanununda yapılan bir takım değişikliklerle bankacılık sistemine belirli bir düzen verilmeye çalışılmışsa da yapısal bir reform sistemin daha istikrarlı ve sağlıklı çalışması için gerekliydi.

Özellikle 1980'li yıllardan sonra dünya ekonomisinde meydana gelen değişimler sonucu bir anda çok serbest bir yapıya kavuşan finansal piyasaların en önemli aktörleri bankalar, bu serbestinin (deregülasyon) getirdiği krizlerle ardı ardına kapanma veya iflaslarla mücadele etmek durumunda kalmışlardır (Aydın, Erdönmez, İnan, Tulay, 2000).

Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinde yaşanan krizler sonrasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinde yaşanan krizler sonrasında uluslararası finans çevrelerinde bankacılık düzenlemeleri, denetim sistemlerinin etkinliği ve sektörde yeniden yapılandırma konuları tartışılmaya başlanmıştır. Krizlerin nedenleri ve gelişmelerle ilgili edinilen deneyimlerden yola çıkılarak yapılan çalışmalarda, finansal sistemlerde istikrarın korunması ve bankaların etkin ve güvenilir biçimde varlıklarını sürdürebilmeleri için en uygun düzenleme, politika ve yeniden yapılandırma ile ilgili yaklaşımların ne olması gerektiği sorusuna yanıt aranmaktadır (Alparslan, 2000).

Her ülke bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında, değişik yöntemler izlemektedir. Bu yöntemler o ülkenin sosyopolitik ve makroekonomik yapısına bağlı olarak dikkatlice seçilmesi gereken yöntemlerdir. Ancak tüm yöntemlerde, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmada temel ilkeler değişmemektedir. Bu temel ilkeler genel olarak dört aşamadan oluşmaktadır (Erdoğan, 2002). Bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma ve düzenlemelerde birinci aşama olarak; bankacılık sektörüne güvenin yeniden kazandırılması amaçlanmalıdır. Böylece, krizin ileri boyutlara ulaşması engellenerek, yapılması gereken diğer yeniden yapılandırma çalışmaları için zemin hazırlanmış olacaktır. İkinci aşama olarak; yapılacak yasal düzenlemeler ile bankaların daha güçlü ve daha sağlam bir yapıya kavuşmaları amaçlanmalıdır. Böylece, bankaların sermaye yeterlilikleri ve sektördeki faaliyetleri yeniden düzenlenecektir. Üçüncü aşama olarak; bankalara kaynak aktarımı şeklindeki mali önlemler sonrasında, bankaların mali yapıları güçlenecek ve ödemeler sisteminin düzenli çalışması sağlanacaktır. Yeniden yapılandırma ve düzenlemeler çerçevesindeki son aşama ise, yapısal önlemlerin devreye sokulmasıdır. Bu son aşamayla birlikte, kriz sonrası iyice bozulan bankacılık sektörünün yapısı, alınacak yapısal önlemler ile daha verimli ve sağlıklı bir hale getirilebilecektir (www.econturk.org).

Banka yeniden yapılandırmasında alınan yapısal önlemler mali sektördeki problemlerin çözümüne yönelik olup, genel amaç sektörün güvenilirliğini tesis etmek ve sektörü tekrar rekabete açmaktır. Uzun vadeli çözümleri içeren yapısal önlemlerin diğer amaçları ise aşağıdaki gibidir (Weston, 1998 ; Erdoğan, 2002 ; Erdönmez, 2001).

Bankacılık sektöründe alınabilecek yapısal önlemler; tasfiye-kapatma, birleşme-küçülme, özelleştirme ve kötü aktiflerin yönetilmesi olmak üzere dört şekilde olabilmektedir.

Ödeme gücü içinde olan ve mali durumu zayıf olan bankalar, yükümlülüklerini yerine getiremediklerinden ödemeler sistemini sürekli zora sokacaklardır. Dolayısıyla yeni krizlerin önlenmesi için sermayesi yeterli olmayan bankalar tasfiye ya da kapatma yoluyla sektörden çıkarılmalıdır. Banka yeniden devralmalarında etkin şekilde kullanılan yöntemlerden biriside, banka birleşmeleridir (Erdoğan, 2002 ; Erdönmez, 2001.).Bankalar kanunun basitleştirilmesi ve özel bankalar için geçerli olan sıkı kurallar birleşmelerin teşvik edilmesinde önemli rol oynamaktadır.

Tablo 12’de banka birleşmeleri ve banka devirlerini kronolojik sırasını görebiliriz.

Tablo 12:Türk Bankacılık Sektöründe 2000 Sonrası Yeniden Yapılandırma Sürecinde Banka Birleşmeleri.

Hedef Banka	Açıklama	Tarih
Egebank, Yaşarbank ,Yurtbank, Bank Kapital	Sünerbank ile birleştirilmiştir.	Ocak 2001
Ulusal Bank	Sünerbank ile birleştirilmiştir.	Nisan 2001
Esbank ve İnterbank	Etibank ile birleştirilmiştir.	Haziran 2001
Bank Ekspres	Tefken Grubu’na satılmıştır.	Haziran 2001
Demirbank	HSCB Bank Plc. Tarafından satın alınmıştır.	Eylül 2001
Emlak Bankası	T.C. Ziraat Bankası’na devredilmiştir.	Temmuz 2001
Birleşik Türk Körfez Bank	Osmanlı Bankası tarafından devralınmıştır.	Ağustos 2001
Sünerbank	Oyak Bank tarafından satın alınmıştır.	Ekim 2001
Garanti Bankası ve Osmanlı Bankası	Garanti Bankası adı altında birleştirilmiştir.	Ekim 2001
Morgan Guaranty ve Chase Manhattan	JP. Morgan Chase Bank adı altında birleştirilmiştir.	Kasım 2001
Pamukbank	Halk bankasına devredilmiştir.	2004
Garanti bankası	GE ile birleştirilmiştir.	Ağustos 2005
Koçbank	Yapı kredi Bankasına Devredildi	Temmuz 2006
Oyakbank	Hollanda ING bankasına satılmıştır.	Mayıs2008

Kaynak: Niyazi Erdoğan, (2002) ve www.bddk.com.

Türkiye ekonomisi, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmaya sevk eden iki önemli finansal krizi yaşamıştır. Bu krizler; yani Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri, Türk bankacılık sektörünün yapısal sorunlarını kalıcı bir biçimde çözmek ve bankacılık sektörünü sağlıklı ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmak bakımından, kapsamlı bir yeniden yapılandırma programının daha fazla ertelenemez olduğunu ortaya koymuştur.

7.3.BANKACILIK SEKTÖRÜ YENİDEN YAPILANDIRMA PROGRAMI VE SONUÇLARI

Bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma süreci 1999 yılı sonunda uygulanmaya konulan“enflasyonla mücadele” programı ile başlatılmış, 2001 yılında kapsamlı “bankacılık yeniden yapılandırma programı” açıklanmıştır. İlk dönemde yapılanlar büyük ölçüde düzenlemelerin uluslararası standartlara ve uygulamalara yaklaştırılması yönünde olmuştur. “Bankalar Kanunu’nda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bankacılık alanında idari ve mali özerkliğe sahip düzenleyici ve denetleyici bir otorite olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) oluşturulmuştur. Geçmişte Hazine ve TC Merkez Bankası arasında paylaşılan banka denetim ve düzenleme görev ve yetkileri 2000 yılı Ağustos ayında faaliyetlerine başlayan BDDK’ya geçmiştir (Türkiye Bankalar birliği, 2004).

Bankacılık krizleri sonrasında, bankalardaki kalitesiz aktiflerin yönetimi en önemli sorunlardan birisidir. Krizde ödeme gücüne düşen bankaların, piyasada yeniden güven kazanmaları ve asıl faaliyetleri ya da daha karlı faaliyetler üzerinde yoğunlaşmaları için aktiflerini iyileştirmeleri şarttır (Erdoğan, 2002). Kötü aktiflerin düzenlenmesine ilişkin kararlar yasalara bağlı olduğu kadar, devletin politik kararlarına da bağlıdır. Etkin aktif iyileştirme mekanizmalarının kurulması için en iyi uygulamalar mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde yapılmalıdır. Ancak bazı durumlarda mevcut yasal düzenlemeler, özellikle icra iflas yasaları yetersiz kalabilmekte ve yasal revizyona gerek duyulabilmektedir. Kötü aktiflerin yönetilmesinde uygulanan yöntemlerden birisi, banka içinde sadece “kötü aktifler” in yönetimi ile ayrı bir birim oluşturulması veya bankanın iştiraki olarak bankaya özel bir aktif yönetim şirketi (kötü banka) kurulmasıdır (Erdönmez, 2001).

Söz konusu birimin amacı, kötü aktiflerin işlerlik kazanmasını sağlayarak yeniden yapılandırma sürecinde bu aktiflerin iyileştirme oranını azamileştirmektir. Ayrıca bu

yöntemle farklı finansal kurumlara yönelik değişik çözümler bulunup esneklik sağlanması da hedeflenmektedir. Kötü aktiflerin bankadan ayrılması, mali güçlüğü düşen bankalara olan güvenin sağlanması açısından da gereklidir. Kötü aktiflerin yönetilmesinde bir diğer yöntem bu aktiflerin yönetilmesi için merkezi bir aktif yönetim şirketinin kurulmasıdır. Bu yöntemin uygulanmasındaki amaç, asgari maliyet ve azami kurum değerinin sağlanmasıdır (Erdönmez, 2001).

Yukarıda yapılan teorik açıklamalar çerçevesinde, Türk bankacılık sektöründe alınan yapısal önlemler ve sonuçları aşağıdaki gibidir (Erdoğan, 2002 ; Akçakoca, 2001).

➤ Ekim 2001 yılında bankacılık sektöründeki kalitesiz ve sorunlu aktiflerin çözümü ile ilgili olarak yapılan çalışmalar sonucunda, bilgi alışverişi için Güney Kore kökenli bir aktif yönetim şirketi ile BDDK arasında bir anlaşma imzalanmıştır.

➤ TMSF'nun varlık yönetim şirketi ile ilgili olarak eylem planı kamuoyu bilgisine sunulmuş olup, eylem planı çerçevesinde varlık yönetimi şirketi, Eylül 2002 yılında faaliyete geçmiştir.

➤ Kamu bankalarının ticarileştirilmesi ve kurumsal anlamda geliştirilmesi kapsamında, 2001 yılı sonunda yeniden yapılandırma programı ve yol haritaları hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Kamu bankalarında yeniden yapılandırma çalışmaları doğrultusunda, organizasyon şeması hizmet segmentasyonu çerçevesinde yeniden düzenlenmiştir.

➤ Kamu bankaları ve özel bankalar yeni düzenlemeler çerçevesinde, şube ve personel sayılarını rasyonalize etme çalışmalarına yoğunlaşmışlar, ayrıca otomasyon ve şubeler arası işbirliği çalışmalarını da arttırmışlardır.

➤ TMSF bünyesindeki bankaların satılmasına ilişkin girişimlere başlanmış, bazılarının şube sayıları azaltılmış, personel sayıları yeniden düzenlenmiş ve bazı bankalar ise, satış öncesi birleştirilmiştir.

7.3.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Kamu bankalarının bir daha zor duruma düşmesini engellemek ve yeniden yapılandırma işlemlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamak üzere düzenlemeler yapılmıştır (BDDK, 2002).

- **Görev Zararları Tasfiye Edilmiştir:** Yeniden yapılandırmada kamu bankalarının alacakları ve buna tahakkuk etmiş faiz oranları tasfiye edilmiştir. Yeni görev zararına ilişkin olarak o döneme kadar çıkarılmış olan Bakanlar Kurulu kararlarının tamamı ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca Kamu bankaları kanalıyla sağlanacak destekler için ihtiyaç duyulan kaynakların bütçeye konulması ve kamu bankalarına önceden aktarılması uygulaması başlatılmıştır.

- **Kısa Vadeli Yükümlülükleri Azaltılmıştır:** Kamu bankaları Hazine'den almış oldukları özel tertip tahviller karşılığında belirli bir program dahilinde Merkez Bankası'ndan repo veya doğrudan satış yoluyla likidite temin etmiş ve 16 Mart 2001 itibariyle 8,5 katrilyon lira olan özel bankalar ile banka dışı kesime olan kısa vadeli yükümlülüklerini sıfırlamışlardır.

- **Sermaye Yapısı Güçlendirilmiştir:** Sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla kamu bankalarına hem menkul kıymet hem de nakit olarak kaynak aktarımı yapılmıştır.

- **Operasyonel Yapısında Değişiklikler Yapılmıştır:** Kamu bankalarına ait fazla şubeler kapatılmış, personel yükünün azaltılmasına çalışılmıştır Ayrıca bağımsız denetime ağırlık verilmiş ve bankaların bünyesinde bir iç denetim sistemi yapılandırılmasına çalışılmıştır. Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ve özelleştirilmesine ilişkin olarak çalışmalarını neticesinde çıkarılan "T.C. Ziraat Bankası, T. Halk Bankası A.Ş. ve T. Emlak Bankası A.Ş. Hakkında 4603 Sayılı Kanun" ile "Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 4604 Sayılı Kanun" 22 Kasım 2000 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Kanunda öngörülen üç yıllık süre içinde kamu bankalarının çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre çalışmalarını ve özelleştirmeye hazırlanmalarını sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılmaları ile hisse

satışlarına ilişkin düzenlemelerin ve hisselerin tamamına kadarının özel hukuk hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilere satışının gerçekleştirilmesi için gerekli düzenleme yapılmıştır (TBB,2001).

- Ekonominin Yeniden Yapılandırılması Programında yer alan bankacılık reform stratejilerini tümüyle uygulamak ve etkin bir yönetim sağlamak üzere, etkin bir kamu bankaları ortak yönetim kurulu oluşturulmuştur (www.dtm.gov.tr.).

7.2.2. TMSF Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Yeniden yapılandırma öncelikli olarak sorunlu TMSF bankaları devir, fesih ve tasfiye yolu ile çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Egebank, Yurtbank, T. Tütüncüler Bankası (Yaşarbank), Bank Kapital ve Ulusal Bank Sümerbank çatısı altında, İnterbank ve Esbank ise Etibank çatısı altında birleştirilmişlerdir.

İktisat Bankası'nın, bankacılık lisansı 07.12.2001 itibarıyla kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır. Daha sonra 04.04.2002 tarihinde genel kurulda alınan karar ile tasfiye kaldırılarak Bayındırbank ile birleştirilmiştir.

Kentbank'ın, bankacılık lisansı 28.12.2001 itibarıyla kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır. Daha sonra 04.04.2002 tarihinde genel kurulda alınan karar ile tasfiye kaldırılarak Bayındırbank ile birleştirilmiştir.

EGS Bank'ın, bankacılık lisansı 18.01.2002 itibarıyla kaldırılmış ve aynı tarih itibarıyla Bayındırbank ile birleştirilmiştir.

Etibank'ın, bankacılık lisansı 28.12.2001 itibarıyla kaldırılmış ve tasfiye süreci başlatılmıştır. Daha sonra 04.04.2002 tarihinde genel kurulda alınan karar ile tasfiye kaldırılarak Bayındırbank ile birleştirilmiştir.

Toprakbank, Bankacılık lisansı 30.09.2002 itibarıyla kaldırılmış ve aynı tarih itibarıyla Bayındırbank ile birleştirilmiştir.

TMSF bünyesinde yer alan Birleşik Fon Bankası, 1958 yılında Çaybank adıyla çay üreticilerine destek olmak amacıyla kurulmuş, 1992 yılında Derbank adını almış, 1997 yılı sonunda Bayındır Grubu bünyesine katılmış ve unvanı Bayındırbank olarak değiştirilmiştir. 9 Temmuz 2001 tarihinde BDDK'nın kararıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen bankanın unvanı TMSF'nin 7 Aralık 2005 tarihinde aldığı kararla Birleşik Fon Bankası olarak değiştirilmiştir. Birleşik Fon Bankası'nın yönetim, denetim ve temettü hariç ortaklık hakları TMSF'ye aittir.

Dolayısıyla, Birleşik Fon Bankası halen 8 Bankanın (Bayındırbank A.Ş., Egsbank A.Ş., Esbank T.A.Ş. İnterbank A.Ş., Etibank A.Ş., İktisat Bankası T.A.Ş., Kentbank a.ş., Toprakbank A.Ş.) külli halefi olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ayrıca satışları veya tasfiyesi gerçekleşen Demirbank, Sitebank, Sümerbank, Tarişbank, Bank Ekspres ve Türk Ticaret Bankası'nın bir kısım kredi ve mevduat hesapları da Birleşik Fon Bankası tarafından takip edilmektedir (www.fonbank.com.tr).

Bank Ekspres, 30.06.2001 tarihinde Tekfen Grubuna satılmıştır. Bank Ekspres'in Tekfenbank A.Ş. ile birleşmesi 18.10.2001 tarihinde BDDK tarafından uygun görülmüştür. Faaliyetlerine Tekfenbank A.Ş. olarak devam etmektedir

Demirbank'ın, 20.09.2001 tarihinde HSBC Bank Plc. ile hisse devir sözleşmesi imzalanmış, fiili hisse devri 30.10.2001 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Sümerbank, Birleşik Sümerbank 09.08.2001 tarihinde Oyak Grubuna satılmış, Sümerbank'ın Oyakbank A.Ş.'ye devri 11.01.2002 tarihinde tescil edilmiştir.

Sitebank, 20.12.2001 tarihinde Novabank SA ile hisse devir sözleşmesi imzalanmış ve hisse devir işlemleri 25.01.2002 tarihinde gerçekleşmiştir.

Tarişbank, Denizbank A.Ş.'ye devrine ilişkin hisse devir sözleşmesi 21.10.2002 tarihinde imzalanmış olup, fiili hisse devri 25.10.2002 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Denizbank A.Ş. ile Tarişbank'ın birleşmesi 19.12.2002 tarihinde BDDK tarafından uygun görülmüş, birleşme 27.12.2002 tarihinde tamamlanmıştır.

Tasfiye Sürecindeki Bankalar, Bankalar Kanunu 18'inci madde kapsamında; Türkbank'ın 09.08.2002 tarihinde yapılan olağanüstü genel kurul toplantısında, infisah ve tasfiyesine karar verilmiş ve tasfiye kararı 14.08.2002 tarihinde Ticaret Sicil Memurluğunda tescil 19.08.2002 tarih ve 5616 sayılı Ticaret Sicil Gazetesinde de ilân edilmiştir. Tasfiye işlemleri devam eden bankanın 09.04.2003 tarihli olağanüstü genel kurul toplantısında 14.08.2002 tarihli tasfiye bilançosu onaylanmış ve yeni tasfiye memurları atanmıştır. Tasfiye kurulunun 01.12.2003 tarihli kararıyla şubelerin tümünün sistemsel olarak kapatılma kararı alınmış ve 02.12.2003 tarihli kararı ile de görevli tüm personelin iş akitlerinin feshine karar verilmiştir.

Bankalar Kanunu 16'ncı madde kapsamında; yönetimi ve denetimi fona İntikal eden bankalardan, Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Tic. Bankası'nın (TYT), Tasfiye çalışmaları devam etmektedir.

Marmara Bankası, Kıbrıs Kredi Bankası ve Türkiye İthalat ve İhracat Bankası'nın (İmpexbank) tasfiye çalışmaları devam etmektedir.

İmar Bankası'nın, 4389 sayılı Bankalar Kanununun 14'üncü maddesinin (3) numaralı fıkrasına istinaden Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 03.07.2003 tarih ve 1085 sayılı kararı ile bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni kaldırılmış ve anılan Kanunun 16'ncı maddesinin (1) numaralı fıkrası uyarınca yönetim ve denetimi TMSF'ye intikal etmiştir. 19.02.2004 tarihinde TMSF tarafından bankanın iflası istemiyle dava açılmıştır (www.tmsf.org.tr.,2010).

Fon bankalarının Merkez Bankası ile yapılanlar dışındaki gecelik yükümlülükleri ortadan kaldırılmış, Merkez Bankası'na olan kısa vadeli yükümlülükleri de yine önemli oranda azaltılmıştır (www.tcmb.gov.tr). Bununla birlikte bankaların pozisyonunu kuvvetlendirmek amacı ile Hazineden belirli dönemlerde özel tertipli tahvil ihraç edilmiştir. Fon bankaları aldıkları bu tahvilleri kısa vadeli borçları karşılığında Merkez Bankasına vermiş ve borçlarını sıfırlamıştır. Bankaların açık pozisyonlarında iyileştirilmeler yapılarak bankaların yapısı daha güçlü bir hale gelmiştir. Operasyonel açıdan ise bu bankaların şube ve personel sayısı azaltılmış, şubelerin satışına başlanmıştır (BDDK).

Ayrıca kamu bankalarında olduğu gibi Fon'daki bankalarda da operasyonel yeniden yapılanma amacıyla ortak yönetim kurulu oluşturulmuş, bankaların şube ve personel sayısında önemli oranda azaltma yapılmıştır (www.tcmb.gov.tr).

7.3.3. Özel Bankacılık Sisteminin Yapılandırılması

Özel bankacılık sektörünün daha sağlıklı işleyebilmesine yönelik olarak da çeşitli tedbirler uygulamaya konmuştur. BDDK sermaye yetersizliği sorunu bulunan bankalardan durumlarını güçlendirmelerine yönelik taahhüt mektupları istemiş, sermaye artışı taahhütlerini yerine getiremeyen bankaları ise Fon'a devretmiştir. 15 Haziran 2001 tarihinde Hazine tarafından gerçekleştirilen iç borç takası işlemi sonucunda, Şubat krizi ile beraber yabancı para pozisyonları oldukça bozulan özel bankaların bu açıklarını azaltmalarına önemli bir katkı yapılmıştır. BDDK tarafından 2001 yılı Şubat ayında yayımlanan yönetmelikle bankaların iç denetim ve risk yönetimi sistemlerine ilişkin hükümler bankalara duyurulmuştur.

Banka birleşmelerini teşvik eden yasal düzenlemeler Haziran ayında çıkarılan Bankaların Birleşme ve Devirleri Hakkında Yönetmelik ve Temmuz ayında getirilen vergi avantajlarıyla gerçekleşmiştir. Yabancı bankaların piyasaya girişlerinin kolaylaştırılması konusunda, yabancı sermayenin önündeki bürokratik ve diğer engellerin azaltılmasını amaçlayan yatırım ortamının iyileştirilmesi ve yabancı sermaye girişlerinin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bankacılık sektöründe özkaynak artışını özendirici yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca, bankalarca uygulanan mevduat faiz oranlarına ilişkin haftalık veriler sağlanması doğrultusunda Merkez Bankası tarafından yoğun bir gözetim sistemi hayata geçmiştir. Elde edilen bu verilerle bankaların günlük verileri birleştirilerek özellikle likidite sıkışıklığı konusunda erken uyarı sağlanması ve gereken tedbirlerin önceden alınabilmesi hedeflenmektedir. 22 Eylül 2001'de yayımlanan genelge ile Merkez Bankası her türlü finans kurumundan döviz, altın ve Türk lirası işlemlerine ilişkin bilgileri doğrudan istemeye ve toplamaya, bu kurum ve kuruluşlarda konuyla ilgili incelemeler yapmaya yetkili kılınmıştır. Bankaların kaynak maliyetlerini düşürmek ve Türk lirası mevduatının özendirilmesi amacıyla ise Merkez Bankası 8 Ağustos 2001 tarihinden itibaren Türk lirası mevduatlar için ayrılan münzam karşılıklara faiz ödenmesi uygulamasına geçmiştir.

Diğer taraftan BDDK, bankaların yurtdışındaki şubelerinin ve off-shore bankaların denetimine ilişkin önemli adımlar atmıştır. Bu çerçevede BDDK ile Kuzey Kıbrıs Türk

Cumhuriyeti Merkez Bankası arasında 17 Eylül 2001 tarihinde, Arnavutluk Merkez Bankası ile 19 Ekim 2001 tarihinde ikili anlaşmalar imzalanmış, diğer ilgili ülkelerle de çalışmalar başlatılmıştır (www.tcmb.gov.tr.).

Bakanlar Kurulu, 12 Mayıs 2001 tarih 4672 sayılı karar ile Bankalar kanununda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bu değişiklikler sistemi daha güçlü hale getirerek, sisteme duyulan güvenin artırılmasına yöneliktir. Kanunda yapılan değişiklikler ana başlıkları ile şunlardır (TBB, 2001).

- Banka kurulması için aranılan koşullar ağırlaştırılmıştır,
- Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiştir,
- Pay sahipliği ve devir payları oranları değiştirilmiştir,
- Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları artırılmıştır,
- İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiştir,
- Özel Finans Kurumlarının kurulması ve kaldırılmasına ilişkin yetki BDDK'ya bırakılmıştır,
- Bankaların ayırdıkları karşılıklara ilişkin düzenleme yapılmıştır,
- Yabancı para pozisyonunun sınırları çizilmiştir,
- Bankaların kuruluş, faaliyet, birleşme ve devirlerine ilişkin değişiklikler yapılmıştır,
- Uluslararası Muhasebe Standartlarının uygulanması güçlendirilmiştir,
- TMSF yetkileri yeniden düzenlenmiştir,
- Mevduat Sigortası 50 Milyar ile sınırlandırılmıştır,
- Bankaların konsolide bazda mali tablolar düzenlemesine karar verilmiştir.

Böylelikle, Kamu bankalarının yeniden yapılandırma çalışmaları tamamlanmış ve bankalar kar elde eder hale gelmiştir. Operasyonel yeniden yapılandırma kapsamında önemli adımlar atılmış, kamu bankalarının organizasyon, ürün, teknoloji, insan kaynakları, krediler, mali kontrol, planlama, risk yönetimi ve hizmet yapısı çağdaş bankacılığın ve uluslararası rekabetin gereklerine göre yeniden yapılandırılmıştır. Ayrıca kamu bankalarının şube ve personel sayısı düşürülmüştür.

TMSF bünyesindeki bankalar, kapsamlı bir finansal ve operasyonel yeniden yapılandırma sürecine tabi tutulmuştur. Bu çerçevede fon bankalarının kısa vadeli yükümlülükleri tasfiye edilmiş, mevduat ve yabancı para yükümlülüklerinin bir bölümü diğer bankalara devir edilmiştir. Şube ve personel sayısı düşürülmüştür.

Fon Bankalarının takipli alacakları, tahsilat dairesine devredilerek takip ve tahsilatlara etkinlik kazandırılarak fon bünyesindeki bankaların iştirak ve gayrimenkulleri piyasa koşullarına göre elden çıkarılmaktadır.

Özel bankalara yönelik program kapsamında öncelikle kendi kaynakları ile sermaye yapılarını güçlendirmeleri ve piyasa risklerinin sınırlandırılması yönünde adımlar atılmış ve bu alanda gelişmeler sağlanmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda Türk bankacılık sektöründe (Pazarbaşıoğlu, 2003);

- Finansal risk yönetebilir düzeye inmiştir,
- Yapılan denetimler sistemdeki şeffaflığın artmasını sağlamıştır,
- Bankaların karlılıkları artmıştır,
- Sektörün sermaye yeterliliği artırılarak, sermaye yapısı güçlendirilmiştir,
- Bankalar sistemindeki kırılğan yapı ortadan kaldırılmıştır,
- Kamu Bankalarını bozucu etkisi bertaraf edilmiştir,
- Bankacılık konsolidasyon sürecine girdi ve devir birleşmeler teşvik edilmiştir.

Şimdi de bankacılık sektörünün yapılanmasında önemli bir adım olan BDDK 'nın kurulmasını , hedef ve stratejilerini üzerinde duralım.

7.4. DEVLETTE ŞEFFAFLIĞI ARTTIRACAK VE KAMU FİNANSMANINI GÜÇLENDİRECEK DÜZENLEMELER

7.4.1. Görev Zararları ile İlgili Düzenlemeler

KİT'lerin faaliyetlerinde zarar oluşturacak görevlerin en aza indirilmesi yönünde düzenlemeler yapılmaya devam edilecektir. Bundan böyle kamu bankalarına görev verilmesi halinde bununla ilgili giderlerin karşılığı ilgili yıl bütçesine konularak kuruluşlara peşin ödeme yapılacaktır.

Bilindiği üzere ilgili yasaların hükümleri gereğince bilançoların ibra edilmesi yasal ve idari takibi ortadan kaldırmamaktadır. Bu çerçevede, kamu bankalarının görev zararlarının ödenmesi idari ve yasal takibi ortadan kaldırması mümkün değildir

Kamu bankalarının mevcut gecelik yükümlülüklerinin karşılığında piyasa koşullarına uygun hazine kağıtları verilmiştir. Hazine ve Merkez Bankası koordineli bir şekilde hareket ederek piyasalarda olumsuz etki yaratmayacak şekilde kağıtların nakde dönüştürülmesini sağlayacaktır.

7.4.2. Borçlanma Yasası

Bu kanun ile devlette şeffaflığın ve hesap verilebilirliğin sağlanması hedeflenmektedir. Bugüne kadar başta bütçe kanunları olmak üzere değişik yasal metinlerle düzenlenen iç ve dış borçlanma ile devletin garanti verme sistemi tek bir kanunla düzenlenerek kamu borç yönetiminin sınırları belirlenmiş açık ve saydam kurallara bağlanacaktır. Ayrıca, borçlanma ve borç yönetimi politikası esnek, çabuk karar verebilen ve kararlarını çabuk uygulayabilen bir alt yapıya kavuşturulacaktır. Yapılan borçlanmalarla ve verilen garantilerle ilgili olarak her 3 ayda bir TBMM bilgilendirilecek ve borç yönetim raporu Meclise sunulacaktır.

7.4.3. Kamulaştırma Yasası

Anayasamızda ve Kanunda öngörülen bedelin nakden ve peşin olarak ödenmesi ilkesi, uygulamada amacından saptırılmaktadır. İdareler, kamulaştırma kararlarının alınmasında ve kıymet takdirlerinde mali disiplin anlayışından uzaklaşmaktadır. Bu kanunla yeterli ödeneği

temin edilmeden kamulaştırma işlemine başlanılmayacaktır. Öncelikle satın alma ve trampa usulünün uygulanması yoluna gidilecektir. Anlaşma sağlanamaması halinde kamulaştırma bedeli mahkemece tespit edilecektir.

7.4.4. Kamu İhale Yasası

Devlet İhale Kanununun değiştirilmesi ile daha rekabetçi ve etkin bir ihale sisteminin oluşturulması ve uluslararası standartlara uyum sağlanması amaçlanmaktadır. Bu yasa ile devlet ihalelerinde, uygulama projesine dayalı anahtar teslimi ihale yapılarak hem daha etkin ve rekabete açık bir ihale yöntemi izlenecek, hem de ihale edilen projelerde maliyet artışı önlenecektir.

7.4.5. Bütçe ve Bütçe Dışı Fonların Kapatılması

Halen kapatılmış bulunan 46 bütçe ve 6 bütçe dışı fona ek olarak 15 bütçe ve 2 bütçe dışı fonun daha kapatılarak fon sisteminde nihai bir konsolidasyon sağlanması ve böylelikle mali disiplin ve şeffaflığın temini amaçlanmaktadır.

(<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/ekoprogram/program>, Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı.).

7.4.6. Avrupa Birliğine Uyum

AB'ye üyelik sürecinde olan ülkemizde, makro ekonomik sorunların (özellikle enflasyon) giderilmesi büyük önem taşımaktadır. Mali piyasanın belkemiğini oluşturan bankacılık sistemindeki sorunların ulusal ekonomiye olumsuz yansımaları ise yadsınamaz bir gerçektir. Hal böyleyken, AB'ye üyeliğin ana konulardan biri haline geldiği günümüzde, Türk bankacılık sektöründeki sorunların, özellikle AB bankacılık sistemine uyum sorunlarının irdelenerek, çözüme kavuşturulması, milli gelirin yüzde 92'si oranında bir bilanço büyüklüğüne sahip olan sektör açısından olduğu kadar ülkemiz ekonomisi açısından da tartışılmaz bir önem arz etmektedir. Türk bankacılık sisteminin temel sorunları ve AB bankacılık sistemi ile karşılaştırılması AB'ye üyelik sürecinde Türk bankacılık sistemiyle ilgili aşılması gereken sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- Makro ekonomik dengesizlikler,
- Özellikle ekonomik faaliyetlerin daralması,
- Özel sektör kredi talebinin düşerek, aktif kalitesinin bozulması,
- Likidite ihtiyacının artması,

şeklinde sektör üzerinde kendini hissettirmiştir.

Bunun sonucunda sistem, özellikle 1998 yılının ikinci yarısından itibaren MB'den yüksek montanlı ve maliyetli likidite sağlamak durumunda kalmıştır. Bankalar, MB'den 1999 yılı içerisinde aylık ortalama 2.3 milyar dolar likidite sağlamışlar, bunun sonucunda sistemin kaynak maliyeti önemli ölçüde artmıştır. Ayrıca dezenflasyon programının sektörel kârlılığı olumsuz yönde etkilediği de açık bir şekilde görülmektedir. Bankacılık sektörü 2001 krizinden sonra gerek sermaye yapısı ve gerekse aktifleri itibarıyla iyi bir noktaya geldi. Bankacılık sisteminin en önemli işlevi olan reel sektöre kredi yaratmada bankalarımız 2002'de toplam krediler/toplam aktifler oranını yüzde 33'ten yüzde 49 düzeyine çıkardı. Sektör, kamuyu finanse eden bir sektör olmaktan asli işlevine, reel sektörü finanse etmeye doğru dönüşmeye başladı. Bu saptamayı destekleyen bir diğer olgu da bankaların en önemli fon kaynağı olan mevduatların krediyeye dönüşme oranlarıdır. 2002 -2007 arasında, gelişen finansal innovasyona da bağlı olarak yatay seyir izleyen mevduat olgusuna karşın toplam kredi/ mevduat oranının yüzde 77'ye kadar ulaşması sevindiricidir.

Türk bankacılık sektörünün, örnekleri artırılabilir bu olumlu gelişmeleri kaydetmiş olmasına karşın, üyesi olmaya çalıştığımız AB ile kıyaslandığında daha katletmesi gereken yol olduğunu söylemek durumundayız. Örneğin Almanya'daki bankaların aktif büyüklüğü, gayrisafi milli hasıllarınının 2.5 katı, İngiltere'de 3.5 katı olmasına karşın Türkiye'de bu oranın yüzde 70'ler düzeyinde olması, Türk bankacılık sisteminin gereken aktif büyüklüğü ulaşamadığının göstergesidir.

Avrupa Birliği bankacılık sektöründe ortalama olarak gayri safi yurt içi hasılanın yüzde 120'lerde seyreden mevduat büyüklüğü Türkiye'de yüzde 40'lar düzeyindedir. Bu durum, ekonomik ilerlemenin vazgeçilmezi olan sermaye birikiminin ülkemizde henüz yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu da Avrupa Birliği'nde reel sektöre sağlanan kredilerin

gayri safi yurt içi hasılaya oranını yüzde 129'lar civarında tutarken bu oran Türkiye'de sadece yüzde 20'ler dolayında seyretmektedir.

Sektörde gözlenen bir olgu da sistemdeki kamu bankalarının payının yüksekliğidir. Türk bankacılık sisteminin 1/ 3'ü kamu sermayeli bankaların elindedir. Oysa bu oran, Avrupa Birliği'nde yüzde 10 dolaylarındadır. Bu durumun Türk bankacılık sisteminde rekabet üzerinde olumsuz etkiler yaptığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Euro bölgesiyle kıyaslandığında Türk bankacılık sektörünün en önemli sorunlarından biri de yüksek kaynak maliyetleridir. Devlet bütçesinde toplam vergi gelirleri içinde sadece yüzde 1 civarlarında payı olan BSM Vergisi, KKDF kesintileri, munzam karşılık oranlarının yüksekliği, diğer gider ve vergiler gibi unsurlar Türkiye'de bankalar açısından kaynak maliyetlerini yükseltmekte, bankaların plase edebileceği fonları olumsuz yönde etkilemektedir.

Türk bankacılık sektörü için ilginç bir deneyim, "risk odaklı denetim" uygulamalarına geçme zorunluluğudur. Özellikle Basel II ölçütleriyle birlikte getirilen operasyonel riski belirleme ve izleme çalışmaları sektöre bir hareketlilik getirmiş olsa da, risk yönetimi ilkelerinin karar aşamalarında henüz olması gerektiği kadar etkili olmadığı gözlenebilmektedir (Ayaydın,A.(2008) Vatan Gazetesi).

7.5.BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURULU (BDDK)'NUN KURULMASI

7.5.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun(BDDK) Kurulması

Türk bankacılık sektörü için 1990'lı yıllar yüksek dalgalanmaların yaşandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde bankalar yoğunluklu olarak kamu menkul kıymetlerine yatırım yapmış ve yüksek yabancı para açık pozisyonları ile çalışmışlardır. Bu aşırı risk alma eğilimi, Türk Lirasının büyük oranda değer kaybettiği 1994 krizi ile ekonomiye ağır maliyetler yüklemiştir. Kriz, diğer yapısal sorunlar ile birleşerek oldukça şiddetli etkiler doğurmuş ve 1994-1999 döneminde 11 bankaya el konulmuştur.

Bu dönemde bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesinde parçalı bir yapı bulunmaktadır. Hazine Müsteşarlığı Bankacılık Kanununun uygulanmasından, bankacılığa ilişkin ikincil düzenlemelerin hazırlanmasından, yerinde denetimlerin gerçekleştirilmesinden ve bankalara yönelik idari ve cezai yaptırımların uygulanmasından sorumlu iken, Merkez Bankası da bankaların uzaktan gözetiminden ve tasarruf mevduatını sigorta eden Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun (TMSF) idare ve temsilinden sorumludur. 1999 yılında bankacılık sektörünün düzenlenmesi ve denetlenmesindeki bu parçalı yapının ortadan kaldırması ve sektöre ilişkin tek bir bağımsız denetleyici ve düzenleyici kurumun kurulması kararlaştırılmıştır. Buradaki temel amaç, düzenleme ve denetimin etkinliğinin artırılması ve bağımsız bir karar alma mekanizmasının oluşturulmasıdır(www.bddk.gov.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı)

Bu gelişmelerin sonucu olarak, 4389 sayılı Bankacılık Kanunu ile Haziran 1999'da Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nun kurulmasına karar verilmiş ve Kurum Ağustos 2000'de faaliyetlerine başlamıştır.

BDDK idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu kurumudur. Kurumun merkezi Ankara'dadır ve İstanbul'da bir ofisi bulunmaktadır. İdari ve mali özerklik, Kuruma üç temel alanda özerk hareket edebilme yetkisi vermektedir. Kurum, mevzuatla kendisine verilen düzenleme ve denetlemeyle ilgili görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında bağımsız olarak yerine getirir ve kullanır. Kurumun kararları yerindelik denetimine tabi tutulamaz. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi Kurumun kararlarını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez.

5411 sayılı Bankacılık Kanununda; BDDK'nın görevleri, Kanun ve ilgili diğer mevzuatın verdiği yetkiler çerçevesinde finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, mali sektörün gelişmesi, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelik olarak aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir:

Tasarruf sahiplerinin haklarını korumak ve kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve uygulamak, bankalar ve finansal holding şirketleri ile diğer kanunlarda ve ilgili mevzuatta yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla finansal kiralama, faktöring ve finansman şirketlerinin; kuruluş ve faaliyetlerini, yönetim ve teşkilat yapısını, birleşme, bölünme, hisse değişimini ve tasfiyelerini

düzenlemek, uygulamak, uygulanmasını sağlamak, uygulamayı izlemek ve denetlemek, yurt içi ve yurt dışı muadil kurumların katıldığı uluslararası mali, iktisadi ve mesleki teşekküllere üye olmak, görev alanına giren hususlarda yabancı ülkelerin yetkili mercileri ile mutabakat zaptı imzalamak ve kanunla verilen diğer görevleri yapmak (www.bddk.gov.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı.).

7.5.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)'nun Temel Hedef ve Stratejileri

BDDK'nın misyon ve vizyonunun gerçekleştirilmesine yönelik beş stratejik amaç belirlenmiştir. Her bir stratejik amacın başarılması için kendine mahsus uyumlu hedefler oluşturulmuştur. Ayrıca, bu Planı müteakiben söz konusu hedeflere yönelik faaliyet ve performans ölçütleri belirlenecektir. BDDK'nın 2006-2008 yılını kapsayan stratejik amaç ve hedefleri aşağıda sunulmaktadır:

- **Güvenli, İstikrarlı, Etkin ve Rekabetçi Bir Finansal Piyasa**

Finansal piyasalarda etkinlik ve rekabetin geliştirilmesi, düzenli ve emin bir şekilde çalışan bankacılık sistemi için risk odaklı yaklaşım ile denetim sisteminin güçlendirilmesi, izin işlemleri ile denetim sonuçlarının düzenli ve emin bir şekilde çalışan bankacılık sistemi ile tutarlı ve ölçülü uygulanması.

- **Etkili ve Etkin Denetim Sistemi**

Sermaye Gerekliliği Direktifi/Basel-II'ye dair hazırlıkların etkin şekilde sürdürülmesi.

- **Esnek Düzenleyici Çerçeve**

Kanunda öngörülen düzenlemelerin ilgili tarafların da görüşleri alınarak hazırlanması, müşterilerin bilinçlendirilmesi, hak ve menfaatlerinin gözetilmesi, koruyucu uygulamaların geliştirilmesi.

• **Müşteri Haklarına Yönelik Şeffaf, Adil ve Teşvik Edici Uygulamalar**

Tüketici ihbar ve şikayetlerinin çözülmesi, faaliyetlerin profesyonel, açık ve etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi, kamunun aydınlatılmasına ilişkin etkinliğin artırılması, etkin ve verimli çalışan yüksek nitelikli personel istihdam edilmesi ve yetiştirilmesi, fiziki ve mali kaynakların yönetiminin kurumsal kapasiteyi artıracak şekilde etkinleştirilmesi.

• **Yeterli ve Etkili Kurumsal Yönetim**

Kurumsal kabiliyeti geliştirecek projelerin hazırlanması ve uygulanması.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun temel misyonu; bankaların ve özel finans kurumlarının piyasa disiplini içerisinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için uygun ortamı yaratmak ve bu sayede ülkenin uzun vadeli ekonomik büyümesine ve istikrarına katkıda bulunmaktır (www.bddk.gov.tr,2006-2008, Stratejik Plan ve Hedefler.).

Sonuç olarak; 18 Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile sektörü düzenleme, gözetim ve denetim işleri özerk statüde kurulan BDDK'ya verilmiştir. 19 Aralık 1999 tarihli 4491 sayılı yasa ile bankaların kuruluşundan tasfiyesine kadar olan süreçte alınması gereken kararların tamamı bu kuruma bırakılmıştır. BDDK, 31 Ağustos 2000'de fiilen çalışmaya başlamıştır. Kurumun amacı; bankacılık düzenleme, gözetim ve denetim sistemini uluslararası kriterlere ve AB normlarına uydurmak, bankaların mali yapılarını güçlendirmek, istismarı önlemek, sektörün piyasa disiplini içerisinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için uygun ortamı yaratmak, ülkenin uzun vadeli ekonomik büyümesine ve istikrarına katkı sağlamaktır.

Bu bağlamda, 4389 sayılı yasada öngörüldüğü gibi, Şubat 2001'de "iç denetim ve risk yönetimi sistemleri hakkında yönetmelik" ve "bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesine ve değerlendirilmesine ilişkin yönetmelik" çıkarılmıştır. AB direktiflerindeki özkaynak tanımına paralel olarak "konsolide özkaynak" tanımı getirilmiş ve konsolide esasa göre uygulanacak kredi sınırları ile standart oranların hesaplanmasında bu tanımın esas alınması sağlanmıştır. 2009 yılına kadar bir geçiş süreci tanınarak, bankaların mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa iştirakleri kendi özkaynaklarının en fazla %15'i, bu iştiraklerin toplam tutarı ise

banka özkaynaklarının %60'ı ile sınırlandırılmıştır. Bankaların mali tablolarında saydamlığın sağlanması ve işlemlerin mahiyetine uygun olarak muhasebeleştirilmesi için 1 Ocak 2002'de yürürlüğe girmek üzere Muhasebe Uygulama Yönetmeliği'nin (MUY) çıkarılması, bu yönetmelikle repo işlemlerinin bilanço kapsamına alınması, finansal araçların değerlemesi, sınıflandırılması ve riske karşı korunması amacıyla yönelik esasları içeren 39 nolu standart da dahil olmak üzere uluslararası muhasebe standartlarının temel ilkelerinin benimsenmesi amaçlanmıştır. Risk grubu yaklaşımıyla, risk yoğunlaşmasını önlemek ve bankaların aktif yapısını emniyet, akışkanlık ve verimlilik ilkelerine göre sağlamlaştırmak amacıyla, bir gruba kullanılacak kredi limitlerinin hesabında doğrudan ve dolaylı kredilerin birlikte dikkate alınması, bankaların hissedar ve iştiraklerine kaynak kullanırken de aynı hassasiyetin gösterilmesi istenmiştir.

III.BÖLÜM:ALAN ARAŞTIRMASI

8.YÖNTEM

8.1.Araştırma Modeli

Bu araştırma, literatür verilerine ve anket yanıtlarına dayanan ağırlıklı olarak betimsel bir çalışmadır. Analiz ve yorumlar frekans tablolarına dayandırılmıştır.Ayrıca anket cevapları arasından uygun olan verilere ki-kare (χ^2) analizi de uygulanmıştır.Sonuçlar yorumlanarak bankacılık krizlerinin daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır.

8.2.Evren ve Örneklem

Çalışmamızın evreni, Ankara'da ki özel banka çalışanlarıdır (bu sayı yaklaşık 1200 kişi tahmin edilmektedir³).Bu bankalardan temas ve bağlantı kurulabilen Ankara'da ki Garanti Bankası, Yapı kredi Bankası,Finansbank bankalarının tüm çalışanlarına 200 adet anket formu ulaştırılabilmiş ve bunlardan doğru ve tutarlı cevap alınabilen 61 adet anket verileri ile yetinilmek durumunda kalınmış ve bu anket verileri değerlendirilmeye alınmıştır.

Bankacılık sektöründeki hassasiyet ve bilgi vermedeki çekingenlik nedeniyle sınırlı olan bu sayı (61 adet) ile sınırlı kalmıştır.

8.3.Veri Toplanması

Yapılacak olan çalışmanın konusu ile ilgili yerli ve yabancı olmak üzere çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Bu çalışmada konuyla ilgili ulaşılabilir kitap ,makale ,köşe yazıları ve finans yazıları incelenmiştir. Konuyla ilgili yayınlanan araştırmalar, üniversitelerde gerçekleştirilmiş bilimsel tezler incelenmiş, ulusal bankalara ait web siteleri, BDDK, TBB, TCMB,TMSF,OECD kurumlarının web siteleri kullanılmıştır.

³ TBB 'den elde edilen şube ve personel sayıları dikkate alınarak ulaşılmıştır.

İnternet günümüzde vazgeçilmez bir bilgi kaynağı haline gelmiştir. Bu açıdan çalışmamızda, özellikle konunun yabancı ülkelerdeki durumunu araştırabilmek adına vazgeçilmez bir bilgi kaynağı olarak kullanılmıştır. Ancak burada kullanılacak olan verilerin kaynağının emin kurum ve kuruluşlar olması çalışmanın güvenilirliği açısından birinci derecede göz önünde bulundurulmuştur.

Ayrıca banka çalışanların kriz hakkındaki görüşlerine anket yoluyla verilmiştir. Bunun için çeşitli banka ve şubelerde çalışanlara bankacılık krizleri ,sonuçları ve çözüm önerileri ile ilgili krizle ilgili anket düzenlenmiştir. Bankalardan tek tek anket yoluyla bilgi alma girişiminde bulunulmuş, ankete ilgi beklenen düzeyde olmamış buna karşın tutarlı bilgiler elde edilmiştir(Anket örneği Ek-1' de verilmiştir.).

8.4.Verilerin Analizi

Çeşitli banka şubelerindeki çalışanlarla yapılan bankacılık krizleri ile ilgili anket çalışmasından elde edilen veriler SPSS 15.0 for Windows programı ile hesaplanmıştır, frekans tabloları hazırlanmış,mümkün olan verilere ilişkin χ^2 analizleri yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

9.BULGULAR VE YORUM

9.1 Frekans Analizi

Çalışmamızda daha etkin ve daha anlaşılabilir olması adına “ bankacılık krizleri ve türk bankacılığına etkileri” adlı anket düzenlemiş ve banka çalışanlarından(meslek mensubu) veriler toplanarak analiz edilmiştir. Aşağıda frekans tablolarından Tablo13’den –Tablo 27’ye kadar mutlak ve yüzde frekanslar halinde düzenlenmiş ve ayrı ayrı yorumlanmıştır.

Banka çalışanlarının Dünya Bankacılık krizleri konusundaki değerlendirmeleri Tablo:13 de ve Tablo:14 de görülmektedir.

Tablo 13 ve Tablo 14’e göre ; Dünyada yaşanan bankacılık krizlerini ankete katılan katılımcılardan %62.3 çok önemli olarak algılamaktadır, katılımcıların %32.4 ü ise önemli olduğu görüşünü savunmuşlardır.

Buna karşın bankacılık krizlerinden Türkiye nin %50.8 oran ile az etkilendiği sonucunda birleşiyorlar.

Tablo 13: Dünyada Yaşanan Son Bankacılık Krizlerinin Değerlendirilmesi.

	Frekans	Yüzde
<i>çok önemli</i>	38	62,3
<i>önemli</i>	21	34,4
<i>fikrim yok</i>	1	1,6
<i>önemsiz</i>	1	1,6
<i>Toplam</i>	61	100,00

Bu da bize gösteriyor ki; Banka çalışanları, dünyadaki banka krizlerinin etkisinin Türkiye de az hissedildiğinin ve etkilerinin beklenilenden daha hafif olduğunu ifade etmektedirler.

Tablo 14: Bankacılıkta Yaşanan Krizlerden Türkiye’nin Etkilenmesi.

	Frekans	Yüzde
<i>hiç etkilendi</i>	1	1,6
<i>az etkilendi</i>	31	50,8
<i>etkilendi</i>	3	4,9
<i>çok etkilendi</i>	25	41
<i>Toplam</i>	60	98,4
<i>Cevap vermeyenler</i>	1	1,6
<i>Toplam</i>	61	100

Banka çalışanlarının, mevduat sahiplerinin, banka sahiplerinin, kredi kullananlar ve tüketici konumundaki bankacılıkla ilgili kesimlerin krizden etkilenme durumları Tablo 15 yardımıyla değerlendirilmiştir. Bu etkilerin ise en fazla %39.3 kredi kullananlar ve %23 ile tüketiciler tarafından hissedildiğini; banka çalışanları ve mevduat sahiplerinin ise eşit olarak %27.9 oranla dördüncü sıralarda en az etkiyi ise %29.5 ile banka sahipleri tarafından hissedildiğini görmekteyiz. Anlaşılan o dur ki ; krizin etkileri sermaye sahiplerini çok fazla

sarsmadan hafif şekilde atlatılmış ve en büyük etkiyi tüketici grubu ağır bir şekilde hissetmiştir.

Tablo 15: Bankacılık Krizlerinin Aşağıdakilerden En Çok Hangilerini Etkilediğinin Analizi

I.Banka çalışanları önem sırası	Frekans	Yüzde
1	11	18
2	9	14,8
3	13	21,3
4	17	27,9
5	5	8,2
Toplam	55	90,2
System	6	9,8
Toplam	61	100
II.mevduat sahipleri önem sırası	Frekans	Yüzde
1	3	4,9
2	7	11,5
3	14	23
4	17	27,9
5	16	26,2
Toplam	57	93,4
Cevap vermeyenler	4	6,6
Toplam	61	100,00
III. Banka Sahipleri Önem Sırası.	Frekans	Yüzde
1	8	13,1
2	9	14,8
3	10	16,4
4	12	19,7
5	18	29,5
Toplam	57	93,4
Cevap vermeyenler	4	6,6
Toplam	61	100
IV.Kredi Kullanıcılar Önem Sırası.	Frekans	Yüzde
1	24	39,3
2	21	34,4
3	10	16,4
4	1	1,6
5	3	4,9
Toplam	59	96,7
Cevap vermeyenler	2	3,3
Toplam	61	100
V. Tüketici Önem Sırası.	Frekans	Yüzde
1	14	23,00
2	12	19,7
3	11	18,00
4	8	13,1
5	12	19,7
Toplam	57	93,4
Cevap vermeyenler	4	6,6
Toplam	61	100

Sermaye sahipleri (banka sahipleri), krizden %29.5 oranı gibi en az şekilde etkilenmesinde alınan tedbirlerin ve yapılan çalışmaların mutlaka önemli bir paya sahip olması düşünülür.

Banka çalışanlarının, Tablo 16 da görüldüğü gibi ankete katılan çalışanların yarısından fazlası %54.1' gibi bir oranı bankacılık krizleri ile ilgili eğitim almışlardır.

Tablo 16: Kurumunuz bankacılık krizleri ile ilgili herhangi bir eğitim çalışması düzenledi mi? Analizi.

	Frekans	Yüzde
evet	33	54,1
hayır	28	45,9
Toplam	61	100

Banka çalışanlarının aldıkları eğitimlerini pratikte uygulamaları ise Tablo 17 de görüldüğü gibi %47.5 i ki bu oldukça yüksek bir orandır. Buda gösteriyor ki çalışanlar öğrendiklerini pratikte uygulamışlar ve başarı elde etmişlerdir.

Tablo 17: Cevabınız “Evet “İse Öğrendikleriniz Mesleki Çalışmalarınızda Uygulayabildiniz Mi? Analizi.

	Frekans	Yüzde
evet	29	47,5
hayır	6	9,8
Toplam	35	57,4
Cevap vermeyenler	26	42,6
Toplam	61	100

Yapılan analiz sonucunda ;Kriz döneminde kurum tarafından verilen eğitimlerin oldukça faydalı olduğunun ve çalışanların daha sağduyulu ve oluşabilecek ekonomik istikrarsızlıklara daha temkinli bir şekilde davrandıkları ortaya çıkmıştır.

Sermaye yapısı güçlendirilmesi, mali önlemlerin alınması, güven oluşturulması, yeniden yapılandırma gibi bankacılık krizlerine karşı ankete cevap verenlerin çalıştıkları kurumların almış oldukları önlemler Tablo 18’de değerlendirilmiştir. Bu bağlamda katılımcıların %39.3’ü mali önlemlerin alındığını, %32.8’ i güven oluşturulması gerekliliğinde birleşmiştir.

Bankalar özellikle krizlerden ötürü tüketiciler, çalışanlar ve özellikle kitleler üzerinde etkisini kaybettiği ve gündün güne azalan “güven” kelimesinin hassasiyeti üzerinde durmuş ve yeniden güven tesis etmenin ,oluşmuş olan güvenin alınan kararlar ve yapılan uygulamalarla yeniden pekiştirilmesi üzerinde çalışmalar yapmıştır.

Tablo 18: Bankacılık krizlerine karşı kurumunuzun (bankanızın) almış olduğu aşağıdaki önlemlerden hangisi hayata geçirilmiştir? Analizi.

I.Sermaye Yapısı	Frekans	Yüzde
Güçlendirilmiştir.		
hayır	36	59
evet	16	26,2
2	2	3,3
3	6	9,8
4	1	1,6
Toplam	61	100
II.Mali Önlemler Alınmıştır.	Frekans	Yüzde
hayır	37	60,7
evet	24	39,3
Toplam	61	100
IV.Güven Oluşturulmuştur.	Frekans	Yüzde
hayır	41	67,2
evet	20	32,8
Toplam	61	100
V.Yeniden Yapılandırılmıştır.	Frekans	Yüzde
hayır	58	95,1
evet	3	4,9
Toplam	61	100

Tablo 19: Bankacılık Krizi Nedeniyle Çalıştığınız Banka Aşağıdaki Uygulamalardan Hangisi Ya Da Hangilerine Başvurmuştur? Analizi.

I. Personel Çıkarma	Frekans	Yüzde
hayır	54	88,5
evet	7	11,5
Toplam	61	100
II. Şube Sayısını Azaltma	Frekans	Yüzde
hayır	53	86,9
evet	8	13,1
Toplam	61	100
III. Kredilerini Çoğaltma	Frekans	Yüzde
hayır	47	77
evet	14	23
Toplam	61	100
IV. Kredi Kısıma	Frekans	Yüzde
hayır	35	57,4
evet	26	42,6
Toplam	61	100
V. Faizleri Yükseltme	Frekans	Yüzde
hayır	46	75,4
evet	15	24,6
Toplam	61	100
VI. Maaşlarda Azalış	Frekans	Yüzde
hayır	61	100

Tablo 19’da ankete katılan bankaların bankacılık krizlerinde; personel çıkarma, şube sayısını azaltma, kredilerini çoğaltma, kredi kısıma, faizleri yükseltme , maaşlarda azalış gibi önlemlerden hangilerinde daha başarılı oldukları irdelenmiştir. Çıkan sonuç ise; bankadaki

güven oluşumu öncelikle banka personeli lehinde gerçekleştirilmiş, ankete katılan çalışanların tamamı (%100) ü maaşlarda azalış olmadığını, %88.5 'i personel çıkarma ve %86.9'u da şube sayısında azaltma yaşanmadığını ifade etmekte ve bu sonuçta bankacılıktaki çalışanların çalıştıkları kuruma duydukları güveni perçinlemektedir. Aynı zamanda da bankaya bağlılığı ve motivasyonu arttırarak sermayedarlara daha fazla verim elde etme imkanı tanımaktadırlar.

Çalışanların kriz kavramı ile ne anladıklarını iş hacmi, iş verimi, iş güvencesi, enflasyon, alım gücü gibi beş adet göstereyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. (Tablo:20) Çalışanların %39.32'ü "kriz" kelimesinin alım gücünün azalması, %32.8 i ise iş hacminde azalma olarak ifade etmekte, buna karşın katılımcıların %8.2 si ise iş veriminin düşmesi olarak tanımlamaktadır ki bu Tablo:19'da dediğimiz gibi bankaların güveni sağlamayı başardıklarında, oluşturulan güven banka çalışanının motivasyonunu arttırarak artı verimlilik olarak banka sahiplerine dolayısıyla ekonomiye olumlu katkı sağlayacaktır.

Tablo 20:Banka Çalışanı Olarak "Kriz" Kelimesi Size Ne İfade Ediyor?Analizi.

I. İş Hacminde Azalma	Frekans	Yüzde
hayır	41	67,2
evet	20	32,8
Toplam	61	100
II. İş Veriminin Düşmesi	Frekans	Yüzde
hayır	56	91,8
evet	5	8,2
Toplam	61	100
III. İş Güvencesinde Azalma	Frekans	Yüzde
hayır	48	78,7
evet	13	21,3
Toplam	61	100
IV. Enflasyonist Ortam	Frekans	Yüzde
hayır	49	80,3
evet	12	19,7
Toplam	61	100
V. Alım Gücünün Azalması	Frekans	Yüzde
hayır	37	60,7
evet	24	39,3
Toplam	61	100

Tablo 21:Bankacılık krizi tanımının karşılığının ne ifade ediyor ?Analizi		
I.Banka Sermayelerinin Bir Kısımının Kaybedilmesi	Frekans	Yüzde
hayır	46	75,4
evet	15	24,6
Toplam	61	100
II.Bankalara Devletin El Koyması	Frekans	Yüzde
hayır	54	88,5
evet	7	11,5
Toplam	61	100
III.Bankaların Mevduatlarında Azalma	Frekans	Yüzde
hayır	51	83,6
evet	9	14,8
Toplam	60	98,4
Cevap vermeyenler	1	1,6
Toplam	61	100
IV.Bankaların Birleşmeye Veya Kapanmaya Zorlanması	Frekans	Yüzde
hayır	54	88,5
evet	7	11,5
Toplam	61	100
V.Sisteme Olan Güvenin Kaybolması	Frekans	Yüzde
hayır	37	60,7
evet	24	39,3
Toplam	61	100

Tablo 21 de, banka çalışanlarının bankacılık krizinden ne anladıkları; banka sermayelerinin bir kısmının kaybedilmesi,bankalara devletin el koyması,bankaların mevduatlarında azalma,bankaların birleşme veya kapanmaya zorlanması,sisteme olan güvenin kaybolması olarak beş başlık altında irdelenmiştir.Ankete katılan tüm çalışanlar bu sebeblerin hepsine hayır demişler sadece %36,3 lük kısmı güvenin kaybolmasını bankacılık krizinin tanımı olarak ifade etmişlerdir.

Güveni tesis etmenin yolu ise Tablo:22 de belirtildiği gibi ekonomik istikrarı sağlamak ve gelişen teknolojileri takip ederek krizi önceden algılayabilmektir.Bu bağlamda ankete katılan katılımcılar,Türk bankacılık sektöründeki temel sorunlarından ekonomik istikrarsızlığı ve teknolojik gelişmeleri %57.4 er oranla ile birinci sorun olarak görmüşlerdir.

Tablo 22: Bankacılık Sektöründeki Temel Sorunları Analizi

I. Ekonomik İstikrarsızlık Önem Sırası	Frekans	Yüzde
1	35	57,4
2	12	19,7
3	4	6,6
4	4	6,6
5	1	1,6
Toplam	56	91,8
Cevap vermeyenler	5	8,2
Toplam	61	100
II. Yüksek Kaynak Maliyeti Önem Sırası	Frekans	Yüzde
1	8	13,1
2	21	34,4
3	21	34,4
4	5	8,2
5	1	1,6
Toplam	56	91,8
Cevap vermeyenler	5	8,2
Toplam	61	100
IV. Haksız Rekabet Koşulları Önem Sırası	Frekans	Yüzde
1	5	8,2
2	7	11,5
3	10	16,4
4	26	42,6
5	5	8,2
Toplam	53	86,9
Cevap vermeyenler	8	13,1
Toplam	61	100
V. Teknolojideki Hızlı Gelişmeler Önem Sırası	Frekans	Yüzde
1	1	1,6
2	1	1,6
3	7	11,5
4	8	13,1
5	35	57,4
Toplam	52	85,2
Cevap vermeyenler	9	14,8
Toplam	61	100
VI. ÖzKaynakların Yetersizliği Önem Sırası	Frekans	Yüzde
1	8	13,1
2	15	24,6
3	13	21,3
4	10	16,4
5	8	13,1
Toplam	54	88,5
Cevap vermeyenler	7	11,5
Toplam	61	100

TABLO 23: Bankacılık Krizinin Ortaya Çıkış Nedenlerinin Analizi

<i>I. Bankacılık Krizleri Küresel Nedenlerdendir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	17	27,9
kısmen katılıyorum	44	72,1
Toplam	61	100
<i>II. Ülkemizde Bankacılık Yasal Alt Yapısı Yetersizdir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	8	13,1
kısmen katılıyorum	22	36,1
fikrim yok	4	6,6
katılmıyorum	19	31,1
hiç katılmıyorum	8	13,1
Toplam	61	100
<i>III. Yöneticiler Mali Piyasalardaki Gelişmeleri İyi Analiz Edemezler.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	4	6,6
kısmen katılıyorum	19	31,1
fikrim yok	7	11,5
katılmıyorum	24	39,3
hiç katılmıyorum	5	8,2
Toplam	59	96,7
Cevap vermeyenler	2	3,3
Toplam	61	100
<i>IV. Mali Sektör Üzerinde, Erken Uyarıda Bulunacak Mekanizmalar Eksiktir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	14	23
kısmen katılıyorum	31	50,8
fikrim yok	6	9,8
katılmıyorum	10	16,4
Toplam	61	100
<i>V. Bankacılık Kesiminin Verdiği Kredilere Hükümet Müdahaleleri Olmaktadır.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	5	8,2
kısmen katılıyorum	35	57,4
fikrim yok	16	26,2
katılmıyorum	2	3,3
hiç katılmıyorum	2	3,3
Toplam	60	98,4
Cevap vermeyenler	1	1,6
Toplam	61	100
<i>VI. Yüksek Faiz Oranları Ve Yüksek Enflasyon Yaygındır.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	14	23
fikrim yok	2	3,3
katılmıyorum	15	24,6
Toplam	59	96,7
Cevap vermeyenler	2	3,3
Toplam	61	100

Tablo 23’de, ankete katılanlar verdikleri cevaplarda, bankacılık krizlerinin ortaya çıkış

nedenlerinden olan küresel nedenlere %72.1 ,bankacılık sektörünün yasal alt yapısının yetersiz olmasına %36.1 , yöneticilerin mali piyasalardaki gelişmeleri iyi analiz edememelerine %31.1, mali sektör üzerinde erken uyarıda bulunacak mekanizmaların eksikliğine % 50.8, verilen kredilere devlet müdahalesinin olmasına % 57.4 ,yüksek faiz ve enflasyonun yaygınlığına %45.9 oran ile kısmen katılıyorum demmiştir.Genel kabul gördüğü gibi, banka çalışanları arasında da bankacılık kriz nedenlerinin tek bir sebebi yoktur ve katılımcılar kesin bir ortak sonuca varamamaktadırlar.bu sonuçta gösterir ki bankacılık kriz nedeni olarak tek bir neden gösteremeyiz çünkü tüm olaylar ve durumlar birbirini etkilemektedir.

Bankacılık krizlerinin sonuçlarını Tablo 24’de irdeledik.Bu sonuçlar aynı zamanda diğer analiz sonuçlarını da destekler nitelikte ortaya çıktı.Zira ankete katılan katılımcıların % 70.5 gibi oldukça yüksek bir oranda ülkedeki işsizlik oranında meydana gelen artışların bankacılık krizlerinin sonucu olduğunu,%52.5 inin yeniden yapılanmayı gündeme getirdiğini ve bununla beraber %57.4 gibi bir oranda piyasada güven probleminin orataya çıkacağını vurgulamıştır.Son yaşanan bankacılık krizlerinden de görüldüğü gibi ülkede meydana gelen krizler toplumdaki tüm kesimin kurumlara olan güvenini zedelemekte ve istihdamın yavaşlaması ve yeniden yapılanma çalışmaları sonucunda kurumların küçülmeye giderek işsizliğin artmasına sebebiyet vermektedirler.

Bankacılık krizlerinden sonra ortaya çıkan bazı olumsuzlukların giderilebilmesi için (örneğin;güvenin yeniden sağlanması,varlan istihdamın korunması ve ayrıca yeni istihdam sahalarının oluşturulması gibi) birtakım önlemlerin alınma gerekmektedir. Tablo 25’de görüldüğü gibi katılımcıların %83.6 gibi büyük bir oranı istikrarlı bir finansal sistemin oluşturulması gerekliliğine tamamen katılmaktadırlar.aynı zamanda %75.4 oranı ile bankacılık sektöründe yasal ve mali düzenlemelerle sermaye yapısının güçlendirilmesi gerekliliğine, %72.1 oran ile de spekülasyonların etkisinin azaltılarak şeffaflığın önemli hale elmesi gerekliliğine tamamen katılmaktadırlar.

TABLO 24: Bankacılık Krizlerinin Sonuçlarının Analizi

<i>I. Mali İstikrarsızlık Artmıştır.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	27	44,3
kısmen katılıyorum	28	45,9
katılmıyorum	5	8,2
Toplam	60	98,4
Cevap vermeyenler	1	1,6
Toplam	61	100
<i>II. Birçok Banka İflas Etmiştir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	24	39,3
kısmen katılıyorum	20	32,8
fikrim yok	1	1,6
katılmıyorum	13	21,3
hiç katılmıyorum	3	4,9
Toplam	61	100
<i>III. Ülkedeki İşsiz Sayısında Artışlar Olmuştur.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	43	70,5
kısmen katılıyorum	14	23
fikrim yok	2	3,3
katılmıyorum	2	3,3
Toplam	61	100
<i>IV. Banka Birleşmeleri Meydana Gelmiştir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	26	42,6
kısmen katılıyorum	29	47,5
fikrim yok	1	1,6
katılmıyorum	3	4,9
hiç katılmıyorum	2	3,3
Toplam	61	100
<i>V. Piyasada Güven Problemi Yaşanmıştır.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	35	57,4
kısmen katılıyorum	23	37,7
fikrim yok	2	3,3
katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100
<i>VI. Yeniden Yapılandırılma Gündeme Gelmiştir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	32	52,5
kısmen katılıyorum	24	39,3
fikrim yok	4	6,6
katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100

TABLO 25:Bankacılıkta Krizlerin Olmaması Ve Krizin Sonuçlarını Hafifletmek İçin Alınan Önlemlerin İrdelenmesi.

<i>I.Özel Bankacılık Sistemi Yapılanmaya Gİtmelidir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	21	34,4
kısmen katılıyorum	28	45,9
fikrim yok	6	9,8
katılmıyorum	4	6,6
hiç katılmıyorum	2	3,3
Toplam	61	100
<i>II.Mali Sektör Üzerinde Denetimler Arttırılmalıdır.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	27	44,3
kısmen katılıyorum	31	50,8
katılmıyorum	3	4,9
Toplam	61	100
<i>III. Krizleri Önceden Tahmin Etmeye Yönelik Bilimsel Çalışmalar Yapılmalıdır.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	37	60,7
kısmen katılıyorum	20	32,8
fikrim yok	3	4,9
katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100
<i>IV.İstikrarlı Bir Finansal Sistemin Oluşturulması Gerekmeğedir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	51	83,6
kısmen katılıyorum	10	16,4
Toplam	61	100
<i>V.Bankacılık Sektöründe Yasal Ve Mali Düzenlemelerle Sermaye Yapısı Güçlendirilmelidir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	46	75,4
kısmen katılıyorum	13	21,3
fikrim yok	2	3,3
Toplam	61	100
<i>VI. Spekülasyonların Etkisi Azaltılmalı,Şeffaflık Önemi Hale Gelmelidir.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	44	72,1
kısmen katılıyorum	15	24,6
fikrim yok	2	3,3
Toplam	61	100

Bankacılık krizlerine karşı kamu bazı önlemler almıştır.Tablo 26 da gösterildiği gibi bu önlemlerden özelleştirmeler %41, banka birleşmeleri %59 ,yabancı satışlar%37.7,kapatma/iflas %50.8 oranı ile başarısız olarak değerlendirilmiştir.Bu önlemlerin alınması bankacılık sektöründe güveni zedeleyecek istihdamı azaltacağı için sektör tarafından memnuniyetsiz olarak karşılanacaktır. Buna karşın, katılımcıların %54.1 sermaye artışını ve %32.8'i ise küçülmeye gitmeyi başarılı bulmaktadır. Sermaye artışının bu kadar yüksek bir oranda çıkmasının sebebi tabiki de bankacılık sektörünün güçlenmesi ve verimliliğın ve etkinliğının artmasının istediğinin bir göstergesidir.

TABLO 26: Bankacılık Krizlerine karşı Kamunun aldığı önlemleri başarılı bulunma frekansı.

<i>I. Özelleştirmeler</i>	Frekans	Yüzde
başarılı	19	31,1
fikrim yok	17	27,9
başarısız	25	41,00
Toplam	61	100
<i>II.Banka Birleşmeleri</i>	Frekans	Yüzde
başarılı	36	59,00
fikrim yok	16	26,2
başarısız	9	14,8
Toplam	61	100
<i>III. Yabancı Satışlar</i>	Frekans	Yüzde
başarılı	21	34,4
fikrim yok	14	23,00
başarısız	23	37,7
Toplam	58	95,1
Cevap vermeyenler	3	4,9
Toplam	61	100
<i>IV. Kapatma/İflas</i>	Frekans	Yüzde
başarılı	10	16,4
fikrim yok	19	31,1
başarısız	31	50,8
Toplam	60	98,4
Cevap vermeyenler	1	1,6
Toplam	61	100
<i>V. Sermaye Artışı</i>	Frekans	Yüzde
başarılı	33	54,1
fikrim yok	16	26,2
başarısız	10	16,4
Toplam	59	96,7
Cevap vermeyenler	2	3,3
Toplam	61	100
<i>VI. Küçültme</i>	Frekans	Yüzde
başarılı	20	32,8
fikrim yok	24	39,3
başarısız	16	26,2
Toplam	60	98,4
Cevap vermeyenler	1	1,6
Toplam	61	100

Bankacılık sektöründe son yaşanan mortgage krizi özellikle verilen konut kredileri ile ilgili olduğundan banka çalışanları bu konuda oldukça yetkin ve sebepleri hususunda da hakim bir konumdadırlar.Tablo 27 de yapılan frekans analizi de bunu oldukça açık ne net bir şekilde ortaya koymuştur.Yapılan analize göre mortgage krizi sebeplerinden olan ; mortgage kredi yapılarının bozulması %49.2,faiz yapısının uyumsuzlaşması %49.2,konut fiyatlarındaki şişmeler %60.7 gibi oldukça yüksek bir seviyede ,menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık %47.5, kredi türev piyasaları alanının büyümesi %50.8 oranı ile tamamen katılmaktadırlar.Bu da göstermektedir ki meslek mensupları konuya oldukça hakim ve sebepleri konusunda gereken bilgi birikimine sahiptirler.

TABLO 27 Son Küresel Bankacılık Krizi Olan Mortgage Krizinin Sebeplerinin analizi.

I. Mortgage Kredilerinin Yapısının Bozulması.	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	30	49,2
kısmen katılıyorum	25	41
fikrim yok	4	6,6
katılmıyorum	1	1,6
hiç katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100
II. Faiz Yapısının Uyumsuzlaşması	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	22	36,1
kısmen katılıyorum	30	49,2
fikrim yok	5	8,2
katılmıyorum	3	4,9
Toplam	60	98,4
Cevap vermeyenler	1	1,6
Toplam	61	100
III. Konut Fiyatlarındaki Şişmeler.	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	37	60,7
kısmen katılıyorum	16	26,2
fikrim yok	3	4,9
katılmıyorum	4	6,6
hiç katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100
IV. Menkul Kıymetlerin Fonlanmasında Yaşanan Sıkışıklık.	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	29	47,5
kısmen katılıyorum	23	37,7
fikrim yok	8	13,1
Toplam	60	98,4
Cevap vermeyenler	1	1,6
Toplam	61	100
V. Kredi Türev Piyasaları Alanının Büyümesi.	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	31	50,8
kısmen katılıyorum	19	31,1
fikrim yok	8	13,1
katılmıyorum	3	4,9
Toplam	61	100
VI. Kredi Derecelendirme Sürecindeki Sorunlar.	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	23	37,7
kısmen katılıyorum	25	41,00
fikrim yok	7	11,5
katılmıyorum	5	8,2
hiç katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100

Mortgage krizinin sebeplerine hakim olan bankacılık sektörü çalışanları Tablo 28’de görüldüğü gibi mortgage krizinin sonuçlarına da hakimdir.Yapılan frekans analizine göre daha önceden ortaya çıkan “güven “kelimesi burada da yinelenmiş ve perçimlenerek katılımcıların

%60.7 oranında güvenin azalmasına tamamen katılmışlardır. Bunun dışında finans kurumlarının iflası %55.7, konut yatırımlarının daralması %50.8, gelişmekte olan ülkelerin finans piyasalarının etkilenmesi %54.1 oranı ile katılımcılar tamamen katılmışlardır.

Tablo 28: Mortgage Krizinin Sonuçlarının Analizi

<i>I. Finans Kurumlarının İflası</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	34	55,7
kısmen katılıyorum	16	26,2
fikrim yok	7	11,5
katılmıyorum	3	4,9
hiç katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100
<i>II. Finans Kurumlarına Olan Güvenin Azalması</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	37	60,7
kısmen katılıyorum	17	27,9
fikrim yok	5	8,2
katılmıyorum	2	3,3
Toplam	61	100
<i>III. Konut Yatırımlarının Daralması.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	31	50,8
kısmen katılıyorum	18	29,5
fikrim yok	7	11,5
katılmıyorum	4	6,6
hiç katılmıyorum	1	1,6
Toplam	61	100
<i>IV. Gelişmekte Olan Ülkelerin Finans Piyasalarının Etkilenmesi.</i>	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	33	54,1
kısmen katılıyorum	19	31,1
fikrim yok	7	11,5
katılmıyorum	2	3,3
Toplam	61	100

Tablo 29’da özelleştirmenin bankacılık krizlerine etkisi analiz edilmiştir. Özelleştirmenin yapılması bankacılık krizlerinin etkisini azaltır diyenlerin sayısı % 9.8 gibi oldukça düşük bir oranda çıkmıştır. Bundan çıkan sonuç bankacılık sektöründe özelleştirmenin memnuniyetle karşılanmadığıdır.

Tablo 29: Bankacılık Krizlerinin Etkisini Azaltmak İçin, Özelleştirmenin Yapılması Gerekliği

	Frekans	Yüzde
tamamen katılıyorum	6	9,8
kısmen katılıyorum	23	37,7
fikrim yok	7	11,5
katılmıyorum	16	26,2
hiç katılmıyorum	9	14,8
Toplam	61	100

9.2.Ki-Kare(X^2)Testi

Çalışmada kullanılan "Ki-kare" analiz yöntemi ile sadece ilişkilerin saptanması değil, aynı zamanda değişkenler arasındaki farklılıklar da ifade edilmiştir.

Dünyada yaşanan son bankacılık krizini nasıl değerlendiriyorsunuz sorusuna verilen cevapların cinsiyet değişkeni bakımından incelenmesi Tablo 30'da verilmiştir. Cinsiyet değişkeni ile bu soruya verilen cevapların ilişkisinin incelenmesi için yapılan Ki-Kare testine göre bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Tablo incelendiğinde bu ilişkinin erkeklerin %82,6'sının bu krizi çok önemli görmesine karşın bayanların %52,8'inin bu krizi sadece önemli görmesinden kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 30: Cinsiyet ile Bankacılık Krizlerinin Değerlendirilmesi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

					Toplam
			çok önemli	önemli	
cinsiyet	erkek	Sayı	19	4	23
		Yüzde	82,6%	17,4%	100,0%
	bayan	Sayı	19	17	36
		Yüzde	52,8%	47,2%	100,0%
Toplam	Sayı		38	21	59
	Yüzde		64,4%	35,6%	100,0%

$$(X^2 = 5,448 \quad p=0,02)$$

Tablo 31'de cinsiyet ile bankacılık krizlerinin Türkiye'ye etkisi Ki-Kare testine göre bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Tablo incelendiğinde erkeklerin %68,2 si hiç etkilenmedi veya az etkilendi derken, bayanların %55,3 ü Türkiye'nin etkilendiğini veya çok etkilendiğini ifade etmektedirler.

Tablo 31: Cinsiyet ile Bankacılık Krizlerinin Türkiye'ye Etkisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

					Toplam
			hiç etkilenmedi veya az etkilendi	etkilendi veya çok etkilendi	
cinsiyet	erkek	Sayı	15	7	22
		Yüzde	68,2%	31,8%	100,0%
	bayan	Sayı	17	21	38
		Yüzde	44,7%	55,3%	100,0%
Toplam	Sayı		32	28	60
	Yüzde		53,3%	46,7%	100,0%

$$(X^2 = 3,077 \quad p=0,079)$$

Cinsiyet ile “kriz” kelimesinin ne ifade ettiği arasındaki ilişkiyi Tablo 32’de görmekteyiz.Yapılan ki-kare testine göre , sadece iş veriminin düşmesi ile cinsiyet arasında ilişki bulunmuştur.Diğer kriz tanımlamaları ile cinsiyet arasında herhangi bir ilişki ortaya çıkmamıştır.

Tablo 32:Cinsiyet İle “Kriz” Kelimesinin Ne İfade Ettiği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.

I.İş hacminde azalma			hayır	evet	
cinsiyet	erkek	Sayı	13	10	23
		Yüzde	56,5%	43,5%	100,0%
	bayan	Sayı	28	10	38
		Yüzde	73,7%	26,3%	100,0%
Toplam		Sayı	41	20	61
		Yüzde	67,2%	32,8%	100,0%
II.İş veriminin düşmesi			hayır	evet	
cinsiyet	erkek	Sayı	19	4	23
		Yüzde	82,6%	17,4%	100,0%
	bayan	Sayı	37	1	38
		Yüzde	97,4%	2,6%	100,0%
Toplam		Sayı	56	5	61
		Yüzde	91,8%	8,2%	100,0%
III.İş güvencesinde azalma			hayır	evet	
cinsiyet	erkek	Sayı	20	3	23
		Yüzde	87,0%	13,0%	100,0%
	bayan	Sayı	28	10	38
		Yüzde	73,7%	26,3%	100,0%
Toplam		Sayı	48	13	61
		Yüzde	78,7%	21,3%	100,0%
IV.enflasyonist ortam			hayır	evet	
cinsiyet	erkek	Sayı	19	4	23
		Yüzde	82,6%	17,4%	100,0%
	bayan	Sayı	30	8	38
		Yüzde	78,9%	21,1%	100,0%
Toplam		Sayı	49	12	61
		Yüzde	80,3%	19,7%	100,0%
V.alım gücünün azalması			hayır	evet	
cinsiyet	erkek	Sayı	14	9	23
		Yüzde	60,9%	39,1%	100,0%
	bayan	Sayı	23	15	38
		Yüzde	60,5%	39,5%	100,0%
Toplam		Sayı	37	24	61
		Yüzde	60,7%	39,3%	100,0%

	X^2	p
I.İş hacminde azalma	1,915	,166
II.İş veriminin düşmesi	4,148	,042
III.İş güvencesinde azalma	1,505	,220
IV.Enflasyonist ortam	,122	,727
V.Alım gücünün azalması	,001	,979

Tablo 33’de ki bankacılık krizlerine karşı kamunun aldığı önlemleri başarılı buluyormusunuz sorusunu cinsiyet değişkeni bakımından incelenmiştir.Sorunun cevaplarından olan küçülme ile cinsiyet değişkeni bakımından ilişki olup diğer değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki yoktur.Tablo incelendiğinde bu ilişkinin erkeklerin %82,6’sının bu krizi çok önemli görmesine karşın,bayanların %52,8’inin bu krizi sadece önemli görmesinden kaynaklandığı görülmektedir.

Tablo 33: Cinsiyet İle Bankacılık Krizlerine Karşı Kamunun Aldığı Önlemlerin Başarılı Bulunması Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

I.Özelleştirme			başarılı	fikrim yok	başarısız	
cinsiyet	erkek	Sayı	6	5	12	23
		Yüzde	26,1%	21,7%	52,2%	100,0%
	bayan	Sayı	13	12	13	38
		Yüzde	34,2%	31,6%	34,2%	100,0%
Toplam		Sayı	19	17	25	61
		Yüzde	31,1%	27,9%	41,0%	100,0%
II.Banka Birleşmeleri			başarılı	fikrim yok	başarısız	
cinsiyet	erkek	Sayı	13	5	5	23
		Yüzde	56,5%	21,7%	21,7%	100,0%
	bayan	Sayı	23	11	4	38
		Yüzde	60,5%	28,9%	10,5%	100,0%
Toplam		Sayı	36	16	9	61
		Yüzde	59,0%	26,2%	14,8%	100,0%
III.Yabancı Satışlar			başarılı	fikrim yok	başarısız	
cinsiyet	erkek	Sayı	10	4	9	23
		Yüzde	43,5%	17,4%	39,1%	100,0%
	bayan	Sayı	11	10	14	35
		Yüzde	31,4%	28,6%	40,0%	100,0%
Toplam		Sayı	21	14	23	58
		Yüzde	36,2%	24,1%	39,7%	100,0%
IV.Kapama/iflas			başarılı	fikrim yok	başarısız	
cinsiyet	erkek	Sayı	4	8	11	23
		Yüzde	17,4%	34,8%	47,8%	100,0%
	bayan	Sayı	6	11	20	37
		Yüzde	16,2%	29,7%	54,1%	100,0%
Toplam		Sayı	10	19	31	60
		Yüzde	16,7%	31,7%	51,7%	100,0%
V.Sermaye Artışı			başarılı	fikrim yok	başarısız	
cinsiyet	erkek	Sayı	13	5	4	22
		Yüzde	59,1%	22,7%	18,2%	100,0%
	bayan	Sayı	20	11	6	37
		Yüzde	54,1%	29,7%	16,2%	100,0%
Toplam		Sayı	33	16	10	59
		Yüzde	55,9%	27,1%	16,9%	100,0%
VI.Küçülme			başarılı	fikrim yok	başarısız	
cinsiyet	erkek	Sayı	9	5	9	23
		Yüzde	39,1%	21,7%	39,1%	100,0%
	bayan	Sayı	11	19	7	37
		Yüzde	29,7%	51,4%	18,9%	100,0%
Toplam		Sayı	20	24	16	60
		Yüzde	33,3%	40,0%	26,7%	100,0%

	X^2	p
I.Özelleştirme	1,929	,381
II.Banka Birleşmeleri	1,544	,462
III.Yabancı Satışlar	1,278	,528
IV.Kapama/iflas	,233	,890
V.Sermaye Artışı	,343	,842
VI.Küçülme	5,658	,059

Bankacılık krizlerinin etkisinin azaltmak için özelleştirmenin yapılması gerekliliği ile ilgili olarak yapılan Tablo 34’de gösterilen ki-kare analizine göre cinsiyet ve özelleştirmenin yapılması gerekliliği konusunda anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 34: Cinsiyet İle Özelleştirmenin Yapılması Gerekliliği Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

						Toplam
			katılıyorum	fikrim yok	katılmıyorum	
cinsiyet	erkek	Sayı	8	3	12	23
		Yüzde	34,8%	13,0%	52,2%	100,0%
	bayan	Sayı	21	4	13	38
		Yüzde	55,3%	10,5%	34,2%	100,0%
Toplam		Sayı	29	7	25	61
		Yüzde	47,5%	11,5%	41,0%	100,0%

($X^2 = 2,471$ p=0,291)

10.SONUÇ

Bankacılık krizlerinin ve sorunlarının ekonomilerde özel bir ilgiyi görmesinin iki sebebi bulunmaktadır.Bunlar;

1-Krizlerin yerel ekonomiler için ciddi sonuçları,

2-Uluslararası finansal piyasalar daha çok bütünleştikçe krizin diğer ülkelere de yayıldığı gerçeğidir.

Çalışmada, bankacılık sistemi içerisinde bankanın tanımı,bankacılığın tarihi gelişimi,banka türlerini anlattık.Bu bağlamda üçüncü bölümde Türkiye deki bankacılık sektörünün yapısını ,sorunlarını ve Türkiye deki bankaların denetimi üzerinde durulmuştur.

Bankacılık krizlerine temel oluşturması adına finansal kriz kavramı açıklanmış,finansal krizin ortaya çıkış nedenlerinden başlıca;sağlam bir mali sisteme sahip olmamaları,mali sistemlerin zaafları,genelde dışa kapalı olması ve bankaların yanlış borçlanma ve kredi politikaları olduğu ortaya konulmuştur.

Türk bankacılık krizlerinin sonuçları ve krize karşı alınan önlemler detaylı bir şekilde irdelenmiştir.

Türkiye’de yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri, finansal nitelikteki krizler olmalarına karşın, bu krizlerin temelindeki neden Türkiye’de gittikçe artan kamu açıklarıdır. Bunun yanında, zayıf yapılı ve iyi denetlenmeyen bankacılık sektörü, ödemeler bilançosuyla ilgili olarak; gittikçe artan cari açık, spekülasyon saldırıları sonucu rezervlerdeki azalma şeklinde kendini gösteren problemler, siyasal istikrarsızlar, kamu sektöründeki yolsuzluklar ve seçim dönemlerinde uygulanan popülist politikalar krizlerin altında yatan temel nedenlerdir.

1994 yılında yaşanan kriz sonrasında, kambiyo mevzuatına dayanılarak uygulanan “kur riski oranı”nın bankaların sahip olduğu acık ve fazla pozisyonları etkin bir şekilde sınırlayamaması, bankacılık sektörünün 1994 krizine 5 milyar dolarlık bir acık pozisyon ile yakalanması, uc bankanın TMSF’ye devredilmesi, çoğunun da kambiyo zararları ve yüksek faizler nedeni ile ağır yara almasının sonrasında bankaların taşıyabilecekleri kur riskinin,

Basel prensiplerine ve ileri ulke uygulamalarına paralel bir şekilde, özkaynaklarla sınırlanması gündeme gelmiştir.

Krizin en önemli nedenlerinden birisi bankacılık sektöründen kaynaklanan sorunlardır. Özel bankaların sayısı 1980 sonrası dönemde Türkiye’de hızla artarken bu özel bankaların çoğunluğunun temel amacı kendi şirketlerinin sermaye ihtiyaçlarını en ucuz şekilde sağlamak olmuş sonuç olarakda, zayıf sermaye yapılı bankaların sayısı günden güne artmıştır.

Yüksek reel faizlerin ortaya çıkardığı arbitraj imkanı, bundan yararlanmak isteyen yabancı sermayeyi ülkeye çekerken, bankacılık kesiminin yurtdışından borçlanarak kamu açıklarını finanse etmeleri cazip hale gelmiş, bu durum bankacılık sektörünün döviz açık pozisyonlarını artırmıştır.

Diğer taraftan yabancı para mevduatlarındaki artışta bankaların yabancı para yükümlülüklerini artıran diğer bir nedendir. Bankalar kredi vermede güvenilirlik ve geri dönebilirlik kriterlerinden uzaklaştıkları için geri dönmeyen krediler zamanla artmıştır. Reel kesimi fonlamak gibi asli fonksiyonlarından uzaklaşan bankacılık sektörü kamu kesimini açıklarını kapatmak adına uzun yıllar yeterince denetlenmemiştir.

Bu sebeble kamu bankaları finansman ihtiyaçlarını kısa vade ve yüksek maliyetle piyasadan karşılamak zorunda kalmışlar dolayısıyla da piyasalarda faiz oranlarının yükselmesinde önemli rol oynamışlardır. Kamu bankaları uzun yıllar devletin borçlanma aracı olarak kullanılırken reel sektöre gereken desteği verememişlerdir.

2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri ile birlikte; Türkiye’de teknolojik atılım gerçekleştirilmeden, üretim ve verimlilik artırılmadan yani rant ekonomisinden üretim ekonomisine geçiş sağlanmadan enflasyonun düşürülmesinin ve uzun süre bu düşük seviyenin korunmasının mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Mevcut yapısal sorunların çözülmesi için; Mali sektörün yeniden yapılandırılması, Devlette şeffaflığın artırılması ve kamu finansmanının güçlendirilmesi, Ekonomide rekabetin ve etkinliğin artırılması gerekmektedir.

Böylelikle; kamu açıklarının olduğu Türkiye gibi ülkelerde yüksek faiz oranlarından yararlanmak için ülkeye gelen sıcak paranın beklentilerdeki olumsuzluk nedeniyle krizlere yol açması ve kamu kesimini fonlamayı kendine görev edinmiş bankacılık sektörünün de bu

durumdan olumsuz etkilenmesi kaçınılmaz bir olaydır. Bu nedenle öncelikle sıkı para ve maliye politikası uygulayarak bir bütçe fazlası elde etmek ve devletin borçlanma gereğini düşürmek istenmiştir. Bunun yanında alınan yapısal önlemlerle devletin şeffaf ve verimli çalışması, piyasa ekonomisi koşullarında rekabetin arttırılması, Avrupa Birliği'ne katılım konusunda sürecin hızlandırılması amaçlanmıştır.

Bankacılık krizlerinin çözümü, ülkedeki makro ekonomik iyileşme, banka problemlerinin hızlı ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması, yeniden sermayelendirme ve borçların yeniden yapılandırılmasına ilişkin programların koordineli olarak yürütülebilmesi, mali bünyesi zayıf bankaların sistemden çıkarılması gibi birçok faktöre bağlı olarak işleyen bir süreçtir. Krizlerin çözümünde başarı elde edilmesi, hükümetlerin kriz yönetimindeki kurumsal kapasitesine, politikaların eş zamanlı olarak zamanında ve yerinde uygulanmasına, sisteme zarar veren uygulamaların değiştirilmesi konusunda alınacak kararlarda istekli olunmasına ve karar alıcıların sosyal ve politik açıdan karşı karşıya kalılabilecek güçlüklerle mücadele yeteneğine bağlı olmaktadır. Bunun yanında ahlaki riziko problemleri ortaya çıktığında piyasa mekanizması kendi kendisini düzenleyemediği için, etkin kamu düzenlemesi ve denetlemesi gerekli hale gelmektedir.

Bu bağlamda krizleri önlemek için; piyasalarda şeffaflığın sağlanması, uygun muhasebe standartlarının benimsenmesi, yüksek sermaye yeterliliği, bankacılık sisteminde etkin denetim ve gözetim, merkez bankasının yeterli düzeyde rezerv bulundurması ve en önemlisi, uygun makro ekonomik politikaların tercih edilmesi gerekmektedir.

Banka çalışanlarının bankacılık krizleriyle ilgili tutum ve etkilenmelerini ortaya koymak amacıyla yapılan anket çalışmasında önemli hususlar saptanmıştır. Anket çalışması sonucunda ortaya çıkan veriler frekans analizi ve ki-kare (χ^2) analizi yapılarak çeşitli bulgulara ulaşıldı. Örneğin; Banka çalışanları (meslek mensubu) nın yaklaşık 2/3 si bankacılık krizlerini çok önemli olarak nitelendirmiş (Tablo:13), katılımcıların %50.8 i bankacılık krizlerinin Türkiye'yi az etkilediği sonucunda birleşmişlerdir. (Tablo:14). Bu da birinci hipotezimizi “banka çalışanları bankacılık krizlerini önemsemişler ve krizlerden etkilenmişlerdir” destekler yönünde bir bulgudur.

Çalışmada, katılımcıların %60.7 gibi yüksek bir oranı bankacılık sektörünün krize karşı aldığı önlemlerden güven oluşturulmasının çok önemli olduğu vurgulamışlardır.

(Tablo:18).Bu bağlamda sermaye sahipleri ekonomik sistem içerisinde yeniden yapılandırma çalışmalarını dikkate alarak mali önlemlerini genişletmişler ve sermaye yapılarını güçlendirmişler,çalışanlarına bankacılık krizleri ile ilgili eğitim vererek krize karşı önlemlerini e baştan itibaren almaya çalışmışlardır.Sektör ve banka çalışanları arasında güven olgusunun pekiştirildiğinin en önemli göstergesi ankete katılan katılımcıların tamamının maaşlarda azalış olmadığını belirterek gelir düzeylerindeki stabiliteyi koruyabilmeleridir.(Tablo:19).Bu bulgu da ikinci hipotezimizi destekler yöndedir.Banka çalışanları bankacılık sistemi içerisinde güven olgusunun önemli olduğunu vurgulamışlardır.Aynı zamanda kriz dönemlerinde ankete katılan bankaların şube sayısında azalma görülmediği ve personel çıkartmadığı dikkat çekmektedir.Bu durum,personelin piyasaya ve kuruma olan bağlılığını kuvvetlendirerek güveni sağlamlaştırmaktadır.Bunun sonucu da ,meslek mensublarının tamamına yakının krizi, iş veriminde düşmeye neden olmadığını ifade etmektedirler.

Tablo23-24 ve Tablo 25 den anlaşılacağı üzere banka çalışanları krizlerin sebepleri, sonuçları ve alınması gerekli önlemler konusunda yeterli bilgi ve yetkinliğe sahiptirler.

Üçüncü hipotezimiz Tablo 27 ve 28 ile desteklenmektedir.Tablolarda belirtildiği gibi çalışanlar mortgage krizinin sebepleri ve sonuçları konusunda oldukça konuya hakim ve farkındadırlar.

Türkiye bankacılığı için arzu edilen husus , sektörün sağlıklı işlemesine olanak verecek zeminin hazırlanması için ortamın oluşturulması ve oluşan bu hataların biran önce ortadan kaldırılması sağlamaktır.Bankacılık krizlerinin çözümü ,banka problemlerinin hızlı ve gerçekçi bir yaklaşımla ele alınması ,ülkedeki makroekonomik iyileşme ,borçların yeniden yapılandırılmasına ,yeniden sermayelendirme ve ilişkin programların koordineli olarak yürütülebilmesi,mali bünyesi zayıf bankaların sistemden çıkarılması gibi birçok faktöre bağlı olarak işleyen bir süreçtir.Şayet bu süreç sağlıklı bir şekilde çalışırsa bankacılığın büyümeye olan pozitif etkisinden daha iyi faydalanarak sosyal refahın artırılmasına katkı sağlanabilecektir.

Veriler elverişli olduğu durumlarda yapılan χ^2 analizinin kullanılması bulguları daha da güçlendirmektedir.

Anket çalışmasında uygulanan “ki-kare” testinde ankete katılan meslek mensuplarının verdikleri sorular ile cinsiyet değişkenleri dikkate alınmıştır.Tablo 30 ‘da cinsiyet ile bankacılık krizlerinin değerlendirilmesi arasındaki ilişki incelenmiş,buna göre erkeklerin %82.6 sı yaşanan bankacılık krizlerini çok önemli olarak değerlendirmişler,bayanların ise %52.8 si yaşanan bankacılık krizlerini sadece önemli olarak değerlendirmişlerdir.Bu farklılık χ^2 testi ile doğrulanmaktadır.

Tablo 31 de cinsiyet ile bankacılık krizlerinin Türkiye’ye etkisi ,algılanması arasındaki ilişki incelenmiş,erkeklerin %68.2 si hiç etkilenmedi veya az etkilendi derken,bayanların %55.3 ü Türkiye’nin etkilendiğini veya çok etkilendiğini belirtmişlerdir.

Anlaşılacağı üzere cinsiyetlere göre bankacılık krizlerinin etkileri ve kriz algıları da farklılık göstermektedir.Bunu etkileyen sebeplerin başında çalışılan kurumların tutumu,sosyo-kültürler farklılıklar ve eğitim durumları gibi hususlar etkili olmaktadır.

Sonuç olarak, hiçbir gösterge tek başına krizin yasanıp yasanmayacağı konusunda sebeplerinin ve sonuçlarının her zaman aynı olacağı konusunda sağlıklı bir tahminde bulunmaya yetmez. Her olay o anki ekonomik koşullar içinde değerlendirilmeli ve göstergeler bu şekilde yorumlanmalıdır. Küreselleşmenin de etkisiyle krizlerin birbirini tetiklemesi kaçınılmazdır. Bu sebeplede mali sistemin güçlendirilmesi ve toplumda güvenin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda banka sistemini ayakta tutan personelin tutumu, eğitimi ve bilgilendirilmesi de önem taşımaktadır. Çünkü banka çalışanlarının krizi algılamaları ve krizden etkilenme durumları ,bankacılığın sağlıklı ve etkin çalışmasında önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Active Araştırma Grubu,(2000). Bankalarda Perfonmans ve Risk Yönetimi: Analitik bir Çerçeve, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Ekim-Kasım, Sayı:15, Syf: 8.

Afşar, M.(2004).*Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi*, Eskişehir. Anadolu U□niversitesi Yayınları.

Akbank Kültür Yayınları,(1978).*Cumhuriyet Dönemi Türk Ekonomisi (1923–1978)*, s.466.

Akçakoca, E. (2001).Bankacılık Sektörü (Soru-Cevap), *İktisat Dergisi*, Sayı: 413

Akçay, M.B.(2001).*Bankalarda Risk Yönetimi ve VaR'ın Sermaye Yeterliliğine Etkileri*,Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Programı, İTÜ, İstanbul.

Akdiş, M.(2000).*Global Finansal Sistem Finansal Krizler ve Türkiye*,İstanbul: Beta Yayınevi

Akgüç, Ö.(1975). *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelismeler*.TBB Yayın No:47

Akgüç,Ö.(1989).*100 soruda Türkiye de Bankacılık*.Gerçek yayınevi.İstanbul.

Akgüç,Ö.(1994).*Bankacılıkta Bunalım Nedenleri, Doğurduğu Mali ve Hukuki Sorunları*,Bankacılıkta Bunalım Nedenleri. Doğurduğu Mali ve Hukuki Sorunlar Basisen Raporu.

Akgüç, Ö.(1998).*1980 Sonrası Türk Bankacılığının Özellikleri, 75. Yılda Paranın Serüveni*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Akgüç ,Ö. (2001). Bankacılık Kesimi Kriz Nedeni mi?. *İktisat Dergisi*, Şubat-Mart, s.32.

Aktan, C. C.ve Şen ,H.(2002). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi*.

Akyüz ,Y. (1995). Küreselleşme ve Kriz.*İktisat İşletme Finans Dergisi, Mayıs*, s.14.

Akyüz,Y.veBoratav,K.(2002).Türkiye’de Finansal Krizin Oluşumu,*İşletme Finans Dergisi,sayı:197,s.14-38*

Allen F., Gale D.(2000). *Optimal Currency Crises*, Carnegie – Rochester Conterence Series on Public Policy 53(2000). North Holland, Elsevier Science B.V.

Alparslan, M. (2000). Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeleri, *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 34, Eylül.

Altıntaş ,H.(2004) .Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, *İİBF, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 22, Ocak-Haziran, ss. 39-61

Altıntaş,M.A.(2006).*Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*.1.Baskı, Ankara:Turhan Kitabevi.

Altunbaş Y.,Sarısu A.,(1999), Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması, TBB Yayın No: 200. İstanbul.

Arestis, P. and Glickman, M. (1999). Financial Crisis in South East Asia: Dispelling Illusion the Minskyan Way. *Working Paper*, No. 22 December, Department of Economics.

Argın A., (1993), *Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi- Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, TBB, Ankara.

Arıkan,R.(2007). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama*. Ankara :Asil yayıncılık

Arın,T.(2001). *İktisat İşletme Finans Dergisi*, Ekim, s. 10

Arslan, M.(2001). IMF, Krizler ve Türkiye.*Stratejik Analiz Dergisi*, sayı:4. *Asomedyada Dergisi* .(2001). Türkiye’de Bankacılık ve Finans Krizleri.Mart Sayısı

Ateş, K.(2005).Amerika Birleşik Devletlerinde Mortgage Uygulamasında Vergi.Vergi *Dünyası Dergisi*, Sayı:285, Mayıs, ss.50-53.

Aydın, A., Erdönmez, P.A., İnan,A. ve Tülay, B.(2000). *Bankacılıkta Mali Bünye Sorunları ve Yeniden Yapılandırma Ülke Uygulamaları*, www.tbb.org.tr.s.80 .04.12.2009 ‘da alınmıştır.

Aytekin,Y.H.(2007). *Ansiklopedik Bankacılık ve Finansal Terimler Sözlüğü* .Ankara:Palme Yayıncılık, sf. no 1

Babuscu, S.(2005). *Basel II Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi*. Akademi Consulting&Training, Ankara, s.21.

Baer, W., Miles, W.R. and Moran, A.B. (1999). The End Of The Asian Myth Why Were The Experts Fooled?. *World Development*.

Bankacılık Çalışma Grubu.(1992). *Türk Bankacılık Sektörünün Bugünkü Durumu, Sorunları ve Önerileri*.3. İzmir İktisat Kongresi Tebliğleri. s.27.

Battal, A.(2004). *Sorularla Banka Hukuku*.Ankara: Gazi Kitabevi. s.15.

Berk, Niyazi.(1999).Bankacılığın Dışa Açılması ve Dış Kredi İlişkisi,Ykb AŞ.Yayınları,No:4.

BDDK.(2001). *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Raporu*. Mayıs

BDDK. (2009). *Bankacılık Sektörü Basel II İlerleme Raporu*-Eylül 2009. www.bddk.org.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı. Yıllık Rapor.s. 12

Boughton, J. (2000). From Sez to Tequila: The IMF as a Crisis Manager. *Economic Journal*. 110. 460, 273–291.

Brunkhorst,H.(1995).*Crisis the blacwell Dictionary of Twentieth-century Social Thought,Blackwell*.Oxford .s:126

Campbell, A .and Cartwright ,P.(2002). *Bank in Crisis, Asgate Publishing Limited*. England

Caprio ,G. and Klingebiel,D.(1996). *Bank Insolvenceis: Cross Country Experience, Policy Research Working Paper.No. 1620*, World Bank.

Coşkun,M.N.(2001).Gelişmekte olan ülkelerde Bankacılık Krizleri.*G.Ü. İ.İ.B.F.Dergisi*.39-50

Coşkun,N.(2003).Gelismekte Olan Ülkelerde Bankacılık Krizleri. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*.s1-10.

Çiloğlu,B.(2002).Arjantin Ekonomik Krizi.ASAM.Dünya Ekonomisi Masası.*Stratejik Analiz, Cilt 2.Sayı 22. s.3-4.*

Dağhan ,C.(2001). *Arjantin Krizi*, Özel Rapor, Pamuk Yatırım, Kurumsal Finansman Ve Araştırma Bölümü,<http://www.haberbilgi.com/haber/ekonomi//arjantin.adresinden> 02.01.2010 tarihinde alınmıştır.

Delice, G.(2003). Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı:20,

Delikanlı İ.U.(1998).Bankaların Denetim ve Bankaların Denetim ve Gözetimi Türkiye ve Avrupa Birliği Uygulamaları, *Active-Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı 1,Haziran Temmuz.

Demir,G.(1999). *Asya Krizi ve IMF*. İstanbul: Der Yayınları:260, s. 65.

Demir, F. ,Karabıyık A., Ermiroğlu, E.,ve Küçük, A.(2008). *ABD Mortgage Krizi* , sayı:3, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı sayfa 19;BDDK Çalışma Tebliği, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/5176ABDMORTGAGE05082008x.pdf.adresinden 15.01.2010 tarihinde alınmıştır.

Demirgüç, A. ve Detragiache E. (1997).The Determinants of Banking Crises: Evidence From Developed and Developing Countries, *IMF Working Papers*.4325:1-25.

Demirgüç-Kunt, A. and Detragiache,E.(1998).The Determinants of Banking Crises: Evidence from Developed and Developing Countries, *IMF Staff Papers*, 45.

Dorukkaya,Ş, ve Yılmaz H.H. (1999). Liberalizasyon Politikaları Aşırı Borçlanma Sendromu ve Arkasından Yaşanan Finansal Krizler (Şili ve Meksika Deneyimleri).*Yaklaşım Dergisi*, Yıl:7, Sayı:75, (Mart-), s.122-127.

Dış Ticaret Müsteşarlığı.(1998).*Para Krizleri*,DTM Dünya Ekonomik Bülteni.sayı:13.ss.1020

Dikel, M.(1964).*Banka, Banka Muameleleri, Banka Muhasebesi*, Ankara.s.23.,

DTM .(1998).*Dünya Ekonomik Bülteni*.

Duman,K.(2004). Finansal Krizlere Karşı Politika Tercihleri.*Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi* (8), s.41.

Durer,S.(1988).Türkiye’de Ticaret Bankalarının Sermaye Yapı ve Yeterliliği.*Bankacılık Arastırma Dizisi*,İstanbul:Yapı ve Kredi Bankası A.S.İktisadi Arastırmalar Müdürlüğü,No:8,s.26.

Dünya Bankası, (2009). Global Economic Prospects.

Edison, H.J. and Reinhart C.M. (2001). Stopping Hot Money. *Journal of Development Economics*. 66, 533–553.

Edwards, S. (1998). Interest Rate Volatility, Capital Controls and Contagion. *NBER Working Paper*. 6756.

Eğilmez, M.(1999).Global finansal kriz ve Türkiye’ye etkileri.*MESS Mercek Dergisi*, Özel Sayı, Ocak

Eichengreen, B.(2002). *Predicting and Preventing Financial Crises: Where Do We Stand? What Have We Learned?*”, University of California, Berkeley, June, 2002, s. 33.

<http://www.econ.berkeley.edu/~eichengr/research/kielpreventionjun6-02.pdf> (27.07.2009)

Erçel, G. (2000). *Konuşmalar-1999, Türk Bankacılık Sistemi*, Şubat, Ankara:TCMB.

Erdem, V.(2001). Türkiye’de ekonomik krizler. *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt:1, Sayı:41, s: 11-19

Erdoğan, N. (2002). *Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler, (Türk Bankacılık Sektöründe yeniden Yapılandırma Uygulamaları-Kamu Bankaları Deneyimi)*,Yaklaşım Yayınları, Haziran.

Erdönmez, P.A. (2001).*Sistemik Banka Yeniden Yapılandırmasına Teorik Yaklaşım*, TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, Haziran. www.tbb.org.tr adresinden 15.10.2009 tarihinde alınmıştır.

Eren, A. ve Süslü, B. (2001). Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye de Yasanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi. *Yeni Türkiye*, Sayı:41, Yıl:7, Eylül-Ekim,s.662–674

Erlaçın, F.(1972). *Banka İşletmeciliği ve Banka Politikası*, İzmir, s.25.

Eroğlu,Ö. ve Albeni,M.(2002).*Küreselleşme-Ekonomik Kriz ve Türkiye*, Isparta:Bilim Kitabevi Yayınları.

Eroğlu,Ö. ve Ada Z. (2001). *Türk Bankacılık Sisteminde Kaynak Maliyeti*, Ank: BDDKSPD Çalışma Raporları: 2001/5, www.bddk.gov.tr adresinden 12.12.2009 tarihinde alınmıştır.

Esquivel, L. ve Larrain, B. (1998). Explaining Currency Crises. *Harvard Institute of Development Discussion Papers*. 666, 7.

Eyüpgiller, S.(1985), *Bankalarda Denetim* Ankara:Kısmet Matbaası, s.6-8.

Feldstein, M.(2002).Economic and Financial Crises in Emerging Market Economies: Overview of Prevention and Management. *National Bureau of Economic Research Working Papers*. 8837.

Fisher, S. Exchange rate regimes. Is The Biopolar View Correct, s.6-7,ww.Imf.org,.adresinden 12.01.2010 tarihinde alınmıştır.

Fisher,S. *Maintain Price Stability*.s.7-8,www.minneapolisfed.org.adresinden 01.02.2010 tarihinde alınmıştır.

Gerard ,C.and Klingebiel D.(1996). Bank Insolvency: Cross Country Experience, *Policy Research Working Paper*, No. 1620, World Bank.

Gonzales-Hermosillo, B. (1999).Developing Indicators to Provide Early Warnings of Banking Crises,*Finance and Development*, June

Goldstein,M.and Turner,P.(2000).*Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri*(çev. A.İ.Karacan). İstanbul: Siyasal Kitabevi.

Günel, M.(2001).*Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*, İstanbul.

Gürel, A.(2006). Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizi: Nedenleri ve Sonuçları,*Finans-Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Yıl: 43, sayı :503.

Gürlel Can. F.(1993).*Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi-Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, TBB, Ankara.

Hiç, M.(1975). Para Teorisi. İstanbul.

IMF.(1998). *World Economic Outlook*. s.47.

IMF.(1998), *World Economic Outlook and International Capital Markets*.December, s:50.

İpeker, M. (2002). *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının Finansal istikrarı Sağlamada Rolü*.Uzmanlık Yeterlilik Tezi.Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü. Ankara.

Kaminsky,G and Reinhart; C. (1999).*The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance of Payment Problems*” .American Economic Review.89.pp.482

Karabulut,G.(2002).*Gelişmekte olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri*. no:328.İstanbul. Der Yayınları.

Karacan, A.İ.(1996). *Bankacılık ve Kriz*.No: 1.İstanbul Tütünbank Finans Dünyası Yayınları.

Kazgan ,G.(2001).Küreselleşmiş Dünyada Küreselleşen Türkiye'nin Krizleri. *İktisat Dergisi* Şubat- Mart,s.26.

Keskin, E.(1999). 1999 Yılında Türk Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler. *Bankacılar Dergisi*. Sayı: 33.

Keyder,N.(2001). Türkiye'de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları. *İktisat-İşletme-Finans Dergisi*.sayı, 183, s.41.

Keyder,N.(2001). 2002'in Başında Düze Çıkarız.*Capital İş ve Ekonomi Dergisi*.

Kızılyallı,H.(2001).Türkiye'de enflasyon ve 1999 Stand-by Anlaşması.*Vergi Dünyası Dergisi*.sayı:236 s:4-6

Kibritçioğlu, B.(2000). Parasal Krizler, *Hazine Müsteşarlığı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*, Ankara. s. 5-6.

Kibritçioğlu,A.(2001).Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler,1969-2001,*Yeni Türkiye Dergisi*, yıl:7,sayı:41,s.175

Kozanoğlu, H. (1996).*Uluslararası Bankacılıkta Risk Yönetimi*.Marmara Üniversitesi.İstanbul

Krueger, A. O. and Tornell,A. (1999). The Role of Bank Restruction in Recovering From Crises: Mexico 1995-1998.*NBER Working Papers*. No:7042. pp.1-56

Krugman,P.(2001).*Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü*.(Çev.N. Domaniç). İstanbul:Literatür Yayıncılık.

Kumcu, E.(2004).<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>,25 Kasım 2004.

Lopez, M. (1999).Large Capital Flows: Causes, Consequences, and Policy Responses. *Finance and Development*.

Malatyalı ,K.(2000).Türkiye’de Ekonomik kriz koşullarına etki eden unsurlar hakkında bir araştırma. *İMKB Dergisi*.yıl.4 sayı:15 .s.s.58-59

Malkoç, S.(1998).Cumhuriyetin 75. yılında dünya ekonomik krizlerinin Türkiye’ye yansımaları ve güncel bir örnek: Rusya krizi. *DT Dergi*, Ekim sayısı.

Mckinnon, R. I.(1973). *Money and Capital in Economic Development*, The Brooking Institution. Washington. pp. 69

Mishkin, F.(1996). Understanding Financial Crisis. A Developing Country Perspective. *NBER Working Paper*, No.5600.

Mishkin, S.F.(1998).*Money Banking and Financial Markets*, New York, 5. Baskı. s.264-266

Mishkin, S.F. (1998).Preventing Financial Crises on International Perspective. *NBER Working Paper* 4636.

Mishkin, S.F.(2001). Financial policies and the Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries,*NBR Working Paper Series*,8087.s.3

Mishkin, S.F.(2004). *The Economics of Money Banking and Financial Markets*, Addison-Wesley, Boston,.p. 264-266.

Mor, H. (1998). Kriz ve fırsatlar. *Dış Ticarete Durum Dergisi*, Sayı:40, s:6-13,

OECD,(2009). Economic Surveys- United States, www.oecd.org adresinden .01.11.2009 tarihinde alınmıştır.

Öcal, T. ve Çolak Ö.F.(1991). *Para Banka*. Istanbul: Imge Kitabevi, .

Öcal, T., Çolak, Ö.F., Togay, S. ve Eser, K. (1997). *Para Banka Teori ve Politika*. Ankara :Gazi Kitabevi.

Öcal, T. (1997). *Para Banka, Teori ve Politika*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Öcal, T. ve Çolak, Ö.F. (1999). *Finansal Sistem ve Bankalar*. Ankara, :Nobel Yayın Dağıtım

Öner, A. (1981). Atatürk dönemi ekonomi politikası reformları ve maliye uygulamaları. *Maliye Dergisi*, Atatürk Özel Sayısı. Ekim.

Özatay, F. (1996). *Currency Crises in Turkey*. İstanbul :Yapı Kredi Bank Economic Review

Özbilen, Ş. *Türkiye ekonomisi. Küresel Mali Kriz ve IMF Politikalarının Ulusal Mali Sisteme Etkileri*, Nazilli, <http://www.econturk.org>. adresinden 25.01.2010 tarihinde alınmıştır.

Özgüven, A. (2001). İktisadi krizler. *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Cilt:1, Sayı:41

Özkan, T. (1999). Ulusal ve Uluslararası Bankacılıkta Rekabet, *İktisat Dergisi*, Sayı: 387.

Parasız, İ. (1994). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Parasız, İ. (2000). *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. İstanbul.

Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. Ezgi Kitabevi Yayınları. 7. Baskı.

Parasız, İ. (1998). *Türkiye Ekonomisi: 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Pazarbaşıoğlu, C. (2003). *Yeniden Yapılandırma Programına Genel Bakış*. BDDK

Pilbeam, K. (1998). *International Finance*, Second Edition, London: Macmillan Pers Ltd.

Radalet S., Sachs J. (1999). *Asia's Reemergence. Foreign Affairs*, 76

RadikalGazetesi, www.radikal.com.tr/1998/i2/19/vazarlar/eroeme.html, adresinden 30.01.2010 tarihinde alınmıştır.

Romer, D.(1996). *Advanced Macroeconomics*. NewYork :The Macgraw-Hill. s.378-379.

Rossi, M. (1999). Financial Fragility and Economic Performance in Developing Countries. *IMF Working Paper*.

Sağlam, D.(1998). Meksika, Asya ve Rusya ekonomik krizlerinin mukayeseli bir Analizi. *İşletme ve Finans Dergisi* Yıl:13, Sayı:152.

Sayılğan, Ş.(2003).Bankacılık Sisteminin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri.*Finans-Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi*,yıl: 40,sayı: 473.

Seyidoğlu, H.(2001). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Güzem Yayınları

Sivashgil, H.(1999). *Finansal Kriz ve 1994 Krizinin Türkiye'de Finans Sektörü Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi:İstanbul

Sönmez,S.(1998).*Dünya Ekonomisinde Dönüşüm Sömürgecilikten Küreselleşmeye*.Ankara:İmge Kitabevi.

Stiglitz, J.(2009). The Global Crisis Social Protection and Jobs, *International Labour Review*, Volume 148, June, 2009.

Stiglitz,J.,Knyazeva, A.,Knyazeva, D.(2009).Journal of Banking and Finance, Volume 33, October 2009, s.1804-1816. 256

Suvla, R.S.(1963). *Para ve Kredi*, İstanbul.

Şahin ,H.(2002). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul:Ezgi Kitabevi.

Şanver, B. (2001). Banka Krizi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 9.

Takan, M.(2001). *Bankacılık*, Ankara:Nobel Yayınevi.

Takan,M.(2002).*Bankacılık Teori,Uygulama ve Yönetim*. Ankara:Nobel Yayıncılık.

Tarlan, S.(1986). *Tarihte Bankacılık*.Maliye Bakanlığı, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No:1986/283, Ankara:Başbakanlık Basımevi.

Tarlan, S.(1996). *Tarihte Bankacılık*, Ankara: Maliye ve Gümrük Bakanlığı Yayınları.

TBB, (2002).*Bankacılar Dergisi*, Sayı 41, s.6-7-9-71-72

TBB.(1998).40. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türk Bankacılık Sistemi. 1958-1997. Ankara:TBB s. 1

TBB, *40 yılında Türkiye bankalar birliği ve türk bankacılık sistemi,1958-1997,s.14*

TBB,*Türk Bankacılık Sektörü*,2004 (www.tbb.org.tr)

Toprak, M.(2001).*Küreselleşme ve Kriz - Türkiye ve Dünya Deneyimi*, Ankara:Siyasal Kitabevi

Toprak, M.(2001).Yükselen Piyasalarda Finansal Kriz,*Yeni Türkiye Dergisi*,Ekonomik Kriz Özel Sayısı,sayı:42,Ankara.

Toprak, M.ve O. Demir (2001),Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar, Cumhuriyet Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2; 1-26.

Turagay, T. Güneydoğu Asya Ülkelerinde Yaşanan Finansal ve Ekonomik Krizin Genel Değerlendirmesi, <http://www.dtm.gov.tr> adresinden 01.12.2009 tarihinde alınmıştır.

Tülay, B. ve Erdönmez, P. (1999). Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar. *Türkiye Bankacılar Birliği Bankacılar Dergisi*. 31, 1.

Türkiye Bankalar birliği.(2004).*Türk Bankacılık Sektörü*.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/duyurular/tbb/bankacilik%20sektoru%20raporu.pdf> adresinden
 12.01.2010 tarihinde alınmıştır.

Uludağ ,İ. (1998).1990 Sonrası 2. Krizi Yaşayan Rusya.*I.İ.T.O. Gazetesi*, 16.10, s.4

Uludağ İ.,N.,(1993), *Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi Karşılaştırmalı Analitik Bir Çalışma*, TBB, Ankara.

Urhan,N.(2008).*PiyasalarınMortgageKrizi*,Boryad,<http://www.boryad.org/boryad/boryadartirmalar/mortgage-krizi-dunyayi-sarsiyor.html> adresinden 12.01.2010 tarihinde alınmıştır.

Uyanık, C. (2001). Türk Bankacılığı Nereye Gidiyor?.*Ekonom*.sayı.15, Temmuz.

Yağcı, F.(2001). Choice of Exchange Rate Regimes For Developing Countries. *World Bank Africa Region Working Paper*. Number 16, s.16.

Yay, G.G.(1998). *Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler*, ITO Yayınları, No:47. s.21

Yaşar , E. (1992), *Türk Bankacılığında Günümüz Trendleri ve Sorunlar*, TBB, Ekim, Sevilla.

Yeldan,E.(2001).*Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*,İstanbul: İletişim Yayınları.ss.23-24.

Yıldırım, O.(2003). *Kura Dayalı İstikrar Politikası Çerçevesinde Enflasyonu Düşürme Programı ve Türkiye Ekonomisinde Yeni İstikrar Arayışları*.
http://www.dtm.gov.tr/ead/DTERGI/Ocak_2003/istikrar.htm. adresinden 05.11.2009 tarihinde alınmıştır.

Yıldırım,O. *Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler*.Anadolu Üniversitesi. <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oguzbanka.doc> adresinden
 05.11.2009 tarihinde alınmıştır.

Yılmaz,D.(2009).*Küresel Kriz Etkileri ve Para Politikası Uygulamaları*.TCMB,
http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/2009/Baskan_Bogazici.pdf9.11.2009tarihinde alınmıştır.

Yılmaz ,A.ve Korkut B.(2002). Türkiye’de Finansal Krizin Oluşumu . *İşletme ve Finans Dergisi*. Sayı:197. s. 14-38

Zarakolu, A.(1974). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türkiye’de Bankacılık*. Türkiye Bankalar Birliği.Yayın No:61.

Zarakolu, A.(1989). *Para ve Kredi Bilgisi*, Ankara.s.56

Weston, K. S. (1998).Takeovers, Restructuring and Corporate Governance, Upper Slide River, N.J., Prentice Hall.

Williamson, J.and Mahar M.(2002). *Finansal Liberalizasyon Üzerine Bir inceleme*.Ankara :Liberte Yayınları.1. Basım.. s. 8.

<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news>.

www.bddk.org.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı.

www.bddk.gov.tr,2006-2008, Stratejik Plan ve Hedefler.

www.bddk.gov.tr, BDDK Tanıtım Kitapçığı.

http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/5176ABDMORTGAGE05082008x.pdf

http://www.cellotin.com/forum/bankacilik/banka_krizleri.

www.dtm.gov.tr.

www.econturk.org/Turkiyeekonomisi.

www.fonbank.com.tr.

<http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi-merkezi>.

www.tcmb.gov.tr,2001

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/ekoprogram/program>, Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı.

www.tmsf.org.tr,2010

<http://mortgage.cjb.net>, 07.02.10, s.2.

<http://www.radikal.com.tr>, s.1, (21.02.2010).

<http://mavilamba.blogcu.com>, s.1, (21.02.2010).

<http://www.tcmb.gov.tr>

<http://www.yenimakale.com/ekonomi/168-bankacilik-sektoru>

<http://www.yenimakale.com/ekonomi/161-turk-bankacilik-sektorunun-temel-sorunlari>

http://tr.wikipedia.org/wiki/1997_Do%C4%9Fu_Asya_Mali_Krizi

<http://www.muhasabedersleri.com/banka-islemleri/banka.html> (23.02.2010)

EK1: ANKET ÇALIŞMASI

GAZİ Ü. EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ BANKACILIK EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI “BANKACILIK KRİZLERİ VE TÜRK BANKACILIĞINA ETKİLERİ” ARAŞTIRMASI ANKETİ

Bu anket eğitim/akademik amaca yönelik olup, ankete verdiğiniz cevaplar size bir yükümlülük getirmeyecektir. Lütfen aşağıdaki sorularda ilgili yerleri (kutuları) işaretleyerek veya boş yerleri doldurarak, sizce en doğru olan şekilde cevaplayınız. Araştırmaya yaptığınız katkı için teşekkür ediyoruz.

Araştırmacı
Emine Hatun Bektaş
emineb@garanti.com.tr

Tez Danışmanı
Prof.Dr.Rauf ARIKAN
rauf@gazi.edu.tr

1-Anketi cevaplayanın Adı ve Soyadı :
Kurumu :
GSM :

2-Dünyada yaşanan son bankacılık krizlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çok Önemli Önemli Fikrim Yok Önemsiz Hiç Önemli Değil

3-Bankacılıkta yaşanan krizlerden sizce Türkiye nasıl etkilendi?

Hiç Etkilenmedi Az Etkilendi Fikrim Yok Etkilenmedi Çok Etkilendi

4-Bankacılık Krizlerinin aşağıdakilerden en çok hangilerini etkilediğini 1' den başlayarak önem sırasına göre sıralayınız?

Banka Çalışanları Mevduat Sahipleri Banka Sahipleri
 Kredi Kullananlar Tüketici Diğer (.....)

5- Kurumunuz bankacılık krizleri ile ilgili herhangi bir eğitim çalışması düzenledi mi?

Evet Hayır

6-Cevabınız “evet “ise öğrendikleriniz mesleki çalışmalarınızda uygulayabildiniz mi?

Evet Hayır

7-Bankacılık Krizlerine karşı kurumunuzun (bankanızın) almış olduğu aşağıdaki önlemlerden hangisi hayata geçirilmiştir?

Sermaye yapısı güçlendirilmiştir. Mali önlemler alınmıştır. Güven oluşturulmuştur. Yeniden yapılandırılmıştır.

8-Bankacılık Krizi nedeniyle çalıştığınız banka aşağıdaki uygulamalardan hangisi ya da hangilerine başvurmuştur?

Personel Çıkarma Şube Sayısını Azaltma Kredilerini Çoğaltma Kredi Kısma Faizleri Yükseltme Maaşlarda Azalış Diğer(.....)

9-Banka çalışanı olarak “kriz” kelimesi size ne ifade ediyor?

İş Hacminde Azalma İş Veriminin Düşmesi İş Güvencesinde Azalma Enflasyonist Ortam Alım Gücünün Azalması

10-Sizce aşağıdakilerden hangisi “bankacılık krizi” tanımının tam karşılığıdır?

Banka Sermayelerinin Bir Kısımının Kaybedilmesi
 Bankalara Devletin El Koyması
 Bankaların Mevduatlarında Azalma
 Bankaların Birleşmeye Veya Kapanmaya Zorlanması
 Sisteme Olan Güvenin Kaybolması

11- Aşağıda yer alan Türk bankacılık sektöründeki temel sorunları, önem derecesine göre 1 den başlayarak numaralandırınız?

Ekonomik İstikrarsızlık Yüksek Kaynak Maliyet Haksız Rekabet Koşulları Teknolojideki Hızlı Gelişmeler
 Öz kaynakların Yetersizliği Diğer (.....)

**12- Bankacılık Krizinin Ortaya Çıkış Nedenlerinin İrdelenmesi.
(Lütfen İlgili Kutuyu “X” İle İşaretleyiniz.)**

Nedenleri	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
12.1.Bankacılık Krizleri Küresel Nedenlerdendir.					
12.2.Ülkemizde Bankacılık Yasal Alt Yapısı Yetersizdir.					
12.3.Yöneticiler Mali Piyasalardaki Gelişmeleri İyi Analiz Edemezler.					
12.4. Mali Sektör Üzerinde , Erken Uyarıda Bulunacak Mekanizmalar Eksiktir.					
12.5. Bankacılık Kesiminin Verdiği Kredilere Hükümet Müdahaleleri Olmaktadır.					
12.6. Yüksek Faiz Oranları Ve Yüksek Enflasyon Yaygındır.					

13-Bankacılık Krizlerinin Sonuçlarının İrdelenmesi.(Lütfen İlgili Kutuyu“X” İle İşaretleyiniz)

Bankacılık Krizinin Sonuçları	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
13.1.Mali İstikrarsızlık Artmıştır.					
13.2.Birçok Banka İflas Etmiştir.					
13.3.Ülkedeki İşsiz Sayısında Artışlar Olmuştur.					
13.4. Banka Birleşmeleri Meydana Gelmiştir.					
13.5.Piyasada Güven Problemi Yaşanmıştır.					
13.6.Yeniden Yapılandırılma Gündeme Gelmiştir.					

14-Bankacılıkta Yeni Krizlerin Olmaması İçin Veya Krizin Sonuçlarını Hafifletmek İçin Alınan Önlemlerin İrdelenmesi.(Lütfen İlgili Kutuyu “X” İle İşaretleyiniz.)

Alınan Önlemler	Tamamen Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
14.1.Özel Bankacılık Sistemi Yapılanmaya Gitmelidir.					
14.2.Mali Sektör Üzerinde Denetimler Arttırılmalıdır.					
14.3.Krizleri Önceden Tahmin Etmeye Yönelik Bilimsel Çalışmalar Yapılmalıdır.					
14.4.İstikrarlı Bir Finansal Sistemin Oluşturulması Gerekmetedir.					
14.5.Bankacılık Sektöründe Yasal Ve Mali Düzenlemelerle Sermaye Yapısı Güçlendirilmelidir.					
14.6.Spekülasyonların Etkisi Azaltılmalı,Şeffaflık Önemli Hale Gelmelidir.					

**15-Bankacılık Krizlerine karşı Kamunun aldığı aşağıdaki önlemleri başarılı buluyor musunuz?
(Lütfen İlgili Kutuyu "X"İle İşaretleyiniz.)**

Kamunun Aldığı Önlemler	Başarılı	Fikrim Yok	Başarısız
15.1 Özelleştirmeler			
15.2 Banka Birleşmeleri			
15.3 Yabancı Satışlar			
15.4 Kapatma/İflas			
15.5 Sermaye Artışı			
15.6 Küçültme			
15.7Diğer(.....)belirtiniz.			

**16-Son Küresel Bankacılık Krizi Olan Mortgage Krizinin Sebeplerinin İrdelenmesi.
(Lütfen İlgili Kutuyu "X" İle İşaretleyiniz.)**

Sebepler	Tamamen katlıyorum	Kısmen Katlıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
16.1. Mortgage Kredilerinin Yapısının Bozulması					
16.2. Faiz Yapısının Uyumsuzlaşması					
16.3 .Konut Fiyatlarındaki Şişmeler					
16.4. Menkul Kıymetlerin Fonlanmasında Yaşanan Sıkışıklık					
16.5. Kredi Türev Piyasaları Alanının Büyümesi					
16.6. Kredi Derecelendirme Sürecindeki Sorunlar					

17-.Mortgage Krizinin Sonuçlarının İrdelenmesi. (İlgili Kutuyu "X" İle İşaretleyiniz.)

Sonuçları	Tamamen Katlıyorum	Kısmen Katlıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
17.1 Finans Kurumlarının İflası					
17.2 Finans Kurumlarına Olan Güvenin Azalması					
17.3 Konut Yatırımlarının Daralması					
17.4 Gelişmekte Olan Ülkelerin Finans Piyasalarının Etkilenmesi					

18- Bankacılık krizlerinin etkisini azaltmak için, özelleştirmenin yapılması gerekliliğine katılıyor musunuz?

Tamamen katlıyorum Kısmen Katlıyorum Fikrim Yok Katılmıyorum Hiç Katılmıyorum

19- Konuyla ilgili olarak açıklamak istediğiniz başka hususlar varsa lütfen kısaca belirtiniz?

(Anket Tamamlanmıştır.Teşekkür Ederiz.)